

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

**GÜLSÜM CENGİZ'İN ÇOCUK KİTAPLARININ
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TEMA VE
İLETİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: İrem TOPRAK
Danışman: Prof. Dr. Şener DEMİREL
ELAZIĞ-2016

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

**GÜLSÜM CENGİZ’İN ÇOCUK KİTAPLARININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
BAĞLAMINDA TEMA VE İLETİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

İrem TOPRAK’IN hazırlamış olduğu “Gülsüm Cengiz’in Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve Sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından Tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda yüksek lisans tezini oy birliği /oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

İmza

1: Prof. Dr. Şener DEMİREL (Danışman)

2: Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ

3: Yrd. Doç. Dr. Nüşat BİÇER

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Şener Demirel danışmanlığında hazırlamış olduğum “ Gülsüm Cengiz’ in Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi hâlinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

İREM TOPRAK**2016**

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Gülsüm Cengiz'in Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından İncelenmesi****İrem TOPRAK****T.C. Fırat Üniversitesi****Eğitim Bilimleri Enstitüsü****Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı****Elazığ, 2016: s.XII+148**

Çocuk edebiyatı çocuğun ilgi, ihtiyaç, duygu ve düşüncelerine cevap vermeye çalışan, yazılı ve sözlü ürünlerle onun dünyasına seslenmeyi amaç edinen bir edebiyattır. Çocuk edebiyatı ürünleri okulöncesi dönemden başlayarak sunduğu görsel ve dilsel olanaklarla çocukları anadilinin inceliklerini sezmeye yönelten ilk araçlar olmasının yanında çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak gibi önemli bir işleve sahiptir.

Çocuk edebiyatına ait metinler, çocukların hem temel dil becerilerini geliştirmelerinde hem de hayâl dünyalarının zenginleştirmelerinde oldukça etkilidir. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı yazarlarından Gülsüm Cengiz, yayımladığı şiir, öykü, roman ve tiyatro eserleri ile bu alana önemli katkılar sağlamıştır.

Bu çalışmada şairliği, yazarlığı, eğitimci yanı ve Çocuk ve Gençlik Edebiyatı alanında verdiği eserler ile tanınan Gülsüm Cengiz'in “ Son Çiçek”, ”İpini Kopartan Uçurtma”, “Ayşe'nin Günleri” ve “ Ahşap Evin Çocukları” adlı çocuk kitaplarının Türkçe Öğretimi kapsamında yer alan temalar çerçevesinde tarama ve içerik analizi yöntemi ile incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gülsüm Cengiz, Çocuk Edebiyatı, Türkçe Öğretimi, Tema, İleti, İnceleme.

ABSTRACT

Master Thesis

**Examination of Gülsüm Cengiz’s Child Stories in Terms of Themes and Prompts
in The Context of Turkish Teaching**

İrem TOPRAK

Firat University

The Institute of Educational Science

Main Science Department of Turkish Education

Elazığ, 2016; p: XII+148

Children’s literature is a branch of literature which tries to satisfy children’s curiosity, needs, feelings and thought, aiming to reach their world with a body of written and orally transmitted materials. Works of this genre which present visual and linguistic resources since pre-school period to become first means to direct children sense the delicacy of their mother tongue, have also the important function to engrain the love and habit of reading in them.

Textes of children’s literature make significant contribution to the development of children’s basic linguistic skills as well as to the enrichment of their fantasy world. Gülsüm Cengiz, a prominent figure in Turkish Children and Juvenile Literature, has made a significant contribution in the field with her published poems, short stories, novels and dramas.

Due to the fact that Gülsüm Cengiz is well known as a poet, writer and educator in the field, some of her children books, namely “Son Çiçek”, “İpini Kopartan Uçurtma”; “Ayşe’nin Günleri” and “Ahşap Evin Çocukları” (“The Last Flower”, “The Kite Which Broke Its String”, “Days of Ayşe” and “Children of Wooden House” in English), have been examined in terms of themes referenced in the Turkish Language Teaching using survey and content analysis method.

Keywords: Gülsüm Cengiz, Children’s Literature, Turkish Teaching, Themes, Message, Analysis.

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.	: Ayşe'nin Günleri
İ.K.U.	: İpini Kopartan Uçurtma
S.Ç.	: Son Çiçek
A E.Ç.	: Ahşap Evin Çocukları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.D.Ö.P	: Türkçe Dersi Öğretim Programı

ÖN SÖZ

Kültürün taşıyıcısı olan dil, milleti millet yapan temel unsurların başında gelir. Bir millet gelecekte de yaşamak istiyorsa, dilini bütün yabancı etkilerden koruyup kollamakla kalmayıp aynı zamanda onu zenginleştirmelidir. Dilini kaybeden millet, benliğini de kaybeder. Bu nedenle dilimize sahip çıkıp onu geliştirerek ve zenginleştirerek gelecek nesillere bırakmak görevimiz olmalıdır.

Bir dilin zengin ifade kaynakları, kendini daha çok edebî metinlerde gösterir. Söz konusu edebî metinlerin başında öyküler gelir. Öyküler kurgusu, dil ve anlatım özellikleri ile çocuklar tarafından en çok tercih edilen edebi metinlerdir. Çocuklar için yazılan öyküler hem çocuğa okuma sevgisi kazandırır hem de içerdiği duygu ve düşüncelerle çocuklara farkındalık kazandırır. Özellikle çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini destekleme noktasında oldukça önemli bir işlev görürler.

Bu çalışmada, şairliği, eğitimci yanı ve çocuk ve gençlik edebiyatı alanında verdiği eserlerle tanınan Gülsüm Cengiz’in “Son Çiçek”, “İpini Kopartan Uçurtma”, “Ayşe’nin Günleri”, “Ahşap Evin Çocukları” adlı kitaplarında yer alan iletilerin, Türkçe öğretimi içerisinde yer alan temalar bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışma, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın amacı, yöntemi, problemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, çocuk ve çocuk edebiyatının amaçları tanımlanarak, çocuk edebiyatının ülkemizdeki ve dünyadaki tarihi gelişimi çeşitli kaynaklardan derlenen bilgilerle ortaya konulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümde, Gülsüm Cengiz’in hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve aldığı ödüller ile çocuk edebiyatı yazarlarının onun hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde yazarın “Son Çiçek”, “İpini Kopartan Uçurtma”, “Ayşe’nin Günleri”, “Ahşap Evin Çocukları” adlı kitaplarının kısa tanıtımı yapılmıştır. Beşinci bölümde, incelemeye esas alınan kitapların Türkçe öğretiminde yer alan temalar bağlamında değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın son bölümü olan altıncı bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışmanın konusunun tespitinden bitiş süresine kadar her aşamasında yardımlarını ve desteğini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Şener

DEMİREL'e, çalışmama sağladığı desteklerden dolayı Sayın Gülsüm Cengiz'e, tezimin düzeltilmesinde ve tamamlanmasında kıymetli katkılarından dolayı değerli arkadaşlarım Yusuf AYDIN'a, F. Tuğçehan İŞKAL'a, Aşır Yüksel KAYA'ya, Ali SÖNMEZ'e ve her zaman desteklerini yanımda hissettiğim biricik aileme teşekkürü borç bilirim.

İREM TOPRAK

ELAZIĞ-2016

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
ÖN SÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ	XII

I. BÖLÜM

I. GİRİŞ.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	1
1.3. Problem Cümlesi.....	2
1.3.1. Alt Problemler.....	2
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Araştırmanın Yöntemi	2
1.6. . Gülsüm Cengiz'in Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	2

II. BÖLÜM

II. ÇOCUK, ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, NİTELİĞİ VE ÖNEMİ	4
2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı	4
2. 2. Çocuk Edebiyatının Önemi ve Nitelikleri	8
2.3. Çocuk Edebiyatının Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi.....	13
2.3.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi	13
2.3.2. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi	15

III. BÖLÜM

III. GÜLSÜM CENGİZ’İN HAYATI, ESERLERİ, ALDIĞI ÖDÜLLER VE ÇOCUK EDEBİYATI YAZARLARININ ONUN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	18
3.1. Gülsüm Cengiz’in Hayatı	18
3.2. Gülsüm Cengiz’in Eserleri.....	18
3.2.1. Şiir Kitapları	19
3.2.2. Oyun Kitapları	19
3.2.3. Anı ve Öykü Kitapları.....	19
3.2.4. Antoloji Kitapları.....	19
3.2.5. Çocuk Kitapları.....	19
3.2.6. Başka Dillere Çevrilen Eserleri	21
3.3. Gülsüm Cengiz’ in Aldığı Ödüller.....	22
3.4. Gülsüm Cengiz Hakkındaki Çocuk Edebiyatı Yazarlarının Görüşleri.....	22

IV.BÖLÜM

IV. GÜLSÜM CENGİZ’İN ÇOCUK KİTAPLARININ TANITIMI	28
4.1. Ayşe’nin Günleri.....	28
4.1.1. Özet.....	30
4.1.2. Kahramanlar.....	31
4.2. Son Çiçek.....	32
4.2.1. Özet.....	33
4.2. 2. Kahramanlar.....	35
4. 3. İpini Kopartan Uçurtma	36
4. 3. 1. Özet.....	39
4. 3. 2. Kahramanlar.....	41

4. 4. Ahşap Evin Çocukları	42
4. 4. 1. Özet.....	43
4.4.2. Kahramanlar.....	42

V. BÖLÜM

V. GÜLSÜM CENGİZ'İN KİTAPLARININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TEMA VE İLETİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	47
5.1. Sevgi Teması.....	52
5.2. Millî Kültür Teması	57
5.3. Toplum Hayatı Teması	64
5.4. Okuma Kültürü Teması	79
5.5. İletişim Teması	84
5.6. Bilim ve Teknoloji Teması	90
5. 7. Zaman ve Mekân Teması.....	91
5.8. Duygular Teması.....	94
5. 8. 1. Umut	95
5. 8. 2. Mutluluk.....	96
5. 8. 3. Korku	98
5. 8. 4. Takdir Etme	99
5. 8. 5. Kıskançlık	100
5. 8. 6. Üzüntü.....	101
5.8.7. Yalnızlık.....	103
5. 8. 8. Sitem	104
5.9. Kişisel Gelişim Teması.....	105
5.10. Doğa ve Evren Teması.....	114
5.11. Kavramlar ve Çağrışımlar Teması	121

5.12. Atatürkçülük Teması.....	122
--------------------------------	-----

VI.BÖLÜM

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER	124
6.1. Sonuç	124
6.2. Öneriler	126
KAYNAKÇA	127
EKLER	129
Ek 1:	129
Ek 2:.....	146
ÖZ GEÇMİŞ.....	148

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkçe ders kitaplarında yer alan temalar.....	48
Tablo 2: Temaların sınıflara göre dağılımı.....	52
Tablo 3: Temalar çerçevesinde tespit edilen örnek cümle sayısı.....	125

I. BÖLÜM

I. GİRİŞ

Bu bölümde, çalışmanın gerekçelerini ortaya koyan araştırmanın amacına, önemine, problem durumuna, problem cümlesine, sınırlılıklara, evren-örnekleme ve araştırmanın yöntemine yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından ve şairlerinden biri olan Gülsüm Cengiz'in incelemeye alınan "Son Çiçek", "İpini Kopartan Uçurtma", "Ayşe'nin Günleri" ve "Ahşap Evin Çocukları" adlı kitaplarının 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe dersi programında yer alan tema- ileti bakımından incelenmesi ve söz konusu eserlerden Türkçe öğretiminde yararlanmak amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı yazar ve şairlerinden biri olan Gülsüm Cengiz, şiir, öykü, roman ve tiyatro gibi edebiyatın hemen her türünde eserler vererek çocuk edebiyatı alanına önemli katkı sağlamıştır. Cengiz'in, "Ayşe'nin Günleri", "Ahşap Evin Çocukları", "Son Çiçek" ve "İpini Kopartan Uçurtma" adlı eserlerinde, ortaokul çağındaki çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, çocuğa görelilik ilkesine uygun bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

Bu çerçevede Gülsüm Cengiz'in incelemeye alınan kitaplarının, Türkçe öğretimi içerisinde yer alan temalara uygun iletileri taşıdığı görülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda, Cengiz'in kitaplarının Türkçe ders kitaplarına malzeme oluşturacak özellikte niteliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden Gülsüm Cengiz'in kitaplarının Türkçe öğretimi bağlamında incelemek önemlidir. Bu bağlamda söz konusu kitapların özellikleri değerlendirilecek, hikâyelerin çocuk edebiyatı çerçevesinde niteliği ortaya konacaktır. Yapılacak olan çalışmada, hem çocuk edebiyatı çalışma alanında veri tabanı olması bakımından hem de Cengiz'in çocuk edebiyatındaki yerini belirlemesi açısından önem taşımaktadır.

1.3.Problem Cümlesi

Türkçe Dersi Öğretim Programı'na uygun olarak, Türkçe dersinde Gülsüm Cengiz' in kitaplarından nasıl yararlanılabilir? Gülsüm Cengiz'in bu kitaplarında yer alan iletiler, Türkçe öğretimi programı içerisinde yer alan temalara uygun mudur?

1.3.1. Alt Problemler

1. Gülsüm Cengiz'in kitaplarındaki eğitsel ve tematik öğeler Türkçe öğretim programına uygun bir şekilde hazırlanmış mıdır?

2. Türkçe öğretimi içerisinde bulunan etkinlik alanları nelerdir? Bu etkinlik alanlarından Gülsüm Cengiz' in eserlerinden nasıl yararlanılabilir ?

3. Türkçe öğretimi programı içerisinde yer alan temalar nelerdir? Bu temaların Türkçe öğretimi içerisinde yer alma amaçları nelerdir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma Gülsüm Cengiz' in, “Son Çiçek”, “İpini Kopartan Uçurtma”, “Ayşe'nin Günleri” ve “Ahşap Evin Çocukları” adlı dört kitabının Türkçe Ders Kitabı içerisinde yer alan temalar çerçevesinde incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Kitaplar seçilirken yazarla iletişime girilmiştir. Gülsüm Cengiz'in özellikle 11-14 yaş aralığında yer alan çocuklara hitap ettiği kitapları seçilmiştir.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında Gülsüm Cengiz'in , “Ayşe'nin Günleri”, “Ahşap Evin Çocukları”,” Son Çiçek” ve “İpini Kopartan Uçurtma” adlı dört eseri seçkisiz örneklem yoluyla belirlenmiştir. Eserlerin Türkçe öğretimi bağlamında tema ve iletiler çerçevesinde incelemesi yapılacaktır. Bu inceleme yapılırken betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır.

1.6. Gülsüm Cengiz'in Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Gülsüm Cengiz'in çocuk eserleri üzerine Radikal Kitap Eki, Evrensel Kitap Eki, Akköy Dergisi ve Virgül Dergisi gibi süreli yayınlarda kitapları için eleştiri ve tanıtım yazıları yazılmıştır. Cumhuriyet Kitap Eki ve Akköy Dergisinde birer inceleme dosyası hazırlanmıştır. Bu dosyalardan Cumhuriyet kitap ekinde yazarın neden çocuk

edebiyatına yöneldiği ve şiirleri üzerine bir değerlendirme varken Akköy dergisinde ise yazarın edebi duruşu, şiirleri çocuklar için yazdığı öyküleri incelenmektedir.

Gülsüm Cengiz ile ilgili olarak Kastamonu Eğitim Fakültesi’nde 1999 yılında – “*Gülsüm Cengiz’in Çocuk Kitaplarına Toplu Bir Bakış*” adlı lisans tezi ve 2012 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde Hilal Ateş tarafından “*Gülsüm Cengiz’in Öykülerinin Çocukta Doğa ve Çevre Bilinci Geliştirme Açısından İncelenmesi*” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Yüksek Lisans tezinde Hilal Ateş sadece tomurcuk serisinden hareketle çocukta doğa ve çevre bilinci geliştirmeyi incelemiştir. 2014 yılında ise Engin Emiri tarafından “*Gülsüm Cengiz’in Eserlerinde Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım*” adlı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Gülsüm Cengiz adına 2010 yılında “4. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi: Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Gülsüm Cengiz Sempozyumu” düzenlenmiştir ve burada sunulan bildiriler “*Şiirin Rüzgârında Masal Kuşunun Kanadında*” Çocuk ve Gençlik Yazınında Gülsüm Cengiz Sempozyumu ismi ile kitaplaştırılmıştır.

II. BÖLÜM

II. ÇOCUK, ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, NİTELİĞİ ve ÖNEMİ

2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatının oluşmasında çeşitli sınırlar söz konusudur. Sınırların etkilenmesinde çeşitli değişkenler ön plândadır. Ancak bir değişken vardır ki o olmadan hiçbir şeyi biçimlemek, tanımlamak olası görülmemektedir. O da çocuktur. Peki çocuk kimdir? Çocuk, birey olarak edebiyatı nasıl etkilemektedir? Bu gibi soruların cevapları bu bölümde cevaplandırılacaktır.

TDK tarafından hazırlanan güncel Türkçe sözlükte çocuk terimi hakkında yedi farklı tanım yapılmıştır. Bu tanımlar : “ 1. Küçük yaştaki erkek veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. 4. Genç, erkek. 5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi. 6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. 7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse” şeklindedir (TDK, 2005: 444).

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak “çocuk” ile ilgili daha kapsamlı tanımlar yapılabilir. Bu tanımlar şöyledir:

Bebek, 0-2 yaş arasındaki meme, süt veya kucak çocuğu; ergen, gelişim açısından, ergenlik çağına gelmiş, 15-16 yaş sonrasındaki erkek veya kızlara verilen ad. O hâlde çocuk, 2-16 yaş arasındaki kız ya da erkeklere verilen ortak ad olarak açıklanabilir (Güleryüz, 2002: 5).

Çocuk doğduğu andan itibaren kendine has bir karaktere, davranışa, duyguya, zekaya ve görünümüne sahip olan, içinde bulunduğu her bir yaşa göre ayrı ayrı fiziksel, ruhsal ve zihinsel özellikler gösteren ve bu özellikleri henüz tam olarak yerli yerine oturmamış olan, bütün bunların yanında yaratıcı özelliği en zengin ve en renkli süreci kapsayan, kendine özgü ilgi ve ihtiyaçları olan ve yine kendine özgü yeteneklerle donatılmış insan yavrusudur (Demirel, 2009: 1).

Çocuk nedir? Öncelikle çocuk yetişkinin küçük bir örneği (modeli) değildir. Ondan bir yetişkin gibi davranması beklenemez. O kendine özgüdür. Kendine özgü bir dünyası vardır. Düşünme biçimi, algılamaları farklıdır. Şu da var ki her çocuk tektir,

ayrı bir bireydir, eşsiz, benzersizdir. Her çocuğun kendine göre bir gelişme biçimi, hızı vardır. Bir çocuğun belli bir alandaki gelişmesi ortalamaya uymayabilir ama olağan (normal) olabilir. Öyleyse eğitmek, yetiştirmek çocuğu tanımakla başlar. Çocuğu bedensel, zihinsel, toplumsal, duygusal yönleriyle bir bütün olarak yetiştirmek asıldır. Bunun içinse çocuk psikolojisini bilmek, çocuğu bütün yönleriyle tanımak gerekir (Nas, 2001: 1).

Edebiyatın iki temel yönü üzerinde durmuştur. Birincisi edebiyatın duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyaları, soyut ve somut değerleri anlatmak üzere kelimelerle meydana getirilen bir sanat dalı olduğu, ikincisi ise edebî eserleri inceleyen bir dilim dalı oluşudur (Önal,1999: 19).

Çocuk, gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen, bu amaçla eğitilmesi gereken bir insan, bir yurttaştır. Henüz olgunlaşmamış da olsa, henüz “reşit” sayılmasa da bir birey olarak toplumsal sistemimizin önemli bir parçasıdır. Ailenin bir üyesidir (Ciravoğlu, 2000: 11).

Kaynaklar, çocuğu, “iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek” yahut “bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlamaktadır (Oğuzkan, 2010: 2).

Yukarıda belirtilen tanımlar sonucunda “Çocuk Edebiyatı” kavramı açıklanmak istenilirse şunlar söylenebilir:

“Çocuk edebiyatı” , çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik bir takım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları da gerekir. Bu nedenledir ki çocuk edebiyatını “ usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad “ diye de tanımlayabiliriz (Oğuzkan, 2010: 3).

“Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat” (Şirin, 1994: 9) olarak ifade edilebilir.

“Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2012: 17)

Bahsedilen tanımlar çerçevesinde çocuk edebiyatı ile ilgili şöyle bir tanım yapmak mümkündür: Çocukların ilgilerini, gereksinimlerini, bilişsel düzeyde gelişim aşamalarını, dil evrelerini dikkate alarak yazılmış çocukların dünyasına hitap eden bir edebiyattır.

Çocuk edebiyatının tanımıyla ilgili olarak günümüz yazarlarından Aytül Akal, Mavisel Yener, Ayşe Yamaç, Gülçin Alpöge, İncila Çalışkan, Hülya Soyşekerci, Hüsnan Şeker’e sorulan “Çocuk edebiyatı nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir¹:

Çocuk edebiyatı eğlendirir, eğlendirirken heyecandırırken felsefeyle buluşturur (A. Akal); çocuk edebiyatı çocuğun edebî ve estetik ihtiyaçlarını karşılayan, ona okumayı sevdiren, farkındalık yaratan edebiyattır (M. Yener); her yaşta çocukların özelliklerine, ilgi ve gereksinimlerine göre yapılır (A. Yamaç); düşünce, duygu ve hayallerin güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır (G. Alpöge); çocuğun duygularını, düşüncelerini, meraklarını, eğilimlerini, ilgi alanlarını merkeze alan bir özellikte yazılır (İ. Çalışkan); çocuk düşleriyle farklı dünyalar kurup bunları dil içerisinde en güzel biçimde ifade eden özgür bir edebiyattır (H. Soyşekerci); yetişkin insanla edebiyat arasında ne tür bir ilişki varsa, çocukla edebiyat arasında da o tür bir ilişki vardır (H. Şeker)

Çocuk edebiyatı ürünleri çocuklara zaman içerisinde nitelikli kitaplar okumasını sağlar. Çocuğa her gün çevresinde gördüğü yaşantılar ile ilgili farkındalık yaratır. Çocuklara, yazınsal metinlerin ve resmin iletilerini tanıma fırsatı sağlar. Çocuğun dilsel beğenilerini, anadilinin anlatım olanaklarıyla kullanabilmesi sağlar. Bu noktada her açıdan çocukların çocuk edebiyatına ihtiyaçları vardır.

¹ Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bk. Ek 2. s. 146

Tanınmış eğitimci Jacob Leland tarafından yazılmış olan ve A. F. Oğuzkan'ın dilimize çevirdiği "Curriculum Letter" adlı yapıtında çocukların neden edebiyata gereksinim duyduğunu şöyle açıklamaktadır:

1. Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir. Hoş vakit geçirtmeyi eğitimin başlıca amaçlarından biri olarak düşünmekten çekinilmemelidir. Elbette radyonun, resimli dergilerin, sinemanın ve televizyonun yanında okumaya da bir yer ayrılması gerekir. Eğer çocuklar okulda okumayı sevmeyi, okumaktan sadece okumak için zevk almayı öğrenmezler ise hoşça vakit geçirten bir unsurdan yoksun kalırlar. Bu bakımdan edebiyat, bir hoş vakit geçirme aracı olarak öğretim programına alınacak değerli unsurlardan biri biçiminde pekâlâ düşünebiliriz.

2. Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır. Edebiyat kimi zaman bizi, hayatın çok ciddi ve üzücü durumlarından uzaklaştırır, götürür. Güzel bir düzyazı veya şiir okumanın kazandırdığı yaşantılarla bir insan kısa zamanda bugünkü tasarılarından kurtulma olanağı bulur ve sonra da bu tasarıların karşısına daha güçlü, daha dinlenmiş halde çıkmanın yollarını öğrenir. Çocuklara okulda bu gibi yaşantılar edinmek için birtakım olanaklar verilmediği sürece onlar ruhun canlanıp güçlenmesinde edebiyatın bu şaşırtıcı, olağanüstü değerini hiçbir vakit öğrenemeyeceklerdir.

3. Edebiyat yaşamı tanımaya yardım eder. Çocuklar yaşamı ve yaşama yollarını öğrenmek için edebî eserlere gereksinim duyarlar. Başka bir kimsenin yaşamını ilgilendiren durumları öğrenmek için edebiyat aracılığıyla elde edilen pek ilginç yaşantıları- televizyon, radyo vb.-hiçbir araç kazandıramaz. Kimi durumlarda kişisel yaşantılardan daha iyisi yoktu; ama bazı yaşantılar vardır ki bunlar türlü edebiyat eserlerini okunmasıyla birer rastlantı sonucu kazanılır. Kısaca, çocuklar yaşamı tanımak için edebiyata gereksinim duyarlar.

4. Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır. Edebiyat bir kimsenin kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeye yarayacak olanaklar hazırladığı için bir rehberlik kaynağı olarak da hizmet edebilir. Şüphesiz, bütün edebiyat eserleri böyle bir hizmeti görmez ve bu hizmet de her zaman klasik ölçüler içinde yerine getirilemez. Fakat her birimizin yaşamında gereksinim duyduğumuz vakit bize kendimizi anlamak konusunda yardımcı olan en az bir kitap bulunmuştur.

5. Edebiyat yaratıcı etkinlikleri özendirir. Çocuklar, başka alanlardaki yaratıcı etkinliklere geçmek için bir sıçrama tahtası olarak edebiyata gereksinim duyarlar. Başka sanatlarla ilişkileri bulunan zengin bir programın eşliğinde yaratıcılığa yönelten okuma etkinlikleri sayesinde bir sanat, başka bir sanatı desteklemiş, beslemiş olur. Okuma, çocuğu resim çizmeye ve dramatik sanat alanlarında ritmik yorumlamalar yapmaya özendirir. Çocuklar okuma ve dramatik sanat alanlarında ne kadar zengin yaşantılar edinirlerse yaşamın öteki yaratıcı alanlarında da o kadar zengin bir kişiliğe sahip olurlar.

6. Edebiyat güzel bir dil demektir. Çocuklar kendi dillerini geliştirmek için edebiyat eserlerine gereksinim duyarlar. Edebiyat güzel bir dildir ve içimizde, çocukların anadillerinin güzelliğini en iyi biçimde öğrenmelerini istemeyecek kimse var mıdır? (Leland, Jacob'dan Çev. A. Ferhan Oğuzkan. Curriculumm Letter, N. 20, 1995: 7).

2. 2. Çocuk Edebiyatının Önemi ve Nitelikleri

Çocuk, sürekli öğrenme çabası içerisinde olan, hayal gücü oldukça zengin olan bir varlıktır. Sürekli arayış içerisinde olan çocuklar için oynamak vazgeçilmezdir. Bu sebepten çocuk edebiyatı ürünlerinin doğrudan çocuğu eğlendirirken öğretme amacı olmalıdır. Her şeyden önce çocuk edebiyatı, çocuğun çevresini algılamasını ve de çevresinde olan bitenleri fark etmesini sağlamalıdır. Böylece çocuk büyürken çevresinde yaşanan olaylara olan farkındalığı arttığı gibi çocuk edebiyatı sayesinde, dil gelişiminde de çocuğun hızlı bir artış gerçekleşir. Çocuk edebiyatı ürünleri ile iç içe olan çocuk, alıcı dilindeki gelişimini zamanla ifade edici diline de yansıtır. Böylece kelime hazinesi de gelişmiş olur.

Çocuk edebiyatı diğer alanlardan farklı olarak çocuklara seslenir. Çünkü çocuklar yetişkinlerden farklı düşünür, onların çevrede olup bitenleri algılama şekli yetişkinlerden farklıdır.

Çocukluk çağının- hatta çağların- özellikleri göz önünde tutulur ise ilk planda yetişkinler için yazılmış olan edebiyat eserlerinin çocukların hayal, duygu ve düşüncelerine her zaman uygun düşmeyeceği kolayca anlaşılır. Bununla birlikte yalnız çocuklara özgü bir edebiyat düşünölemeyeceği görüşünü geçmişte savunmuş olanlar bulunduğu gibi bugün de aynı görüşü ileri sürenler vardır. Eskiden, doğrudan doğruya çocuklara seslenen eserler bulunmadığı veya pek az bulunduğu için onlara genellikle

yetişkinler için yazılan eserlerin okutturulduğu gerçektir. Çocuklara özgü bir edebiyattan söz edilemeyeceği görüşünü ileri sürenler her zaman bu durumu örnek olarak göstermektedir (Oğuzkan, 2010: 2).

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklarla okul öncesi dönemden itibaren buluşturulmalıdır. Böylece çocuk edebiyatının işlenmesiyle okul öncesi çağ içindeki çocukta güven duygusunun oluşması sağlanacaktır. Çocuk, yaşadığı çağda ve içinde bulunduğu toplumda bir yere sahip olacağını bu eğitim ve uygulanacak edebiyat aracılığıyla anlayabilecektir. Bu yönde kendi kişiliğini geliştirmek için ilk birikiminden yaşam boyu yararlanacaktır. Tersini düşünülürse, okul öncesi dönemi eğitimsiz ve bu dönemin edebiyatıyla tanışmadan geçiren çocuk, toplumda kimi uyumsuzluklarla karşılaşabilecektir.

Okul öncesi çocuk edebiyatının gerekliliği ve önemi buradadır. Bu önemin kaynağı şöyle açıklanabilir:

- Çocuk edebiyatı, günlük uğraşlar arasındaki zamanda oyalayıcı, eğlendirici bir öneme sahiptir.
- Çocukları can sıkıntısından kurtaracak ve onlara yaşama sevinci aşılayacak bir değeri vardır.
- Çocuk edebiyatı sayesinde, çocuklar hayatı ve yakın çevrelerini tanımaya yönelirler. Bunun çocuk gelişiminde önemli işlevi vardır.
- Çocuk edebiyatı aynı zamanda çocuklar için bir rehber olacak öneme sahiptir. Çocuk, bu edebiyat sayesinde kendini denetler, kendi dünyası içinde dinlediklerinden dersler çıkarır.
- Çocuk edebiyatı, çocukların diğer davranışlarını etkileyecek önemdedir. Onların yaratıcı etkinliklerde bulunması için bir alt yapı hazırlar
- Çocuk edebiyatı, okul öncesi çağdaki çocukların dilsel gelişmelerine yardımcı olacak önemdedir (Ciravoğlu, 2000: 12).

Çocuk edebiyatının kuşkusuz en temel işlevlerinden biri, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli

metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir (Sever, 2012: 19).

Çocuk edebiyatı, tanımı, nitelikleri ve başrolünde çocuk olması dolayısıyla görmezlikten gelemeyeceğimiz birtakım hedefler doğrultusunda söz konusu varlığını sürdürür. Büyük bir özenle oluşturulan bu hedefler, hem çocuk edebiyatının hem de çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesi için mutlaka dikkate alınmalıdır. Tacettin Şimşek bu hedefleri şöyle sıralamıştır:

1. Çocuğun ruhsal ihtiyaçların karşılamak, sevgi, sevilme, sevme, öğrenme, bir gruba ait olma, oyun, değişiklik ve estetiklik gibi ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak.
2. Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.
3. Çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimlerine katkıda bulunmak.
4. Çocuğun algı gelişimini desteklemek (görsel, işitsel, dokunsal algı).
5. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimleri desteklemek.
6. Çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunurken kavram gelişimini desteklemek.
7. Çocuğa ilk kitap sevgisini aşlamak.
8. Çocuğa ilk edebi ve estetik değerleri vermek.
9. Çocukların geliştirmekte olan iç ve dış dünyalarına katkıda bulunmak.
10. Çocukları yaşam gerçeklerine hazırlamak.
11. Çocukların yaratıcı güçlerini, harekete geçirmek.
12. Çocukların dinleme yeteneğini geliştirmek.
13. Çocukların eleştiri yeteneğini geliştirmek.
14. Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretebilmek.
15. İyi çocuk kitabı kavramını verilen uygun örneklerle kazandırmak.

16. Çocuk kitaplarının türlerini tanıtmak.

17. Çocuklara uygun fiziksel özelliklerde kitaplar sunmak.

18. Hikâye ve masalları, kitap, renkli resimler, kukla, gölge oyunu pandomim, çubuk figürler sembolleri gibi yöntemlerle anlatabilmek.

19. Çocuklara uygulanan eğitim programlarını destekleyici özelliklere sahip kitaplar verebilmek (Şimşek, 2002: 34).

Çocuklar zaman içerisinde çocuk edebiyatı ürünleri ile okuma alışkanlığı kazanırlar. Çocuklar bilişsel düzeyde kendilerine uygun kitaplarla tanıştıkları zaman düşünce dünyaları da gelişir. Çocuklar hayaller kurabilir ve neyin doğru neyin yanlış olduğuna kanaat getirebilir. Bu yüzden çocuklar kuru ve çocuksu anlatımın egemen olduğu, yapay bir öğreticiliği temel ilke edinmiş kitaplardan uzak tutulmalıdır.

Çocuk edebiyatı metinleri Türkçenin dil ve anlatım özelliklerini ve güzelliklerini çocuğa sezdirecek, kavratacak biçimde oluşturulmalıdır. Yazar bunu yaparken edebî metnin estetik yönünü kaybetmemelidir. “Kitaplar, dilsel ve görsel özellikleriyle çocuğun hem sanatsal hem de düşünme eğitimi sürecini desteklemelidir” (Sever, 2003: 192).

Çocuk edebiyatı ürünleri “çocuklara göre” olmalıdır. Dil ve üslubu çocukların anlayacağı şekilde yazılmalıdır. Yani çocuklar için hazırlanmış edebi eserlerin dili ve anlatımı, çocukların iç dünyasına canlılık getirebilecek özellikte olmalıdır. Böylece çocuk dünyasında yaşama sevinci ve heyecanı uyandırabilir. Yazılan çocuk edebiyatı ürünleri içinde bulunduğu ülkenin kültürel yapısının kavranmasına yardımcı olacak nitelikte olmalıdır. Çocuk böylece içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerini kavrayarak büyüklerine saygı duymayı, diğer yetişkinlerle ilişkilerde tutarlı davranmayı öğrenecektir.

Yukarıda dile getirilen görüşler çerçevesinde çocuk edebiyatının nitelikleri şöyle sıralanabilir:

1. Çocuk edebiyatı, çocukları ve çocuğu anlatan bir edebiyat değildir.
2. Çocuk edebiyatı yazarı özel bir birikime sahip olmalıdır. Onun için herkesin çocuk edebiyatı yazarı olmaması gerekir. Bir çocuk edebiyatı

yazarı, çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gelişimini çok iyi bilmesi gerekir.

3. Çocuk edebiyatı ürünlerinde, çocuğun gelişimine paralel bir dil ve anlatım kullanılmalıdır. Çocuklara yönelik yazılan eserin, hangi yaş grubunu ilgilendirdiği kitabın üzerinde belirtilmesi yararlı olacaktır. Böylece, çocuk kendi yaş grubunu ilgilendiren eseri okuyacak, böylece hem okuduğundan zevk alacak, hem de okuduğu eserden yararlanmış olacaktır.
4. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğa göreliği ön planda tutmalıdır. Bu hususu gerçekleştirmek için ise, çocuk psikolojisini çok iyi bilmek veya çocuk psikologlarıyla yakın temas içerisinde bulunmak gerekmektedir.
5. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun ilk dönemlerinden başlamak üzere, onun bütün dönemlerini irdeleyen ve bu duyarlılıkları anlatan bir edebiyat olmalıdır. Böylece çocuğun kendini keşfetmesine ve daha iyi tanınmasına da yardımcı olmuş olacaktır.
6. Eserler çocuksu bir dil ve anlatıma sahip olmalı, çocuğun ruh dünyasına ve zevk dünyasına hitap etmelidir. Çocuğun geniş hayal dünyasını keşfedecek bir zenginliğe ve onun bu zenginlik içinde kendi hayallerinin yansımalarını bulmasına zemin hazırlayıcı olmalıdır. Ancak, bu unsur işlenirken dengelerin iyi korunmasına, aşırılıklardan kaçınılmasına özen gösterilmelidir.
7. Bir çocuk edebiyatı yazarı kendisine neyi yazmalıyım sorusundan ziyade, nasıl yazmalıyım sorusunu daha çok sormalıdır. Böylece yazmış olduğu eser, çocuğu bir bütün olarak kuşatmış olacak, onu etkileyecektir.
8. Bir çocuk, edebiyatı sadece yazıda, sözde ve görüntü de değil, onun arkasında bulunan renkte, şekilde, resimde ve bunları birbiriyle ilgili kılacak unsurların tamamında kendini göstermelidir (Demirel, 2010: 49-50)

2.3. Çocuk Edebiyatının Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi

2.3.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Çocuk edebiyatı; geçmişte büyükler için yazıldığı hâlde, birçok kökleşik-klasik yapının çocuklarca okunmaya başlamasıyla gündeme gelmiştir. Bu nedenle çocuk edebiyatının, yetişkinler için oluşturulan “Edebiyat” gibi, uzun bir geçmişi ve geçirdiği bir birikim yoktur (Kıbrıs, 2010: 10).

16. yüzyıla kadar çocukların okuyabileceği herhangi nitelikli edebî bir ürün ortaya konulmamıştır. Çocukların okuması için daha çok kilisenin etkisinde olan kitaplar çocuklara okutulmaya çalışılmıştır.

16. yüzyıla gelinceye değin ne Türkiye’de ne de başka ülkelerde çocukların hedef alındığı bir edebiyat ürünü yoktu (Şirin, 1994: 15). Çocuklara uygun eserlerin yazılıp yazılmamasıyla ilgili tartışmaların başladığı bu yüzyılda, Avrupa ülkelerindeki kiliseler, çocukların dinî yayınlar dışındaki kitapları okumalarına karşı çıkıyorlardı. Çocuklar da dinî içerikli kitapları okumayı sıkıcı buluyorlar, okumak istemiyorlardı. Bununla birlikte, 18. yüzyıla değin, çocuklarla ilgili yazılan metinler kilisenin etkisinden kurtulamadıkları gibi, öğretici- didaktik-olma özelliklerinden de sıyrılamamışlardır.

Bu yüzyıllar içerisinde okuma yazma bilen insan sayısı çok azdır. Bu yüzden kitap okuma oranı çok düşüktür. Okuma yazma bilmek insanlar arasında bir ayrıcalık olarak görülmektedir.

1500’lü yıllara gelene kadar çocuklar için yazılı edebiyat ürünleri bulunmamakta, edebiyat ihtiyacı sözlü ürünlerle karşılanmaktaydı. Yetişkinlerin büyük çoğunluğu da o yıllarda henüz hayati bir önem taşımayan okuma yazma yeteneğinden yoksundu. Kitap pahalı ve az bulunur bir araç olduğundan dönemin yazmalarını okumak sınırlı kesime has bir ayrıcalıktı. Çocuklar söz konusu olduğunda da aynı durum geçerliydi. Ve ancak bu sınırlı kesimin özel eğitimden geçmiş çocukları okuma yazma biliyor, büyüklerinin kitaplarını okuyorlardı (Karagözoğlu, 2010: 8).

Orta Çağ’da çocuk eğitiminde daha çok kilisenin baskın bir rol oynaması sebebiyle, kutsal kitap ve kutsal yer alan dinî öykülerin öğretilmesi eğitim ilkesi olarak kabul ediliyordu. Çocukların Latince öğrenirken kutsal kitaptan öyküler okumaya başladığı görülmektedir. Bu öykülerde genellikle yaratılış, kutsal kitapta “Eski

Sözleşme” olarak adlandırılan Tevrat’tan peygamberlerle ilgili bölümler kullanılıyordu. Ayrıca “Yeni Sözleşme” olarak adlandırılan İsa’nın hayatı, çocukluğu, büyümesi ve havarileri gibi konular da anlatılıyordu. Çocukların gülünç, eğlendirici, dünya ile ilgili bilgilere dayanan bir eğitimden çok, dine ait bilgiler öğrenmesine önem verilmekteydi (Oğuzkan, 1987: 14-36’dan akt. Yalçın ve Aytaş, 2008: 19).

Rönesans dönemine gelindiğinde ise çocukların yetişkinlerden farklı bir zihinsel gelişime sahip olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Kilisenin baskıcı ve dogmatik anlayışlarının aksine çocuklara özel bir edebiyat kolunun olması gerektiği tartışılmıştır.

Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinin düşünsel devinimi, çocuğa ilişkin değerlendirmelere yansımakta gecikmemiştir. Bu sürecin devamında İngiliz John Locke ve Fransız Jean Jacques Rousseau’nun çocuğun yetişkinden farklı olduğunu kabul eden görüşleri, yani çocukluğun ortaya çıkmasında etkili olmuş ve Avrupa’da yankılar uyandırmıştır. Böylece, Ortaçağın eskimiş ve dogmatik düşüncelerinden arınmanın ve çocuğa özgü bir edebiyat yapmanın gerekliliği dönemin yazar ve yayımcılarını etkilemiş, özellikle 18. yüzyıl İngiltere’inde kitapların içerik ve biçim bakımından çocukların tercihlerine göre hazırlanmasına başlanmıştır. Çocukların ilgi ve becerileri doğrultusunda kitap yayımlayan ilk kişi John Newberry (1723-1767)’dir. Newberry, çocuk ve şarkı tekerlemelerini Mother Goose (Anne Kaz) adıyla derlemiş, Lilliputian Magazin adında da bir çocuk dergisi çıkarmıştır (Oğuzkan, 1979: 261).

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren J.J.Rousseau çocuklar için yazdığı kitaplarda onların hayatın zorluklarına karşı koyacak bir nitelikte yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dönemin yaygın bir eğitim anlayışı olan görgü kurallarının öğretilmesi anlayışı ile birlikte, çocuğa” Ekvator’da da kutbun buzları arasında da yaşamayı bilecek” bir eğitimin verilmesini önermiştir (Yalçın ve Aytaş, 2008: 20).

19. yüzyıla gelindiğinde, İngiltere’de bu alanda ürün veren pek çok yazarla karşılaşmıştır. Alice Harikalar Ülkesinde adlı yapıtıyla Lewis Carroll, (1832-1898), David Copperfield adlı yapıtıyla Charles Dickens (1812-1870), Tom Brown’ın Okul Günleri adlı yapıtıyla Thomas Hugnes, Küçük Prens, Küçük Lord adlı yapıtlarıyla Brunett- Mrs Frances Hudgson ve Ormanların Çocuğu ve Çengel adlı yapıtlarıyla Rudyard Kipling(1865-1936) bu yazarlardan birkaçıdır (Kıbrıs, 2010: 12).

20. yüzyıl çocuk edebiyatı için önemli bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde çocuklar için özel bir edebiyat türü olarak “Çocuk edebiyatı” gelişmeye başlamıştır. Çocuklar için yazan yazarların sayısı artmıştır.

20. yüzyıla girerken, Amerikan çocuk edebiyatında fantezi ve masalların çok geniş yer tuttuğu; I. Dünya Savaşı’ndan sonra ise, çocuklar için öykü, roman, şiir ve geleneksel yazı türlerinin dışında, çeşitli konularda çocuk kitaplarının hızla arttığı görülmektedir. Bu dönemde çocuklar için resimli kitapların yazılıp basıldığı; son yıllarda, çocuklar için yapılan yayınların çok önemli mesafeler katettiği, çocuk edebiyatının artık bir sektör hâline geldiği görülmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2008: 22).

2.3.2 Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Türk edebiyatının gelişim sürecine bakıldığında çocuk edebiyatının 19. yüzyıldan sonra gelişmeye başladığı görülmektedir. Önceki dönemlerde çocukların okuyabileceği yazılı nitelikte pek fazla eser bulunmamaktadır. Daha çok çocuklar için bilmeceler, ninniler ve halk öyküleri okunmaktaydı.

Türk Edebiyatında, çocukların ilgi, yaş ve beğeni düzeylerinin göz önüne alınarak hazırlanan okuma metinlerine 19. yüzyılın ikinci yarısına dek pek rastlanmamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde çocukların okuma ve dinleme gereksinimleri, daha çok tekerleme, bilmece, masal ve masalımsı halk öyküleri gibi sözlü edebiyat ürünleriyle karşılanırdı (Kıbrıs,2010: 14).

Birçok alanda olduğu gibi çocuk edebiyatında da Tanzimat dönemi sonrası bir gelişme görülmüştür.

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgilidir. Genellikle edebiyat araştırmacıları, bütün yeniliklerin başlangıcı saydıkları Tanzimat dönemini, Türkiye’ de çocuk edebiyatının gelişiminin de başlangıcı saymaktadır. Tanzimat’tan önce, çocuklara yönelik daha çok doğrudan öğüt verici kitapların kaleme alındığı görülmektedir. Bu eserler arasında, Şair Nabi’nin Hayriyye ve Sümbülzade Vehbi’nin Lütfiyye adlı isimleri sayılabilir. Bu eserler, her ne kadar şairlerin çocuklar için yazmış eserler olsa da, ele aldıkları konu ve içerikleri bakımından daha çok büyüklere yönelik olduğundan, çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilemezler (Yalçın ve Aytaş, 2008: 24).

Tanzimat döneminin çocuklar tarafından okunan ilk çevirileri, Şinasi'nin Tercüme-i Manzume adıyla La Fontaine' den Türkçe'ye çevirdiği fabllar (1859) ve Yusuf Kamil Paşa'nın Fenolen'den tercüme ettiği Telemak (1862)'tır. Esasında bunlar, doğrudan çocuklara hitap eden eserler değildir. İlerde, çocukların anlayabileceği daha iyi çeviriler yapılacak olan Telemak tercümesi de dil bakımından ağır ve anlaşılmazdır. Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859 yılında Nuhbetü'l- Eftal adıyla yayımladığı alfabe kitabının arakasındaki kısa hikâyeler ve fabl tercümeleri, çocuk edebiyatımızda doğrudan çocuklara yönelik ilk tercümelerdir. Bu eser, çocuklara okuma zevki kazandırmak maksadıyla hazırlanmıştır (Enginün, 1958: 188).

Tanzimat döneminde dikkat çeken yazarlar arasında yer alan Ahmet Mithat'ın “Hace-i Evvel” ve “Kıssadan Hisse” isimli eserleri, ilk çocukluk kitapları arasında yer alır. Türkiye’ de ilk çocuk kitapları Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi'nin Fransızcadan yaptıkları kısa şiirler ve hayvan öykülerini içeren çevirileridir. Ziya Paşa, J.J. Rousseau'dan Emile'i çocuklar için tercüme etmiştir. Recaizade Ekrem Tefekkür, Muallim Naci Ömer'in Çocukluğu isimli eserlerini çocuklar için kaleme almışlardır (Yalçın ve Aytaş, 2008: 24).

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında özellikle Ahmet Rasim, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret, Ali Ekrem Bolayır, İbrahim Alaaddin Gövsa, Ali Ulvi Elöve ve Aka Gündüz'ü çocuk edebiyatı yazarlar arasında sayabilir. Özellikle Millî Edebiyat Döneminde, çocuklarda dil bilincini geliştirmek, yeni nesilleri millî ve manevi değerler konusunda eğitmek amacıyla başta Ziya Gökalp olmak üzere, Ömer Seyfettin ve diğer Millî Edebiyat sanatçıları çocuklara yönelik birçok eser kaleme alarak, çocuk edebiyatımızın gelişmesinde katkıda bulunmuşlardır (Yalçın ve Aytaş, 2008: 25).

Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan harf devrimi ile yeni bir dönem başlar. Kitaplar, kabul edilen yeni harflerle yeniden basılır. Cumhuriyet dönemi, bizde çocuk edebiyatının gelişmesinde diğer dönemlerden daha farklı bir çizgi takip eder. Özellikle bu dönemde, çocuk daha çok önemsenir, çocuklara yönelik birçok etkinlik düzenlenerek, onların da toplum içinde çok özel ve önemli bir yere sahip oldukları vurgulanır. Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Sefa, Abdullah Ziya

Kozanoğlu, Rakım Çalapala, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlar Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı yazarlarımızdan önde gelen isimlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2008: 5).

1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu yenilikler birçok yazarı toplumcu bir çizgiye kaydırmıştır. Bu durum edebiyata da yansımıştır. Edebiyatın birçok alanında olduğu gibi, çocuk edebiyatı alanında da 1970 yılı sonrasında bir çeşitlenme, bir coşku ve devinim yaşanmıştır. Özellikle 1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlüklere bağlı olarak hız kazanan toplumsal ve kültürel gelişme, Türk edebiyatında pek çok yazarı toplumcu bir çizgiye çekmiştir (Kıbrıs,2010: 18).

1970'lerden sonra çocuk edebiyatı alanında önemli gelişmeler olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi 1979 yılı Türkiye'de de "Çocuk Yılı" olarak Türkiye'de de kutlanmıştır. Çocuk edebiyatı ile ilgili dergiler basılmaya başlanmıştır.

1970'li yılların en önemli gelişmelerinden biri de; 1979 yılının bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de "Çocuk Yılı" olarak benimsenmesidir. Bu yılın özüne uygun olarak, pek çok devlet kuruluşu (Yerel Yönetimler, Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı gibi) çocuk edebiyatı alanında yeni ürünlerin ortaya çıkması için yardımcı olmuşlardır. Türk Çocuk Edebiyatı tarihinde yer alan kimi dergilerde o yıl çıkarılmaya başlanmıştır (Gürel, 1993: 7'den akt. Kıbrıs, 2008: 19).

Sonuç olarak denilebilir ki çocuk edebiyatı; yetişkinler için yazan pek çok yazarın " Çocuk edebiyatı diye bir edebiyat yoktur." türünden ileri sürdüğü savlara karşın, çocuklar için yazmanın önemini anlamış, bu yolda kuram ve uygulama boyutunda kendini yetiştirmeye çalışan birçok yazarca çok daha ileri bir düzeye taşınmıştır. Ayrıca başka ülkelerdeki gelişmeleri izleyip eğitimbilimlerinin ürettiği bilgilerden yararlanan ve alanında uzmanlaşan yayınevlerinin sayıları da giderek artmıştır. Bir önceki dönemin sonunda da belirtildiği gibi, bu dönemde çocuk yazınıyla kuramsal ve akademik boyutta ilgilenenlerin sayısı da giderek artmaktadır (Kıbrıs, 2010:25).

III. BÖLÜM

III. GÜLSÜM CENGİZ'İN HAYATI, ESERLERİ, ALDIĞI ÖDÜLLER ve ÇOCUK EDEBİYATI YAZARLARININ ONUN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

3.1.Gülsüm Cengiz'in Hayatı

Türk edebiyatına şiirleriyle ve yazdığı öykülerle destek veren Gülsüm Cengiz 12.7.1949 yılında Isparta'nın Sütçüler ilçesinde doğdu.² 1966'da İstanbul İlk Öğretmen Okulu'nu bitirdi.1966'dan 1980'e dek Balıkesir ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı; 1980'de mesleğinden ayrılarak yayıncılık alanında çalışmaya başladı. Çeşitli yayın kuruluşlarında editör ve yayın yönetmeni olarak çalıştı. Cumhuriyet, Emek ve Evrensel gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. TRT 1 İstanbul Radyosu'nda başladığı yayıncılık hayatı, özel radyolarda sürdü. TRT 2 televizyonunda program hazırlayıp sundu. İstanbul Teknik Üniversitesinde okutman olarak çalıştı. 2004'ten bu yana Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Türkiye Yazarlar Sendikası, Uluslararası PEN, Edebiyatçılar Derneği, Tiyatro Yazarları Derneği üyesidir. Üyesi olduğu yazar örgütlerinde görev aldı. Hayat TV'de program hazırlayıp sunmaktadır. Çocuk ve gençlik edebiyatı araştırma yazılarının yanı sıra, yayımlanmış 90'ı aşkın çocuk ve gençlik kitabı vardır. 1992'de Aziz Nesin'le Türkiye Yazarlar Sendikası Yayın Komisyonunda çalıştı; 1993'te ve 1999-2005 tarihleri arasında TYS Genel Sekreteri görevini üstlendi.2005-2007'de üye olarak çalıştığı PEN Türkiye Merkezi –Barış İçin Yazarlar Komitesi Başkanlığını yürütmeye devam etmektedir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından 28-30 Nisan 2010 tarihinde “Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Gülsüm Cengiz Sempozyumu” düzenlendi. Sunulan bildiriler, “Şiirin Rüzgârında Masal Kuşunun Kanadında” adıyla kitaplaştı.

3.2. Gülsüm Cengiz'in Eserleri²

Gülsüm Cengiz, şiirini yaşamın bütünselliğinden yola çıkarak kuran bir şairdir; şiir, tiyatro, çocuk ve gençlik edebiyatı alanında ürettiği yapıtların özünü ve biçimini belirleyen unsur sanat anlayışı ve dünya görüşüdür. Toplumcu gerçekçi akıma

² Gülsüm Cengiz'in eserleri ile ilgili bilgiler <http://www.antoloji.com/gulsum-cengiz/hayati/> 11.09.2015 18.35'te alınmıştır.

bağlanmış bir sanatçıdır. Sanatın işlevsel, sanatçının ise toplumuna ve çağına karşı sorumlulukları olduğuna inanan bir yazardır. Yaşamın en önemli öğelerinden biri olan insanı yaşamın bütünselliği içinde, toplumsal ilişkileriyle ve bireysel sorunlarıyla ele almaktadır. Özellikle toplumsal yaşam içinde ikincil konumdaki suskun, baskılanmış kadınların yaşadıklarını dile getirerek onlara ses olmaya çalışmaktadır. Edebiyata şiir türüyle girmiştir. İlk şiirleri 1983'te Varlık Dergisi'nde yayımlanmıştır.

3.2.1. Şiir Kitapları

- Eylül Deyişleri
- Sevdamız Çiçeklenir Zulada
- Mayıs'ta Üzgün Gönüm
- Akdeniz'in Rengi Mavi
- Silinsin Diye Yeryüzünden Savaş Sözcüğü

3.2.2. Oyun Kitapları

- Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz
- Hepimiz Çevreciyiz
- Yaşamın İzindeki Kadınlar

3.2.3. Anı Kitapları

- Boğaz'daki Mutlu Çocuk Kuzguncuk

3.2.4. Antoloji Kitapları

- Emek Şiirleri: Selam Yaratana, Ellerimiz Günışığı- Eray Canberk'le birlikte.
- Dünyanın En Güzel Giysisi
- Oya Kurabiye Yapıyor
- Kadınlar İçin Söylenmiştir/ Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi.

3.2.5. Çocuk Kitapları

- Dünyanın En Güzel Giysisi
- Oya Kurabiye Yapıyor

- Anneanneninin Aradığı Ayna
- Kaybolan Kardan Adam
- Yavru Balık Sürüsü
- Yavru Karınca
- Sanatçı Köstebek
- Rüzgâr, Tohum ve Çiçek
- İki Küçük Kurbağa
- Çiçek Perisi
- Tırtıl Kitaplar(10 Kitap Takımı)
- Boğaz'daki Mutlu Çocuk Kuzguncuk
- Ormanda Yaz Olimpiyatları
- Denizatinın Öyküsü
- Kitap Bahçesi (30 Kitap Takımı)
- Televizyon Çocukları Seti (10 Kitap Takımı)
- Suyun Rengi Ya da Rengarenk Çiçek Bahçesi
- Perili Ev
- Bulaşıcı Hastalık
- Yavru Kuşun Şarkısı
- Gecenin Sürprizi
- Üç Elma Fidanı
- Gökyüzündeki Sevinç
- Kafesinden Kaçan Maymun
- En Değerli Armağan
- Bilmece Bildirmece Resim Yapar Gündüz Gece
- Nerede Bu Çocuklar?

- Kayıp Sözcükler
- Kırdan Bir Yaz Sabahı
- Doğum Günü Armağanı
- Hayvanlarla Konuşan Çocuk
- Taş Devrinde Yolculuk
- Doğanın Öfkesi
- Çiçek İle Kirli Kara
- Kente Gelen Çam Ağacı
- Damlacık
- Mayıs'ta Üzgün Gönüm
- Ahşap Evin Çocuklar
- Son Çiçek
- Sihirli Ellerin Öyküleri Seti (10 Kitap Takımı)
- Yaşamın İzindeki Kadınlar
- Kadınlar İçin Söylenmiştir
- Silinsin Diye Yeryüzünde Savaş Sözcüğü
- Eylül Değişler
- Akdeniz'in Rengi Mavi

3.2.6.Başka Dillere Çevrilen Eserleri

Ayşe'nin Günleri adlı ilk gençlik romanı, 1997'de Almancaya çevrilerek "Katzenwaschtman Nicht" adıyla İsviçre ve Avusturya'da; 2010'da Rusçaya ve Arapçaya çevrilerek Moskova'da Krug, Şam'da Dar-ül Haris Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 13 çocuk öyküsü Almanca'ya çevrilerek Almanya'da Verlag Anadolu tarafından "İki Dilde Kitaplar" dizisinde; 6 çocuk öyküsü de Almancaya çevrilerek Frei Akademia tarafından Almanya'da Türkçe- Almanca ve CD'li olarak yayımlanmıştır. Suyun Rengi ya da Rengarenk Çiçek Bahçesi adlı öyküsü İngilizce ve Türkçe olarak

yayımlanmıştır. Şiirleri İngilizce, Almanca, Rumca, İbranice, Romence, Azerice, Rusça, Arapça, Fransızca, Korece, Flamanca ve Kürtçeye çevrilerek dergilerde yayımlanmıştır.

3.3. Gülsüm Cengiz’ in Aldığı Ödüller³

Gülsüm Cengiz, Erikler Çiçek Açıyor adlı şiiriyle 1979’da İYG 3. ve Politika Gazetesi Özel Ödülü; Erik Ağacından İsteğimdir şiiriyle 1986 Yeni Türkü Yayınları ‘İlgiye Değer’ Ödülü; 1995 Truva Şiir Ödülü (bütün şiirlerine): Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz oyunu ile 1991 TOBAV ve Çankaya Belediyesi Gençlik Dalı Büyük Ödülü; Kuşlar Kralı Kim Olacak? ile 1990 Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Ödülü (mansiyon): Bir Kedinin Günlüğü ile 1990 Türkiye Yayıncılar Birliği Doğayı Koruma Yarışması’nda mansiyon; Ayşe’nin Günleri ile 1997’de Almanya’dan Eselsöhr Dergisi “Sıradışılık” Ödülü; Yaşamın İzindeki Kadınlar oyunuyla 2005 Dil Derneği Kerim Afşar Ödülü’nü aldı. Ayşe’nin Günleri adlı romanının dışında 14 çocuk öyküsü Almanca’ya çevrilerek 2000-2004-2005 ve 2007’de Almanya’da Türkçe ve Almanca olarak yayınlandı. Şiirleri değişik dillere çevrilerek dergi, antoloji ve seçkilerde yer aldı.

3.4. Gülsüm Cengiz Hakkındaki Çocuk Edebiyatı Yazarlarının Görüşleri⁴

Günümüz Çocuk ve Gençlik Edebiyatı yazarlarından biri olan Gülsüm Cengiz, yayımladığı şiir, öykü, roman ve tiyatro eserleri ile bu alana önemli katkılar sağlamıştır. Bu noktada günümüz çocuk edebiyatına katkıda bulunan diğer yazarlara Gülsüm Cengiz hakkındaki fikirlerini sorduk. Yazarların Gülsüm Cengiz hakkındaki görüşleri şöyledir:

Gülten DAYIOĞLU

Öğretmen ve yazarlığı nedeniyle meslektaşım olan sevgili Gülsüm Cengiz, nitelikli kitaplarıyla yüzümüzü ağartan özel bir yazın insanı. Bunun yanında, toplumsal hatta politik olaylara duyarlı, atılgan, aktivist, gözü pek bir dosttur. Güvenilir bir kimlik, pırıl pırıl bir ressamın annesidir.

³ Gülsüm Cengiz’in aldığı ödüller ile ilgili bilgiler <http://www.antoloji.com/gulsum-cengiz/hayati/> 11.09.2015 13.54’te alınmıştır.

⁴ Gülsüm Cengiz’in sanatını ve edebi şahsiyetini öğrenebilmek amacıyla çocuk edebiyatı yazarlarına elektronik posta aracılığıyla “Gülsüm Cengiz” hakkındaki fikirleri soruldu. Çocuk edebiyatı yazarlarının verdiği cevaplar bu bölümdedir.

Ayla Çınaroğlu

Gülsüm Cengiz’le dostluğumuz 1980 sonlarında başladı.1989 yılında ilk kitaplarımdan birinin basılmasını sağlayan o olmuştu. Son zamanlarda yoğun programlarımız nedeniyle çok fazla görüşmesek de içten dostluğumuz hep sürdü. Uzun yıllar boyunca yazın grubu arkadaşlarımızla birlikte toplantılara katıldık, sorunlarımızı paylaştık. Birçok etkinlik, panel ve söyleşide birlikte olduk Gülsüm Cengiz’le. Onun, yazın dünyasının ve yaşamın zor koşulları karşısında nasıl onurlu bir savaşımla verdiği çok iyi biliyorum.

Benim için Gülsüm Cengiz bir yazar olarak, bir şair olarak, bir anne olarak, daha önemlisi de bir kadın olarak toplumsal sorunlardan kendini uzak tutmamış, bütün zorlukları kahramanca aşmış, nice başarıya imza atmış bir sanatçı; ayrıca kişilik sahibi, güvenilir bir insan ve iyi bir dosttur. Onu tanımış olmak bana onur veriyor.

Gülçin Alpöge

Gülsüm Cengiz’in şiirlerini severim ben. Önemli konularda duygu dolu seslenişlerdir onlar. Edebiyata yaptığı en önemli katkı ise *Kadınlar İçin Söylenmiştir* derlemesidir kanımca. Kitaplarının hepsini okumadım. Okuduklarımdan edindiğim, konuların yaşamın içinden çekip alınmış olması, değerleri konu edinmesi, çocuklara bir şeyler öğretmeyi amaçlaması, doğayı sevdirmeye çabalaması, söylemek istediklerini hayvanları kullanarak anlatmasıdır.

Kendi sözleriyle söylemek gerekirse Gülsüm Cengiz: ‘Çocuklara düşünmeyi, sorgulamayı, hayata eleştirel bir gözle bakmayı vermeye çalışıyorum. İnsan emeği, çalışma önemli. Merak ve serüven duygusu okumayı teşvik eder diye düşünüyorum.’ diyor.

Handan Derya

Gülsüm Cengiz, öncelikle sağlam, mücadeleci ve ilkeli duruşuyla beni etkiler. Gerek kişisel yaşamında, gerekse yazarlık serüveninde çalışkanlığı da belirgin özelliğidir. Çocuklara ve yetişkinlere öyküler, romanlar, oyunlar, şiirler, denemeler yazarken ve çocuk edebiyatı için gençlere öğretmenlik yaparken onun bütün bu uğraşlarla, zorluklarla yalnız başına savaş verdiğini sanırsınız ama yanılırsınız; çünkü o, kocaman yüreğinin peşine takılan binlerce okuru ile birlikte. Bu yüzden edebiyat

kültürüne katkısı artarak devam eder. Eserlerinde eşitlik duygusu, emeğe saygı vurgusu ve umudun yeşertilmesi konuları sıkça yer alır. İyi yürekli ve paylaşımcı kahramanlar, zorluklarda dayanışma içine girer, mutluluğu ve başarıyı yakalar. Böylece Gülsüm Cengiz'in işlediği temalar kişiliğiyle ve hayata bakışı ile de örtüşür.

Nur İçözü

Kaç yıl oldu seninle tanışalı Gülsümcüğüm, bilmem anımsıyor musun? Yarım asrı geçen günlerimden geriye doğru baktığımda, sanırım bir yirmi – yirmi beş yıl öncesini işaretleyebilirim. Ya sen? Bilirim ki senin belleğin benden çok daha güçlüdür ve tam tanışma tarihimizi benden daha net anımsayabilirsin. Tanışma dediysem elbette ki yüz yüze ilk görüşmemizden söz etmiyorum. Bir sanatçıyı tanımak öncelikle onun yapıtlarıyla tanışmak anlamını taşır bilirsin. Net olarak söyleyebileceğim şey şu ki, bu bağlamda seni ilk tanıyan kişi ben oldum sanırım. O günlerde editörlüğünü yaptığım Milliyet Kardeş Dergisi'nde bir öykünü yayınladığımı anımsıyorum, Onu diğerleri de izledi. Çocuk ve gençlik yazını dünyasına kitaplarımla senden sonra katıldım. Daha sonra, yolumuz çeşitli etkinliklerde karşılaştı. Panellerde, sempozyumlarda birlikte olduk. Ben evine gelip ropörtaj yaptım, sen Cadının Sır Defteri başlıklı mizah serimin ilk kitabının isim anneliğini yaptın. Anımsar mısın bilmem. Aslında “ *Unutmam mümkün mü?* ” dediğini duyar gibiyim. Evet. Evet. BUGÜN NE CADILIK YAPTIM? adlı kitabımdan söz ediyorum. Ankara'da düzenlenen bir sempozyuma katılmak için bir vagon dolusu akademisyen, yazar, çizer dostlarla birlikte gittiğimiz tren yolculuğu sırasında, “*Her günümüz sürekli mücadelelerle geçiyor. İzciler gibi Bu gün ne cadılık yaptım diye bir deftere not düşsek koca bir kitap olur ,*” demiştim de sen hemen, “ *İlk yazacağın kitabın adı bu olsun!* ” diyerek belleğime kazınan bir ödev vermiştin bana. Böylece çok sevilen mizah öyküleri serimin ilk kitabı okurla buluşmuş oldu.

Bunca yıl içinde gerek yurt içinde gerekse yurt dışındaki etkinlikler sırasında o kadar çok olay yaşadık, öylesine güzellikler paylaştık ki, sayfalara sığdıramam. İyi ki tanışmışız.

Ayşe Yamaç

Gülsüm Cengiz, şiirden öyküye, oyundan romana ve masala kadar edebiyatımızın her türünde ürünler vermiş; yazınımızı yalnız ülkemizde değil, dünyanın pek çok ülkesinde özellikle Almanya'da- başarıyla temsil etmiş bir yazarımızdır.

Şiirlerinde sevgiyi, emeği, doğanın güzelliklerini, insanın insana yaptığı zulmü dillendirmiş; romanlarında Anadolu insanının sorunlarını temel izleği edinmiştir. Kadınlarla ilgili konulara ayrı bir önem vermiş, bu alanda uzun emek ve çabayla da bir derleme hazırlamıştır. Sevginin rengi Akdeniz gibi mavidir onda, emeğin çilesi çekilesi ve uğruna savaşım verilesidir. Toprak, Anadolu insanı gibi verimli; çocuklar, beklenen ve uğruna savaşım verilen güzel günlerin umut çiçekleridir. Kısaca insanı, her yaşta insanın sorunlarını, sistemin insan üzerindeki yıkıcı etkilerini, yüze yakın eserinde yalın bir dille anlatmayı kendisine görev edinmiş bir yazardır Gülsüm Cengiz.

Daha nice eserlerini okumak dileğiyle...

İncilâ Çalışkan

Gülsüm Cengiz, yazının her dalında eserler vermiş, çok üretken değerli bir yazarımızdır. Yazar, konularını toplumun katmanlarından seçiyor. Şiirlerinde toplumun acıları, hüznüleri, beklentileri, umutları seçkin mısralarla dillendiriliyor. Sözcükleri mücevher gibi seçen sanatçı dil ustasıdır.

Çocuk ve gençlik için yazdığı kitaplarında “çocuğa göre” ilkesiyle, çocukları, gençleri merkeze alan eserler yaratmıştır. Doğa en güzel şeklini yazarın anlatımında bulur. Çevre betimlemeleri gözlerimizin önüne çiçekli, çimenli kırları serer. Çocukların hayvan sevgisi kitapların çoğunda yer almıştır. Aile bağları, sevginin değeri, arkadaşlık, değerbilirlik kitaplarındaki iletilerinde, çokça yer verdiği konulardır.

Müziğin, insan için, doğa için ne kadar ayrılmaz bir güzellik olduğu, vaz geçilmez olduğu eserlerinde vardır. Günümüzün değişen koşulları dersane ve test çalışma olgusu çocukları sokak oyunlarından, sosyalleşmekten geri bırakmıştır. Paylaşmak, dayanışmak, arkadaşlık, sevgi bağları gittikçe zayıflamıştır. Sosyal konular kitaplarında çok yer verdiği konulardır.

Türkçe, yabancı dil öğrenme uğruna feda edilmemelidir. Dilimizin güzelliği, bizim vereceğimiz değerlere sıkıca bağlıdır. Türkçe sevgisi, insan sevgisi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi bizim insanlık değerlerimizi zenginleştirir.

Kadının toplumdaki yerini, tarihsel gelişimini araştırmakla, toplumun ana yapısı olan aileyi yakından incelemiştir. Kadın yücelmedikçe toplum gelişemez ve ilerleyemez iletişimini biz kitabını okuyunca içselleştiriyoruz.

Yunus Bekir Yurdakul

Türküye Çağırın Şair

“...Ah, bana göre değil

dönüp ardımı gerçeklere

bireysel bunalımların

burgacına hapsetmek yüreğimi,

imge avına çıkıp

kuşanıp zırhını anlamsızlığın

yaşamdan kopuk dizeler yazmak.”

Bugün de kesintisiz olarak süren ‘80 karanlığına yürekli/ sözün gücünü bilen bir itiraz şiiridir Gülsüm Cengiz’in söyleye geldiği.

“Şiir yaşam içindir!

Tanıklık etmelidir gününe,

Yaşamı savunmalıdır şiir!”

Gülsüm Cengiz, “*Acıları ve sevinci paylaştığı bütün insanlar için*” yazdığını açık etse de dizelere verdiği seste öncelediği, her zaman, üreten insanlar olmuştur. Üreten ne ki itiraz eden/ etmesi beklenen, direnen insanlar...

Onun “*bütün insanlar*” 1, oğullarından, kızlarından, dillerinden, börtü böceğinden ayrı düş(ürül)müş analardır; bir somun ekmeğe bir ömür vermeye bir türlü gönül yatır(a)mayan emekçilerdir; bırakın oyunları, hayatı ellerinden alınmış çocuklardır, hayatları çalınmış kadınlardır...

Oyunu hep yasak türküleri haykıranlara verir. Vicdanın sustuğu yerde gözleri çakmak çakmak yanan kadınlara uzanır sözcükleri.

Sözcükleri vardır elbette...

Yürek yangınıdır, türküdür, sevdadır, aşktır...

Yarınlarıdır, yürümektir, ellerdir, ekmektir...

Çocuktur, annedir, kızımıdır, acıdır, hüzündür...

Üretimdir, hayattır, susmadır...

İlle de umuttur, emektir, dirençtir!

İlle de “*bir türkü de sen söyle*”dir.

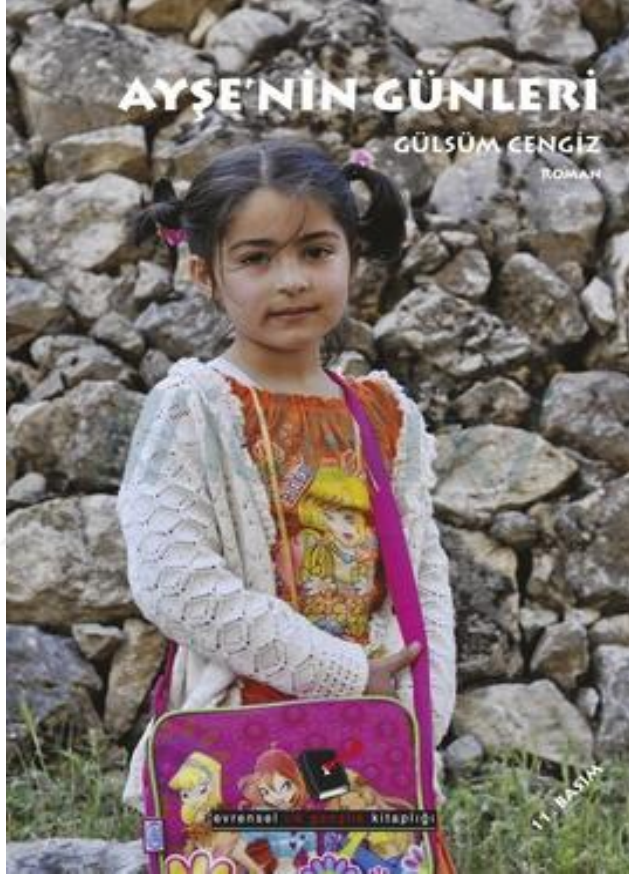

IV. BÖLÜM

IV. GÜLSÜM CENGİZ'İN ÇOCUK KİTAPLARININ TANITIMI

Bu bölümde tez çalışmasının konusu olan Gülsüm Cengiz'in öykü kitapları içerisinden seçilen kitaplar kısaca tanıtılacaktır. Bu kitaplar şunlardır: Ayşe'nin Günleri, Son Çiçek, İpini Kopartan Uçurtma, Ahşap Evin Çocukları.

4.1. Ayşe'nin Günleri

Çocukluk, insan hayatının en önemli dönemlerinden biridir. Gülsüm Cengiz'in "Ayşe'nin Günleri" eseri de bu fikri desteklemektedir. 1993 yılında ilk defa "Evrensel Basım Yayın" tarafından basılan bu eser 11 baskı görmüştür. Eserin konusu, işleyişi, çocuk bakış açısıyla yansıtılmıştır. Kitabın kapak fotoğrafı Bahar Eroğlu tarafından tasarlanırken, kitabın çizimleri Semih Poloy tarafından oluşturulmuştur. 1960'lı yıllar, dış ülkelere, özellikle de Almanya'ya göçün başladığı, parçalanmış aileleri konu alan

kitap, aynı bütünlük içerisinde üç ana bölümden oluşmuştur. Bu üç ana bölüm içerisinde ise 29 başlıklı bölüm yer almaktadır.

Hikâye içerisinde yer alan bölümler şu şekildedir:

1. BÖLÜM

- Kayıt
- Düş Kırıklığı
- Ayşe ile Lusi
- Yerli Mallar Haftası
- Bayram Giysisi
- Yaz Günleri
- Anneden Ayrılış
- Yeni Dostlar Kitaplar
- Ev Sahibi
- Arabada Geçen Günler
- İki İyi Haber

2. BÖLÜM

- Yeni Ev
- Sıra Arkadaşı
- Annenin Gelişi
- Orhan
- Zor Günler
- Çoraplar
- Hastalık
- Prevariantoryum
- Eve Dönüş

3. BÖLÜM

- Aynur'un Üzüntüsü
- İncir Savaşı
- Yaz Tatili
- Okul Sevinci
- Sarman
- Müzik Öğretmeni
- Kış Günleri
- Tiyatro
- Umut Çiçekleri

4.1.1. Özet

Ayşe'nin ailesi maddi sıkıntılar yüzünden Tokat Reşadiye'deki evlerini bırakıp İstanbul'a göç etmiştir. Burada düşük ücretli bir iş bulan babanın maaşı aileyi geçindirmeye yetmemektedir. Bu sebeple ailece büyük sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Çocuklar okula gitme noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sıkıntılar içerisinde odak nokta Ayşe'dir. Ailenin geçim sorunları ve bu sorunların çocukları ne şekilde etkilediği Ayşe karakteri üzerinden yansıtılmaya çalışılmıştır. Ayşe oldukça zayıf, diğer yaşıtlarına göre fiziksel olarak daha küçük bir çocuktur. Fakat hayal dünyası ise bir o kadar kocamandır. Duygusal olarak da çok fazla kırılgan olan Ayşe'nin dünyası yavaş yavaş kararmaya başlamıştır. Maddi sıkıntılar ailesini olumsuz etkilemeye başlayınca annesi çözümü Almanya'ya işçi olarak gitmekte bulmuştur. Ayşe'nin İstanbul'daki farklı çevreye, yeni okula, ilgisiz ve sinirli öğretmenlere alışması kolay olmadığı gibi bir de annesinin evi bırakıp Almanya'ya gitmesi onu kökten zayıf düşürmüştür. Zayıf olan bedeni günden güne daha da cılız düşmüş ve bu durum ise zaman içerisinde sağlığını olumsuz etkilemiştir. Bu yüzden sık sık hastalanmıştır. Evlerinden atılıp eski bir otobüste yaşamaya başlamaları, sonrasında yaptıkları gecekondun onun zafiyet geçirmesine sebep olmuştur. Bu yüzden Ayşe bir süre prevantoryumda kalmak zorunda kalmıştır. Burada çok güzel arkadaşlıklar kurmuştur. Yeni öğretmenin yardımıyla prevantoryuma yatırılan Ayşe burada çok

güzel zaman geçirse bile ailesini çok özlemiştir. Annesinden, bir haftalık izninden sonra, bir daha haber alamamaları, Ayşe'nin iç dünyasında fırtınalar koparmıştır. Fakat yine Ayşe oldukça dışa dönük bir çocuktur. Arkadaş canlısıdır. Kendisi gibi mağdurlara yakınlaşır. Farklı etnik gruptan yoksul ailelerin çocuklarıyla, birlikte çöp topladıkları çingene çocuklarının hepsiyle yakından diyalog kurarak onları anlamaya çalışır. Öte yandan yoksul bir çocuğun kentle bütünleşmesi zordur, ama o, kültürel alışkanlıklarını sorgular, kent kültürünü de eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra benimser. Zaman onun için hızla geçerken, yaşadıkları onu her anlamda olgunlaştırır. Çalışmanın, emeğin, doğruluğun önemini fark eder. Yoksulluk her ne kadar dünyasını zorlaştırsa da bunlardan bile ders çıkarabilmesi gerektiğini bilir. Umut onun için her şeydir. Bu yüzden hep umut eder. Öğretmeni onun için güzel bir model örneği olur. Okuyabilmek ve ileride onun gibi bir öğretmen olmak ister. Bunun için parasız yatılı sınavlarına kendi imkânları doğrultusunda hazırlanmaya başlar. Umut etmek ona zamanla iyi gelmiştir. Tek sıkıntısı annesinden uzun zamandır haber alamamasıdır. Fakat kitabın sonunda beklenen haberin geldiği görülür. Almanya'da olan anne işten çıkarılmıştır. Türkiye'ye dönmek istemediği için günlerce Almanya'da iş aramıştır. Para kazanamadığı için Türkiye'deki ailesine maddi olarak yardım edemediğinden, onlara mektup da gönderememiştir. Mektubunda durumunun şu an da iyi olduğundan bahseden anne, Türkiye'ye kesin dönüş yapma fikrinden de bahsetmiştir. Bu haberi duyan aile üyelerinin hepsi çok mutlu olmuştur. Ayşe, inanmaz gözlerle mektubu tekrar tekrar okumuştur. Artık geleceğe daha güvenle bakmayı öğrenen Ayşe annesin de desteğiyle bu hayat mücadelesinden başarıyla çıkacağından emindir.

4.1. 2. Kahramanlar

Kadınlar: Ayşe'nin annesi Fatma Hanım, Müdire Hanım, Melahat teyze, Nuran öğretmen, Suna öğretmen, Gülay öğretmen, Pervin.

Erkekler: Ayşe'nin babası, Celal öğretmen, Osman amca, Metin öğretmen.

Çocuklar: Ayşe, Aynur, Selin, Lusi, Emine, Hasan, Hüsniye, Nazmiye, Zeynep, Suna, Hasan, Hakan, Orhan, Arzu, Serap, Nur, Selma, Sevim ve diğer çocuklar.

4.2. Son Çiçek

Bu romanında Çocuk ve Gençlik Edebiyatı yazarlarından Gülsüm Cengiz'in Son Çiçek (2012) adlı romanında gerek metinden hareketle, gerekse toplumsal eleştiri adına olan göstergeler bu kuramın temel dinamiklerinden biri olan çevre (ortam) faktörü üzerinden incelenmiş ve yazarın toplumsal aksaklıkları dile getirerek bireyi, toplumu, doğayı, devleti nasıl anlamlandırıdığı gösterilmeye yazar tarafından çalışılmıştır.

Gülsüm Cengiz, Son Çiçek adlı romanında toplumsal eleştiriye kurduğu hayali ülke üzerinden yapmaktadır. Bu ülkede doğal hayat, canlı doğa katledilmiş yerine plastik çiçeklerden, çimenlerin ağaçların; yapay göllerin, kayaların bulunduğu bir dünya inşa edilmiştir. Roman, Bilge adında küçük bir kız çocuğu ve onun dedesinin başından geçen maceraları ön plana çıkararak anlatmaktadır. Doğal yaşamı savunan bilinçli çevrecilerin mücadelelerini anlatan kitabın ilk basımı Morpa Kültür Yayınları tarafından

2003 yılında yapılmıştır. 2012 yılının ekim ayı ile birlikte kitabın yayını Evrensel Basın Yayın üstlenmiştir. Kitabın kapak fotoğrafı Bahar Eroğlu tarafından tasarlanırken, kitabın resimleri Saadet Ceylan tarafından çizilmiştir. Kitap aynı bütünlük içerisinde 13 bölümden oluşmuştur.

Kitabın bölümleri şunlardır:

- Büyükbabamın Garip Davranışları
- Yeni Çiçek
- Okul Yolunda
- Fotoğraftaki Çiçek
- Büyükbaba izleniyor
- İki Eski Arkadaş
- Plastik Çiçeklerin Öyküsü
- Ağlayan Çiçekler
- Korkulu Bekleyiş
- Mektup
- Yolculuk
- Akdeniz’de Bir Ada
- Toplantı

4.2.1. Özet

Kitap, toplum ve onun en küçük birimi olan birey eleştirisini modern dünyanın doğallığını kaybetmeye başlaması üzerine odaklar. Dünya, doğallığını plastik çiçeklerin insanların hayatına girmeye başlamasıyla kaybetmiştir. Romanın ana karakteri Bilge’dir. Büyükbabasının anlatımına göre plastik çiçekler insanların hayatına ilk olarak bir yılbaşı gecesi girer. Tam o günlerde kente yeni bir çiçek dükkanı açılır. Çiçekçide gerçek çiçeklere benzeyen yapay çiçekler satılmaktadır. Doğada bulunan bütün çiçeklerin hemen hemen benzeri plastik şekilde yapılmıştır. Çiçekçide birçok çiçek insanlar tarafından hemen satın alınmıştır. İnsanlar evlerine bol bol plastik çiçekler

almaya başlamışlardır. Daha sonra çiçekçide yapay ağaçlar da satılmaya başlanmıştır. Bu yapay ağaçlar önce alışveriş merkezlerinde sonra sırasıyla dükkân önlerinde, yol kenarlarında sergilenmiştir. İnsanların bu yapay çiçeklere olan ilgisi her geçen gün daha da artmıştır. O kadar çok ilgi oluşmuştur ki zamanla yapay çiçek üreten fabrikalar kurulmaya başlanmıştır. Okullar, bankalar, alışveriş merkezlerinin her yanı bu yapay çiçeklerle süslenmiştir. Zamanla bütün canlı çiçeklerin yerini cansız, kokusuz plastik çiçekler almıştır. İnsanlar bu denli ilgi gösterince günden güne yapay çiçek üreten fabrikaların sayısında çoğalma olmuştur. Kent halkının büyük bir çoğunluğu ise bu fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Yapılan yapay ağaçların ve çiçeklerin satılabilmesi için reklamlar yapılmıştır. Bu aşamadan sonra insanların canlı çiçeklere olan bakış açıları değişmiştir. Canlı çiçeklerin yerine yapay çiçekleri tercih etmişlerdir.

Bundan sonra canlı çiçekleri koparmışlar ve canlı ağaçları ise kesmişlerdir. Bunların yerine yapay çiçekler ve ağaçlar koymuşlardır. Bilge'nin ailesi de plastik çiçek üretmek için açılan bir fabrikada çalışmaktadırlar. Bilge'nin dedesi ise son kalan canlı çiçek yetiştiricilerinden biridir. Anne ve babası her yıl düzenlenen yapay çiçek tasarımı yarışmasına katılmışlardır ve yapmış oldukları çiçek tasarımı o yıl birinci olmuştur. Bu yüzden ülkenin gündeminde onlar vardır. Bütün gazetelerde onlarla ilgili haberler yer almaktadır. Bütün aile üyeleri bu durumdan oldukça mutludurlar. Gazetelerde bol bol fotoğrafları yayımlandıkça kendilerinden gurur duymaktadırlar. Oysa büyükbaba bu durumdan oldukça rahatsızdır. Torunu Bilge'nin kendisini bu yapay hayat içerisinde kaybetmesini engellemek için çareyi geçen yılın yapay çiçek tasarımı birincisi ailesinin gazete haberlerini göstermek de bulmuştur. Onlar artık bu yıl hatırlanmamaktadır. Adları bile kimsenin ağzından çıkmamaktadır. Büyükbabasının ne demek istediğini anlayan Bilge, zamanla kendisine çeki düzen vermiştir.

Büyükbabasındaki değişiklik ve durgunluk sürekli dikkati çekmiştir. Her gün büyükbabasının aynı saatlerde dışarı çıkması ve aynı saatlerde eve dönmesi onu meraklandırmıştır. Bir gün büyükbabasını takip etmeyi planlamıştır. Takipleri sonunda tüm merak ettiği soruların cevaplarını bulmuştur. Bilge'nin büyükbabası ve onun gibi düşünen, dünyanın çeşitli yerlerinden gelen insanlar yeryüzünü eski doğallığına kavuşturma çabası içerisine girmişlerdir. Bu insanlar canlıların doğallığını koruması için bir adada toplantı düzenlemişlerdir. Bilge'nin dedesi bu adaya gelirken Bilge'yi de yanında getirmiştir. Buradaki insanların hepsi çevre duyarlılığına sahip insanlardır.

Sadece kendi çıkarlarını düşünmemektedirler. Kendilerinden sonra gelecek nesiller için de sorumluluk alma bilincindedirler. Bunun için karşı karşıya kaldıkları yasal cezaları ve kuralları da göz ardı etmişlerdir.

Romanın sonunda, bu gizli adada kalacak gerçek çiçeklerin yetişmesi ve doğal çevrenin oluşmasıyla ilgilenecek biri aranmaktadır. 11-12 yaşlarındaki Emek, bu iş için gönüllü olur. Emek adada kalmaya gönüllü olunca Emek'in dedesi de torunuyla kalmak istemiştir. Bu durum toplantıya katılan kişileri çok mutlu etmiştir.

4.2. 2. Kahramanlar

Kadınlar: Bilge'nin annesi, Başkan'ın eşi.

Erkekler: Bilge'nin babası, Bilge'nin büyükbabası, Emek'in büyükbabası, Mağara girişinde bekleyen büyükbabanın arkadaşı yaşlı amca, Başkan, Toplantıya katılan üyeler,

Çocuklar: Bilge, Emek.

4. 3. İpini Kopartan Uçurtma

Bütün çocuklar genelde uçurtmaları sever. Bu sebepten olacak ki “Gülsüm Cengiz” kitabında “Uçurtma” figürünü ön plana çıkarmıştır. “Uçurtma”nın romanının her bölümünde yer almasını sağlamıştır. Bu durum uçurtmanın bir nesne özelliği taşımasından ziyade kitabın başkarakteri olmasına sebep olmuştur. Öyle ki kendisini yapan Umut karakterinin önüne geçmiştir. Yazının kurmaca dünyasında yerini almış pek çok anlatım ögesi, hatta bütün anlatım öğeleri arasında öne çıkan “UÇURTMA” figürü, romanın içerisinde yazar tarafından kişileştirilerek aktarılmıştır. Bütün insanların yaşamında bir kez dahi olsa yer bulmuş bir nesneyi “İpini Kopartan Uçurtma” yı alıp yazarın kişileştirmesi, romanına daha baştan artı değer kazandırmaktadır.

Bir uçurtmanın başından geçen olayları anan “İpini Kopartman Uçurtma” adlı kitabın ilk basımı Evrensel Basım Yayım tarafından yapılmıştır. Kitabın kapak tasarımı Bahar Eroğlu tarafından yapılırken, kitabın resimleri Saadet Ceylan tarafın çizilmiştir. Kitap 157 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın içerisinde konu bütünlüğü sağlanacak şekilde on dokuz bölüme ayrılarak yazılmıştır. Kitabın sonunda Gülsüm Cengiz’ e ait “Haliç Kıyısında Çocuklar” adlı bir şiir bulunmaktadır.

HALİÇ KIYISINDA ÇOCUKLAR

Haliç kıyısında çocuklar
ıslak, kararmış evlere doğup
dar sokaklarda büyür
gökyüzünü görmeden...

Dolaşır sokak aralarını
küf kokulu bir rüzgar
sarartır çocuk yüzlerini
girer bahçelere, eviçlerine
siner genç kız çeyizlerine,
delikanlıların kemiklerine...

Ürperir hüznle
Eski evler-yıkıldı, yıkılacak-
Dayayıp sırtlarını birbirlerine
direnirler zamana
Haliç'in rüzgarına...
Barınır içlerinde
çocuk sesleri
ve akşam yemeklerinin sevinci
-Her odada bir aile-
Haliç kıyısında çocuklar,
ıslak, kararmış evlere doğup

dar sokaklarda büyür
 sevinci yitirmeden...
 Oyun oynarlar okul çıkışı
 uçurtma uçururlar mezarlıklarda,
 küçük atölyelerde öğrenirler yaşamı...
 (Mayısta Üzgün Gönlüm' den)

Kitabın Bölümleri:

- Çocuk Yüzlü Uçurtma
- Küçük Bir Yanlışlık
- Düş Kırıklığı
- Özgürlüğe Uçuş
- Çöp Toplayan Çocuklar ve Biz Kaza
- Beklenmedik Kurtarıcı
- Küçük Boyacı
- Kiraz
- Öfkeli Bir Adam
- Güzellikler Yaratan Çocuk Elleri
- Yeniden Gökyüzünde
- Kiraz Kaybolur
- Bilinmeyene Yolculuk
- İlginç Bir Armağan
- Yılbaşı Gecesi
- İpini Kopartan Uçurtma
- Bir Soruşturma
- İki Sevinçli Olay

- Üç Çocuk Bir Uçurtma

4. 3. 1. Özet

Umut, dar gelirli bir ailenin çocuğudur. Kimseninkine benzemeyen bir uçurtma yapar. Dedesi dükkânında kendi elleriyle yaptığı oyuncakları satarak geçimini sağlamaktadır. Uçurtmasının yolda zarar görmesini istemeyen Umut, onu dedesinin dükkânında bırakır. Ertesi gün dedesi dükkânda yokken dükkâna bir alıcı gelir. Bu sırada orada Umut'un annesi beklemektedir. Alıcının oğlu dükkndaki bütün oyuncakların içinden Umut'un yapmış olduğu uçurtmayı beğenir. Hiçbir şeyin farkında olmayan anne, alıcının çocuğuna uçurtmayı satar. Böylece uçurtmanın elden ele dolaşacağı yolculuğu başlar.

Uçurtmanın yeni sahibi Okan'dır. Okan Umut'tan çok farklı karaktere sahip bir çocuktur. Umut'un özene bezene, emek vererek yaptığı uçurtmayı elde etmiştir. Fakat uçurtmaya olan ilgisi çabuk bitmiştir. Uçurtmayı eve getirdikten sonra onun yüzüne hiç bakmamıştır. Sorunlu bir aileye sahip olan Okan daha çok evde hayatını bilgisayar oyunları ile geçirmektedir. Savaş oyunları oynayarak eğlenmeye çalışan Okan'ın durumu uçurtmayı oldukça endişelendirmektedir. Kendisine kıymet verilmediğini düşünen uçurtma, burada çok sıkılmaktadır. Özgürlüğüne kavuşacağı ve onu yapan Umut'la tekrar karşılaşacağı günlerin hayalini kurmaktadır. Bir gün Okan'ın babası ailecek pikniğe gitmeye karar verir. Piknikte Okan'la uçurtma uçuracaklardır. Bunu duyan uçurtma duruma çok sevinir. Günler sonra gökyüzünü görebilme heyecanı yaşamıştır. Piknik yerinde Okan'ın elleri arasından kendini gökyüzüne bırakır fakat aşırı rüzgârdan dolayı ipi kopar. Gökyüzünde özgürce dolaşmaya başlar. Kendisini neyin beklediğini bilmeden... Tek bildiği şey ona değer vermeyen Okan'ın ellerinden uçup gitmenin ona verdiği mutluluktur.

Rüzgâr şiddetini azaltınca uçurtma yavaş yavaş alçalır. Ve hiç beklenmedik şekilde elektrik direklerine takılır. Uçurtma oldukça korkmuştur. Kuyruğu tellere takılı kalmıştır. Oradan tek başına kurtulması imkânsız gibidir. Onu kurtaracak kişileri beklemektedir. Fakat orada oynayan çocukların hiçbiri onu kurtaracak gibi durmamaktadır. Umudunu kaybetmek üzereyken bir elektrik bakım işçisi yardımına koşar. Uçurtmayı takıldığı yerden kurtaran elektrik bakım işçisi, onu bir ayakkabı boyacısı olan Metin'e verir. Metin dar gelirli bir ailenin çocuğudur. Babasını yitirmiştir.

Annesi ve iki kardeşiyle birlikte İstanbul’da dayısının yanında yaşamaktadır. Dayısının hiç çocuğu yoktur. Ve kolu kanadı kırık bu çocuklara acımasız davranmaktadır. Bütün çocukların çalışması için baskı yapmaktadır. Öyle ki evin en küçüğü olan Kiraz bile mendil satarak dayısına para yetiştirmektedir. Onlar için hayat oldukça zordur. Çocukluklarını yaşayamayan bu çocukların en büyük eğlenceleri hayal kurmaktır. Metin çok çalışıp çok para kazanacaktır ve annesi ile kardeşlerini o evden kurtaracaktır. Bu hayallerinin yanı sıra çocukların en büyük eğlenceleri uçurtmalarını uçurmaktır. Fakat dayılarının evde bir uçurtma sakladıklarından haberi yoktur. Gizlice belli saatlerde uçurtmalarını uçurup yine gizlice evin bir köşesinde uçurtmalarını saklamaktadırlar. Bir gün dayıları uçurtmayı fark eder ve onu işporta sepetinin içine koyarak satmaya götürür. Kızına doğum günü hediyesi olarak ne alacağını kara kara düşünen bir öğretmene denk gelir. İyi bir fiyata uçurtmayı öğretmene satar. Öğretmen büyük bir hevesle uçurtmayı kızına götürür. Uçurtmanın yeni sahibi Ezgi olur. İpini Kopartan Uçurtma, ayrı yaşamları sorgularken bunu sayfa sayfa okura da yaptırmaktadır. Eline geçtiğı her çocuğun yaşantısı onu sorular sormaya yöneltmektedir. Hayatta her insanın eşit şartlarda olmadığını düşünmektedir. Umut, Okan, Metin ve şimdi de Ezgi... Hepsi birbirinden çok farklı hayatlara sahiptir. Gülsüm Cengiz, yoksul insanların, yoksul ve o denli yoksun yaşamlarını gün yüzüne çıkarırken, aynı zamanda acıma duygusunu da ele almaktadır.

Diğer sahiplerine göre Ezgi “İpini Kopartan Uçurtma” ya daha fazla kıymet vermektedir. Onun yanında çok mutlu olan uçurtma, Umut’u eskisi gibi pek fazla düşünmemeye başlamıştır. Bir gün Ezgi’nin babası Ali öğretmen sınıfını pikniğe götürmeye karar verir. Kızını da yanında götüren Ali öğretmen, Ezgi’nin uçurtmasını da yanına almasına izin verir. Uçurtmasıyla gelen Ezgi diğer çocukların odak noktası olur. Zaten öğretmenin kızı olarak oldukça dikkat çeken Ezgi, bir de eline uçurtma alınca çocuklar tarafından odak noktası olmuştur. Fakat ilginç gelen olaylar bu anda yaşanmaya başlanmıştır. Uçurtmanın bir önceki sahipleri Umut ve Metin’de Ali öğretmenin öğrencileridir. Her ikisi de Ezgi’nin elinde uçurtmayı görünce tanımışlardır. İkinin tepkisi de aynı olmuştur. Her ikisi de uçurtmanın kendisine ait olduklarını iddia etmişlerdir. Olaylar çıkmaz bir hal almıştır. Uçurtmayı nasıl bulduklarını anlattıkları zaman olay çözüme bağlanmıştır. Sonunda üç arkadaş Ezgi, Umut ve Metin uçurtmayı hep birlikte oynamaya karar vermişlerdir. Olayın bu şekilde çözümlendiğini gören ve

onu yapan Umut'u tekrar görmenin mutluluğunu yaşıyan “İpini Kopartan Uçurtma” Umut'un ellerinden süzüle süzüle uçmaya başlamıştır.

4. 3. 2. Kahramanlar

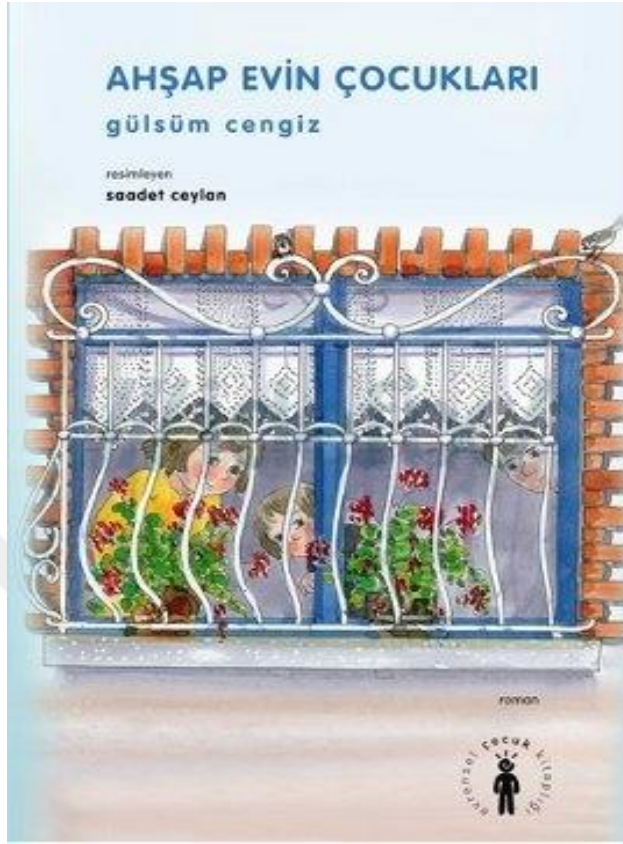
Kadınlar: Umut'un annesi, Okan'ın annesi, Metin'in annesi, Ezgi'nin annesi, Leyla hala, Suna öğretmen.

Erkekler: Umut'un büyükbabası, Okan'ın babası, Ezgi'nin babası Ali öğretmen, Metin'in dayısı, Orhan'ın patronu.

Çocuklar: Umut, Metin, Okan, Yeşim, Ezgi, Murat, Kiraz ve diğer çocuklar.

4. 4. Ahşap Evin Çocukları

Çocukluk yılları, bir insanın kimliğinin ve kişiliğinin oluşumundaki en önemli yıllardır. O yılların geçtiği mekânlar, o mekânlarda yaşanan sevinç, hüznün, mutluluk ve acılarla örülmüş anılar hiç çıkmamacasına bellekte yer edinmiştir. Kişi hayatı boyunca çocukluk yıllarında belleğinde işleyen duygu ve düşüncelerle büyür. Sanatçılar ise bu duygu ve düşüncelerle ortaya eserler çıkarırlar. Gülsüm Cengiz’ de “Ahşap Evin Çocukları” adlı kitabında çocukluk yıllarının çok kültürlü İstanbul’unda, Kuzguncuk’taki bir mahallede yaşayan çocukların hayatlarını anlatmıştır. Kitabın kapak tasarımını Emel Atlı yaparken, içerisindeki resimleri Saadet Ceylan çizmiştir. Kitap kendi içerisinde bütünlük oluşturacak şekilde toplam 13 bölümden oluşmaktadır.

Kitabın Bölümleri:

- Ahşap Evin Çocukları
- Aşıdan Korkulur mu?
- Zeliş Kaybolur
- Olgun İncir

- İki Yalan
- Gösteri Dünyasında İlk Adım
- Yeni Komşular
- Dayaktan Kaçan Şampiyon
- Kırık Ayna
- Asiyeye
- Okul Yolunda Bir Çocuk Daha
- Çarpım Cetveli
- Sarı Manto

4. 4. 1. Özet

Sevgi, saygı, hoşgörü, paylaşım gibi nice değer hiç kuşkusuz çocukluk yıllarında kazanılır. Bu değerlerin öğretiminde okulların ve eğitim sisteminin önemi inkâr edilemez. Ancak gelecek nesillere değerlerin aktarılması bağlamında okul ortamı tek başına yeterli değildir. Her çocuğun içerisinde bulunduğu, kendisini oraya ait hissettiği bir ailesi vardır. Gülsüm Cengiz, aslında bu eserinde sahip olduğumuz, ancak kıymetini yeterince takdir edemediğimiz ve günümüz toplumsal hayatında her geçen gün biraz daha yitirdiğimiz bazı değerlere dikkatimizi çekmektedir. Bunu yaparken İstanbul'un şirin semtlerinden biri olan Kuzguncuk'taki çok kültürlü ve güzel semtinde yaşamını geçiren başka insanların tanıklıklarından da yararlanmaktadır.

Hikâye İstanbul Boğazı'nın kıyısında, Kuzguncuk'taki bir çıkmaz sokakta geçer. Burayı İstanbul'un diğer sokaklardan ayıran en önemli yanı, ağaçların ve yeşilliğin bol olmasıdır. Bazı evlerin, önlerindeki ve arka bahçelerindeki ağaçlar ve çiçekler, sokağın yeşilliğini oluşturmaktadır. İstanbul'un hala özünü yitirmediği sokaklardan bir yerdir burası. Kuzguncuk yaz gecelerinde, bostanın kıyısındaki ağaçların arasında, minik ısıltıların yanıp söndüğü; insanların bostanlarda yuva yapan bülbüllerin sesiyle uyandıkları sokaktır. Yazar, bu hikâyede Kuzguncuk'taki bir ahşap evde yaşayan insanların hayatlarını anlatmıştır. Bu üç katlı ahşap evin en üst katında bir banka memuru oturmaktadır. Memurun eşi Tülin Hanım'dır. Bu ailenin Can ve Canan adında ikiz çocukları vardır. Ahşap evin en sessiz kiracılarıdır. İkinci katta, Karadenizli bir

denizci ailesi yaşamaktadır. Baba, uzun yol gemilerinde çımacı olarak çalışmaktadır. Eşi ev hanımıdır. Asiye ve Neşe adında iki kızı vardır. Evin giriş katındaki aile ise daha kalabalıktır. Akdeniz'in bir semtinden İstanbul'a göç eden bu ailenin babası küçük bir işletmede çalışmaktadır. Babanın işi oldukça yoğundur. Bu yüzden çok sert ve sinirli bir adamdır. Adamın üç tane çocuğu vardır. En büyükleri dokuz yaşındaki Okan'dır. Diğerleri ise yedi yaşındaki Zeliha ile beş yaşındaki Zeynep'tir.

Ahşap evin içerisinde bütün aileler çok iyi anlaşmaktadır. Çocuklar doğal güzelliklerin içerisinde sürekli birlikte oyunlar oynamaktadırlar. Yeri gelince aşdan korkan, yeri gelince evin içerisinde bir şeyler döküp annelerinden korkan bu çocuklar, başlarına gelen olaylardan ders çıkaran çocuklardır. Hikâyenin genelinde, bu ahşap ev içinde yaşayan çocukların başından geçen olaylar anlatılmıştır.

Her zamanki gibi evlerinin önünde oyuncaklarıyla oynayan çocuklar, sokakta o gün bir kıpırtı hissederler. Daha sonra konuyu araştırdıklarında sokaktaki bütün çocuklara aşı vurulacağını öğrenirler. Bütün çocuklar büyük bir korku hissederler. Hiçbiri aşı olmak istememektedir. Bu çocuklardan biri de Zeliha'dır. Anneleri ne yaptıysa Zeliha'yı sağlık ocağına götürememiştir. Bunun üzerine komşular kendi aralarında Zeliha'nın annesine yardımcı olabilmek için plan yapmışlardır. Bütün komşuların el birliğiyle sonunda Zeliha bir şekilde sağlık ocağına gidip aşısını olmuştur.

Daha sonraki günlerde Zeliha dışarıda oyun oynarken bir gün eve su içmeye gelir. Zeliha lavabonun üzerinde, içerisinde ayran bulunan bir tas görür. Elini tasa uzattığı zaman yanlışlıkla tüm ayranı etrafa döker. Ayranın döküldüğünü görünce annesinin kendisine kızacağını düşünen Zeliha çareyi evden kaçmak da bulmuştur. Tarlaların içerisinde gizlice bekleyen Zeliş' i kimse bulamamıştır. Eve zamanında gelmediğini gören anne şüphelenmiştir. Onu aramaya başlamıştır. Tüm mahalleye haber veren Zeliş' in annesi onu bulamayınca baygınlık geçirmiştir. Sonunda saklandığı yer olan tarlada bulunan Zeliş annesine sıkıca sarılmıştır. Annesinin ona büyük bir sevgiyle sarıldığını gören Zeliş bir daha saklanmamaya söz vermiştir.

Okan "Ahşap Ev" in ilk katında oturan Akdenizli bir ailenin en büyük oğludur. Okan, yaşıtlarına göre yaramaz bir çocuktur. Sokaktan içeri gelmez. Bir de yazın kendisinden sadece birkaç yaş büyük olan dayısı evlerine gelince onu kimse içeri sokamaz. Konuklarının eve gelmesiyle ahşap evin giriş katında yaşam iyice

hareketlenmiştir. Dayısının gelmesiyle Okan'ın davranışları da değişmiştir. Birlikte oyun oynarken bir incir ağacı görürler. Orhan sahibinin kim olduğunu merak eder. İncir ağacının sahibi Bahçıvan Yorgo amcadır. Ortada kimse olmayınca izinsiz bir şekilde incir ağacına tırmanırlar. Orhan ve Okan ağacın üzerinde tırmanırken Orhan, Okan'ın ağaç üzerindeki çevikliğini kıskanmıştır. Bunun için yüksek sesle bağırarak: “Sahibi geliyor! Sahibi geliyor!” demiştir. Bunu duyan Okan panikle yere düşmüştür. Belli yerlerinden yaralanan Okan'a ilk olarak komşuları yardım etmiştir. Orhan buna sebep olduğu için hem pişman olmuş, hem de çok korkmuştur. Daha sonraki zamanlarda Okan'ın olgun bir incir gibi ağaçtan düşmesini anımsayıp birbirlerine gülümsemişlerdir.

Zeliha, Akdenizli bir ailenin büyük kızlarıdır. Okulunda çalışkan bir öğrencidir. Ödevlerini hiçbir zaman aksatmayan Zeliha, bir gün kardeşi Zeynep ve Neşe'nin ısrarlarına dayanamayıp geç saatlere kadar oyun oynamıştır. Gece de uykusuzluğa dayanamayıp hemen uyumuştur. Sabah okula gittiği zaman öğretmeni ödevleri kontrol edeceğini söyleyince panik olmuştur. Öğretmeni yanına gelince, defterini evde unuttuğunu söylemiştir. Öğretmeni, defterini evden getirmesini söyleyince Zeliha yolda düşünce düşünce ne yapacağına karar vermiştir. Sınıfa geri gelince öğretmene evde kimsenin olmadığını söylemiştir. Bir günde iki defa yalan söyleyen Zeliha, o gün öğretmenine gerçeği belki söylememiştir ama bundan sonraki zamanlarda ödevini aksatmayacağına ve yalan söylemeyeceğine dair kendine söz vermiştir.

“Ahşap Ev” de olaylar hiç bitmez. Okan, okulunda Hacivat ve Karagöz oyunu oynanırken oyunun arka planını düzenlemiştir. Bu yüzden bu işi çok seven Okan, eve gelince bodrum katına inip kendince Hacivat ve Karagöz'ü oynayabileceği bir tesisat kurmuştur. Işık oluşturabilmek için ateş yakan Okan'a babası çok kızmıştır. Ateşle oynamanın çocuklar için çok sakıncalı bir durum olduğundan bahseden baba Okan'a bu noktada telkinler vermiştir.

Daha sonraki zamanlarda “Ahşap Ev” e yeni komşular gelir. Evin bodrum katını kiralamışlardır. “Ahşap Ev” in mensupları yeni gelen komşularına çok iyi davranmışlardır. Onlara çaylar, kekler ikram etmişlerdir. Yeni komşularının Umut adında oğulları vardır. Okan'la tanışan Umut Okan'ı çok sevmiştir. Onunla çok iyi anlaşacağını düşünmüştür. Umut da Okan gibi dışarıda oyunlar oynamayı çok seven bir çocuktur. Özellikle futbol oynamayı çok seven Umut, futbolunu oynarken bir de sesler

çıkardığından komşuları bu durumdan çok rahatsızdır. Sokaktakiler, onun kendilerine saygılı davranmasından hoşnuttur. Ancak bir süre sonra, Okan'ın yaramazlıklarını arar olmuşlardır. Bir gün Umut yine dışarıda topunu oynarken, bir komşularının camını kırmıştır. Camı kırılan komşu, korku ve öfkeyle cama fırlamış ve karşısında Umut'u görünce onu annesine şikâyet edeceğini söylemiştir. Umut'un annesi işten geldiğinde, olanları öğrenince Umut'a çok kızmıştır.

Bahar gelir. Çocuklar dışarıda oynarken Zeynep'in annesi Zeynep'i ve kardeşlerini içeriye çağırır. Düğüne gidecekleri için Zeynep'e hazırlanması gerektiğini söyler. Zeynep hazırlanırken yanlışlıkla aynayı kırar. Annesinin ona çok kızacağını düşünen Zeynep aynayı saklar. Daha sonra annesi aynayı minderin altında kırık bir şekilde bulur.

Asiye “Ahşap Ev” in ikinci katında oturan Trabzonlu ailenin kızıdır. Okula gitmeyi çok istemesine rağmen babası tarafından okula gönderilmemektedir. Okula giden çocuklara çok heveslenen Asiye, bu duruma çok üzülmemektedir. Durumun farkında olan Asiye'nin annesi kızını okula göndermenin yollarını aramaktadır. Okan'ın babasından eşiyile konuşması için ricada bulunur. Okan'ın babası, Asiye'nin babasıyla konuşur ve adamı ikna eder. Bunun üzerine Asiye okula başlar. Zeynep, Asiye'nin okula başlamasıyla tek kalmıştır. Oyun oynayacağı arkadaşı kalmadığı için o da okula gitmek ister. Yaşı daha okula başlamak için çok küçüktür. Ama Zeynep okula gitme konusunda çok ısrarcıdır. Annesi ve babasına her gün okula gitmek istediğini yineler. Israra dayanamayan annesi okul müdürüyle konuşur. Müdür Zeynep'in kayıt olmadan okula gelebileceğini söyler. Bunu duyan Zeynep çok sevinir. Kendisinden beklenenin üzerinde başarılar gösterir. Küçük yaşına rağmen okuma yazma öğrenir. Çarpım tablosunu bile ezberler.

4.4.2.Kahramanlar

Çocuklar: Zeliha, Zeynep, Umut, Asiye, Okan ve öteki çocuklar...

V. BÖLÜM

5. GÜLSÜM CENGİZ'İN KİTAPLARININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TEMA VE İLETİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Türkçe öğretiminde metinlerin önemi büyüktür. Metinler, dilin yazılı ürünleridir ve dil eğitiminin vazgeçilmez kaynaklarıdır. Ana dili eğitiminde dönem dönem değişik yöntem ve teknikler ağırlık kazansa da metnin araç olarak kullanılması yöntemi hiç değişmemiştir. Sadece pedagojik gelişmeler ışığında metinden faydalanma yolları değişmiştir. Ancak, bu metinlerin niteliği çok önemlidir. Türkçe öğretiminde kullanılacak metinlerde pek çok özellik bulunmalıdır. Bu özelliklerin başlıcaları şöyle sıralanabilir:

- İlgi çekici olmalıdır.
- Öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
- Üslubu sağlam ve anlaşılır olmalıdır.
- Sanat değeri taşınmalıdır.
- Kazandırılmaya çalışılan amaca uygun olmalıdır.
- Kelime serveti bakımından hem zengin hem seviyeye uygun olmalıdır (Karakuş ve Taş, 2007: 10).

Karakuş ve Taş, edebî metinleri anlamayla ilgili şunları söylemektedir: “Edebî metinleri okuma, zihin ve dil gelişimine bağlıdır. İnsan ancak belirli bir olgunluğa geldiğinde bu metinlerden istediği gibi yararlanabilir. Bu sebeple yaş ve ilgi seviyesine uygun metin seçimi, okuma eğitiminde önemlidir...” (Özbay, 2006’dan akt. Karakuş ve Taş, 2007: 18).

Türkçe Dersi Öğretim Programı içerisinde metinler, temalar çerçevesinde gruplandırılarak ders kitaplarında yer almıştır. Tema, Türkçe Sözlük’te, öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005: 1945). Oğuzkan’ a (1983: 366) göre ise tema; “ Yazarın eserinde veya yazısında sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ya da görüşler, gösterdiği ana yönelimlerdir.”

T.D.Ö.P kapsamında da 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda birtakım temaların işlenmesi gerekmektedir. T.D.Ö.P’ deki temaların belirlenmesinde Türkçe dersinde kazandırılacak

davranışlar ve elde edilecek kazanımlar göz önünde bulundurulmuştur. Zorunlu ve seçmeli olarak ayrılan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Dersi Öğretim müfredatında yer alan temalar ve bunlarla ilgili açıklamalar şöyledir:

Tablo 1: Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Temalar

Ana Tema	Alt Tema
Sevgi	İnsan Sevgisi
	Aile Sevgisi
	Vatan Sevgisi
	Millet Sevgisi
	Bayrak Sevgisi
	Dil Sevgisi
Millî Kültür	Geleneksel Sanatlarımız
	Türk Büyükleri
	Türk Müziği
	Zanaatlar
	Seyirlik Oyunlar
	Spor
	Oyunlar
	Bayramlar
Toplum Hayatı	Medeniyet
	Birey ve Toplum
	Yardımlaşma
	Komşuluk İlişkileri
	Küreselleşme
	Dayanışma
	Dostluk
	Konukseverlik
Okuma Kültürü	Okuma Sevgisi
	Okuma Alışkanlığı
	Kitaplar
	Sürelî Yayınlar
	Kütüphaneler
İletişim	İnsanlarla iletişim
	Uluslararası iletişim
	Kültürel iletişim
	Bilgi iletişimi
	Aile iletişimi

	Öğrenci-Öğretmen iletişimi
	Diğer Canlılarla iletişim
	Kitle İletişim Araçları
	İletişim Becerileri
Bilim ve teknoloji	İletişim araçları
	Bilgisayar
	Buluşlar
	Teknoloji ve hayat
Alışkanlıklar	Alışkanlık ve İnsan
	İyi Alışkanlıklar
	Kötü Alışkanlıklar
	Sağlıklı Yaşama
	Spor
Zaman ve Mekân	Odamız
	Evimiz
	Sınıfımız
	Okulumuz
	Şehirler
	Ülkeler
	Zaman Planlaması
	Geçmiş, Şimdi, Gelecek
	Çevremiz
Duygular	Umut
	Mutluluk
	Heyecan
	Korku
	Kaygı
	Üzüntü
	Yalnızlık
	Özlem
	Sitem
	Veda
	Kıskançlık
	Bağışlama
	Takdir etme
	Beğenme
Güzel Sanatlar	Mizah
	Sinema
	Tiyatro

	Resim
	Müzik
	Fotoğraf
	Mimarî
	Heykel
	Dans
Hak ve Özgürlükler	Bireysel
	İnsan
	Eğitim
	Çocuk
	Hasta
	Hakkımı Savunma
Kişisel Gelişim	Özgürlükler
	Kendini Tanıma
	Kendine Saygı
	Kişilik Tipleri
	Empati
	Sorumluluk
	Sosyal Gelişim
	Olumlu Düşünme
	Meslek Seçimi
	Karar Verme
	Başarı
	Girişimcilik
	Öz Eleştiri
Doğa ve Evren	Mevsimler
	İklim
	Doğa Olayları
	Canlılar
	Doğadaki Fiziksel Değişiklikler
	Doğal Afetlerden Korunma
	Çevrenin Korunması
	Manzaralar
	Kar
	Yağmur
	Yıldızlar
	Renkler
	Gezegener

	Dünya
	Yeryüzü
	Uzay
Kavramlar ve Çağrışımlar	Rüya, Düş, Hayal
	Oyun ve Eğlence
	Harfler ve Sayılar
	Estetik Zevk
	Güzellik
	Zıtlıklar
	Önce, Şimdi, Sonra
Atatürk	Hayatı
	Siyasi Hayatı
	Eserleri
	Ölümü
Sağlık ve Çevre	Ağız, vücut sağlığı
	Temizlik
	Beslenme
	Çevre Bilinci
Değerlerimiz	Türkçemiz
	Türk Kültürü
	Türk Büyükleri

Yeni Öğretim Programına Göre 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda Yer Verilmesi Gereken Metin Türleri Şöyledir:

6. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup.

7. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi.

8. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan türlerinde metinlere mutlaka yer verilecektir. Bu türler dışındaki türlerde de metinlere yer verilerek öğrencilerin farklı türden metinlerle karşılaşması sağlanmalıdır.

Tür ve Temaların Uygulanma İlkeleri

Yukarıdaki tablolarda yer alan tür ve temaların birtakım ilkeler çerçevesinde işlenmesi gerekir. Bu ilkeler şunlardır:

1. Her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine/materyaline yer verilir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır.

2. Seçilen konu veya temanın farklı yönlerinin ele alındığı metinler işlenir.

3. Dinleme/izleme metni, okuma metinlerinde ele alınan alt temalardan biriyle bağlantılı olabilir.

4. 6. sınıfta “Sevgi”, 7. sınıfta “Millî Kültür”, 8. sınıfta “Toplum Hayatı” zorunlu ana temalardır. Zorunlu temalar diğer sınıflarda da işlenebilir.

5. Ana temalar altında belirtilen alt temalar zenginleştirilebilir.

6. Temalara, içeriği yansıtmak kaydıyla programda belirtilen adlar dışında özgün adlar verilebilir.

Temaları, yer verildikleri sınıflara göre sınıflandırmak gerekirse, aşağıdaki tablo ile karşılaşırlar (Karakuş ve Taş, 2007: 15).

Tablo 2: Temaların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Birey ve Toplum	Atatürkçülük	Atatürkçülük	Atatürkçülük
Atatürk	Sevgi	Millî Kültür	Millî Kültür
Sağlık ve Çevre	Okuma Kültürü	Toplum Hayatı	Toplum Hayatı
Değerlerimiz	Zaman ve Mekân	İletişim	Kişisel Gelişim
	Duygular	Doğa ve Evren	Bilim ve Teknoloji
	Doğa ve Evren	Kavram ve Çağrışımlar	Zaman ve Mekân

5.1. Sevgi Teması

Sevgi bir duygu çeşitliliğidir. İçinde birçok anlamı barındırır. İnsanın içini ısıtan sıcacık bir duygudur. Sevgi insan olmanın temel gerekliliklerinden biridir. Yüzyıllardır

sevgi üzerine şiirler söylenmiş, şarkılar yazılmış, resimler yapılmış, sevgi en güzel şekilde sanat eserlerine yansıtılmıştır. Bu da sanat ile sevginin birbiri ile olan bağı göstermektedir. Gülsüm Cengiz'in incelediğimiz kitaplarında özellikle "Sevgi Temasına" ait iletilere yer verdiği görülmektedir. Hikâyelerinin içerisinde güçlü bir sevgi bağı vardır. Kahramanlar yaşadıkları zorlukları sevginin gücüyle aşmaktadır.

Bütün sanat eserlerinde olduğu gibi Çocuk Edebiyatı ürünlerinde de sevgi önemli bir malzemedir. Çocuklar bu derece önemli bir konuyu çocuk edebiyatına ait eserlerden öğrenmelidirler. Gülsüm Cengiz'in incelenen kitaplarında sevgiye ait birçok iletinin varlığı dikkat çeker.

Gülsüm Cengiz'in "Son Çiçek" adlı kitabında Bilge, insanları seven, sayan ve dünyanın sevgiyle kurtulabileceğine inanan küçük bir kız çocuğudur. Büyükbabasının hayat görüşü de Bilge'nin hayat görüşü ile aynıdır. Dünyayı yapay çiçekler sarmış olsa da canlı çiçeklere olan sevgisi, on da dünyayı değiştirebileceği inancını doğurmuştur. Kitap boyunca yaşanan maceraların, sevinçlerin, sırların, saklanmaların temelinde sevgi duygusu yatmaktadır:

"- Sakın büyükbabanı yorup üzme, dedi baba. Büyükbaban, yorgun olduğu için tatile çıkıyor... Bilge dönüp babasına sevgiyle gülümsedi. Yaşlı adam heyecanını belli etmemeye çalışıyordu..." (S. Ç. s. 94)

Gülsüm Cengiz'in "İpini Kopartan Uçurtma" adlı hikâyeye kitabında ön plâna çıkan unsurun "Uçurtma" olduğu görülür. Uçurtma sevgisine sahip olan ama birbirlerinden haberleri bile olmayan çocukların uçurtma ile ilgili yaşadıkları anlatılmıştır. İnsan taşıdığı ve yaşadığı duygularla değer kazanmaktadır. Sevmek duygusu da insana verilmiş en güzel ve anlamlı duygulardan bir tanesidir. Sevgi, sadece insanın insana duyduğu duygu durumu değildir. Bir insan çevresindeki hayvanlara, cansız varlıklara da sevgi duyabilir. Bu kitapta özellikle uçurtmaya duyulan sevgi çocukların bakış açısıyla anlatılmıştır:

"Araba sarsılarak hareket edip oradan ayrılırken uçurtma çok üzgündü. Niye satmışlardı ki onu? Buradan gitmek istemiyordu; çünkü Umut adlı çocuğu çok sevmişti... Umut onu, büyük bir emekle ve sevgiyle yapmıştı. Onunla birlikte kirlara gidecekler; Umut onu masmavi gökyüzünde uçuracaktı. Ah, şimdi Umut neredeydi?..."

(İ.K.U. s. 18).

Gülsüm Cengiz, hikâyelerinde insanlara yardım etmenin öneminden bahseden iletilere de yer vermiştir. Bu yardımların temelini de sevgi bağıyla anlatmıştır. İnsanlara yardım ederek dünyanın daha yaşanılacak bir yer olacağının farkında olan yazar kitabında yardımlaşma iletisine şu şekilde yer vermiştir:

“ ...Onu, Eyüp’teki yaşlı oyuncakçının dükkânından aldım. Yaptığı oyuncaklar çok hoşuma gidiyor. Ne zamandır, sana oradan bir şey almak istiyordum. Doğum günün iyi bir neden oldu.

Ezgi, anne babasına ve arkadaşlarına sevgiyle baktı.

-Bugünü benimle paylaştığınız için, armağanlarınız için hepinize çok teşekkür ederim...” (İ.K.U. s. 132).

“Ayşe’nin Günleri” adlı kitapta zor günler yaşayan Ayşe’nin ailesine yardım eden komşuları olmuştur. Ayşe bu komşuları ile ilgili güzel düşüncelere sahiptir:

“...İnşallah. Ama ev içine girilecek hâle gelinceye kadar taşınmaya acele etme. Çocuklar üşür, hasta olur. Ayşe, bunları söyleyen Osman amcaya sevgiyle baktı. Ne iyi insandı şu Osman amca. Onun hakkında fazla bir şey bilmiyordu. Yalnız babasının çok uzaktan akrabası olduğunu, şehirden bir kadınla evlendiğini duymuşlardı...” (A.G. s. 105).

Sevgi sonsuz bir güç ve kuvvettir. Sevginin olduğu yerde huzur ve barış vardır. Birçok zorluğa rağmen insanlar birbirlerine sevgi bağı ile bağlanmış, ülke kurmuş ve belli bir birlik ve beraberlik çerçevesinde yaşamıştır. Bu hususta özellikle ders kitaplarının çocuklara birlikte yaşama bilincini kazandırması gerekmektedir. Dersi veren öğretmenler de sadece sözel olarak değil, aynı zamanda davranışsal olarak da çocuklara örnek olmalıdırlar. Öğrencilerine karşı sevgi göstererek onların topluma kazandırılma sürecinde destekte bulunmalıdırlar. “Ayşe’nin Günleri” adlı kitapta Ayşe öğretmenleri tarafından çok sevilmetedir. Bütün öğretmenleri ona şefkatle yaklaşır:

“Halil öğretmen Ayşe’yi çok severdi. Derslerde kendisiyle ilgilendiği gibi, ders aralarında, yolda, sokakta, gördüğü zaman da mutlaka yanına çağırır, sever okşardı. Öteki öğretmenler de çok severdi Ayşe’yi. Bazen okul bahçesinde arkadaşlarıyla oynarken bir elin kendisini yakaladığını duyar, korkuyla irkilirken kendisini

öğretmenlerden birinin kucağında bulurdu. Okulun en küçük öğrencisi olduğu için öğretmenleri onunla böyle oynamaya bayılırlardı. Oysa bu öğretmen” (A.G. s. 12)...

Ayşe yeni bir ortama alışmaya çalışırken bazı zorluklar da çekmiştir. Ortama alışmaya çalışmak onun için pek de kolay olmamıştır. Yeni bir ortama girdiği için fazla arkadaşı yoktur. Okulda tek başına olmak onu mutsuz etmiştir. Arkadaş sevgisine ihtiyacı olan Ayşe, okula uyum sağlamaya çalışırken bir yandan da anlaşılabileceği bir arkadaş bulma çabasındadır:

“...Buradaki çocuklar çok kötü,” dedi öfkeyle. “Burayı hiç sevmiyorum...” (A.G. s. 23)

“...Çok zor. Hem okulda öyle yalnızım ki.”

“Ben de yalnızım. Okula başlayalı bir hafta oldu, hiç arkadaşım yok. Ama olsun. Biz de birbirimize yardım ederiz. Ders aralarında bahçede birlikte oluruz. İkimiz oyun oynarız. Belki zamanla arkadaşımız da olur...” (A.G. s.24).

Sevgiler içerisinde en güçlü bağı oluşturan anne-çocuk sevgisi çocuğu geliştiren bir unsurdur. Bu hususta çocuk edebiyatı ile ilgilenen yazarların, araştırmacıların anne-çocuk sevgisine konu olarak yer vermesi gerekmektedir. Çocuk edebiyatının temelini oluşturan sevgi teması her daim eserlerde ön plâna çıkmalıdır. Gülsüm Cengiz “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında bir çocuğun annesiz bir şekilde bir süreliğine yaşamak zorunda kalışını, çocuğun anneyi özleyişini, onunla rüyalarda konuşmalarını anlatmıştır:

“...O gece yatağa büyük bir düş kırıklığı içinde girdi. Düşünde annesini gördü. Annesine sınıfını geçtiğini anlattı. Ondan sarı bukleleri olan, yatırınca ağlayan bir bebek istedi. Annesi gülümseyerek, ona tıpkı istediği gibi bir bebek uzattı. Ayşe, tam bebeği alacakken annesi kalabalık içinde kayboldu. Ayşe bağırdı, çırpındı, seslendi. Ama annesini bulamadı. O insan kalabalığı içinde yapayalnız kalmıştı. Korkuyla bağırdı...” (A.G. s.82).

Ayşe’nin annesi Ayşe’ye tekrar Almanya’ya gideceğini söyler. Ayşe annesiz kalmanın acısını yeniden yüreğinin en derinliklerinde hisseder:

“...Kazandığım parayı gönderiyorum ya...” dedi anne.

Ayşe birden boğazına yumruk gibi bir şeyin tıkaandığını duyumsadı. Lokmalar ağzında büyüyor, yutamıyordu. Gözlerinde biriken yaşları göstermemek için başını iyice önüne eğmişti. Anneleri onları sevmiyordu. Son sözü bunu iyice belli etmişti. Para göndermekle her şeyin çözümleneceğini sanıyordu. Sanki para, soğuk, yalnız gecelerde bir annenin sıcak kucağının yerini tutabilirmiş gibi...” (A.G. s. 122).

Sevgi teması içerisinde ön plana çıkan diğer bir sevgi türlerinden biri de baba sevgisidir. Baba çocuğun büyümesinde, birey olarak topluma kazandırılmasında en az anne kadar sorumludur. Babanın temel görevi ailenin geçimini sağlamaktır. Ama bazı ailelerde baba sadece işi ile ilgilendiği için çocuklarla iletişim kurma görevini anne üstlenmektedir. Gülsüm Cengiz’in “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında çocukların anneleri Almanya’ya çalışmaya gitmiştir. Babaları ise gece geç saatlere kadar çalışmak zorunda kaldığı için çocuklar gerekli ilgiden yoksun büyümektedirler:

“...O gece babaları eve çok geç gelmişti. Çocuklar yatıp uyumuşlardı. Baba, onlara sevgiyle baktı. Üzerlerini örttü...” (A.G. s.85).

Öğretmenler çocukları aydınlatmak ve yüceltmek için çalışır ve çabalar. Öğretmenlerin çocuklar üzerinde büyük emekleri vardır. Gülsüm Cengiz Öğretmen değerini kitaplarında öne çıkarmıştır. Ayşe’nin zor günlerinde ona yardımcı olan öğretmenlerin olması onun doğru yolda ilerlemesine sebep olmuştur:

“...Sen akıllı, çalışkan bir kızsın. Derslerini evde çalışırsın. Hem arkadaşlarından ödevlerini alırsan sınıftan geri kalmazsın. Sonra sevgiyle Ayşe’nin saçlarını okşadı. Ayşe, duyduklarından şaşkın, öğretmeni tarafından okşandığı için mutlu, çantasını alıp babasıyla birlikte eve gitti...” (A.G. s. 152).

Öğretmenlerinin Ayşe’ye olan sevgileri Ayşe’nin derslerine daha çok çalışmasına sebep olmuştur:

“...Bu olaydan sonra, Ayşe’nin her iki öğretmene olan sevgisi iyice arttı. Onları üzmemek için derslerine çalışıyor, ödevlerini günü gününe yapıyordu. Gün geçtikçe okul korosunun çalışmaları da ilerliyordu...” (A. G. s. 217).

Öğretmen, hiçbir zaman çıkar gözetmeden çocuğa yaklaşır. Dünya üzerindeki en büyük sevgilerden biri hiç kuşkusuz öğretmen sevgisidir. Her türlü maddi değerın üstünde olan öğretmen sevgisi çocuğun sağlıklı yetişmesi için oldukça önemlidir.

Hayvanlar, sadece biz yetişkinler için değil aynı zamanda çocuklar için de önemlidir. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren hayvan sevgisi kazandırılmalıdır. Bu noktada en etkili güç, hiç kuşkusuz çocuk kitaplarıdır. Yazarlar, çocuk kitapları oluşturma sürecinde çocukların hayvanlara yönelik iyi izlenimlere sahip olabilmeleri için çaba göstermelidirler. Gülsüm Cengiz'in kitaplarında hayvan sevgisine ait iletiler bulunmaktadır. “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında Ayşe karşılaştığı kedi ile arasında güzel bir bağ kurmuştur:

“... Ayşe, çantasını bırakıp kucagındaki kediyle birlikte dışarı çıktı. Ona hemen içi ısınmıştı., bir türlü bırakmak istemiyordu. Üstelik kedicik de ince ince miyavlayıp yalvaran gözlerle Ayşe’ye bakıyordu...” (A.G. s. 207).

Aile üyeleri, evlerinin bu küçük misafirine zaman içerisinde alışmışlardır. Kediyi çok sevmektedirler:

“...Sokaktan gelince de kapının önünde miyavlayarak geldiğini belli ediyordu. Sarman’ın bu akıllı, sevimli tavırları hepsini mutlu ediyordu. Babası da kediye iyice alışmıştı. Onu çok seviyor, yaptıklarına şaşkınlıkla karışık beğeni duyuyordu...” (A.G. s. 214).

Sevgimize her zaman sevgi ile karşılık veren ve menfaat gütmeyen hayvanlar aslına bakarsak insanlar için birer nimettir. Doğanın dengesi açısından hayvanların varlıklarının hayati öneme sahip olmasının dışında hayvanlar varlıkları ile de doğayı renklendirir, şenlendirirler. Bu sebeple küçük yaştan itibaren çocuklar hayvan sevgisi ile büyümelidir. Bunu da ebeveynler çocuk edebiyatı ürünleri ile başarmaya çalışmalıdırlar. Cengiz evrensel yönden sevgiye önem veren bir yazardır. Bu sebeple kitaplarında “Sevgi Temasını” ön plana çıkarmıştır. Türkçe öğretimi çerçevesinde işlenecek derslerde “Sevgi Teması” altında Gülsüm Cengiz’in kitaplarında yer alan sevgi temasını barındıran metinlere yer verilebilir.

5.2. Millî Kültür Teması

Bir toplum içerisinde bireylerin kültürel değerlerini öğrenmeleri oldukça önemlidir. Bireylerin yaşadığı toplumun millî değerlerini öğrenmeleri o toplumun insanlara sağladığı eğitim olanakları ile oluşur. Temel eğitimin verildiği okullarda öğrenciler ders kitapları aracılığıyla millî ve evrensel değerlere ait kavramlarla

karşılaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını o toplumun değerleriyle zenginleştirirler.

Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğinin beşinci maddesinin a bendinde ders kitaplarının tanımıyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir. “Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.” (MEB, 2007). Yönergede ders kitaplarının hazırlanmasında milletin kültürel kimliğiyle devletlerin yönetim değerlerinin dikkate alınması vurgulanmaktadır.

Kültür bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi alakaları, kıymet ölçülerini, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder (Turhan, 1969: 56) .

Birey öğrenme sürecinin her döneminde kültür kavramının her türlü kalıbından geçerek öğrenmelerini oluşturur. Sosyal kültürel değerlerden bireysel tutum ve davranışlarından reflekslere kadar her şey kültürlenme sürecinde kazanılır. Bu kültürlenme süreci içinde formal öğrenme ortamlarında Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarında yer alan metinlerin, millî kültür unsurlarını ne kadar içerdiği üzerinde durulmalı, teşvik edilmeli ve ders kitaplarından bu tür metinlere yer verilmelidir. Bunun için Türkçe kitaplarında yer alan edebî metinlerin ne ölçüde millî kültürümüze ait öğeler içerdiği tartışılmalıdır?

Bu kapsamda Gülsüm Cengiz'in İpini Kopartan Uçurtma, Ayşe'nin Günleri, Ahşap Evin Çocukları, Son Çiçek adlı kitaplarında “Millî Kültür” teması açısından değerlendirildiğinde yazarın yer yer millî kültür iletilerine yer verdiği görülmektedir.

“Millî Kültür” temasına giren ve millî kültürü oluşturan unsurlardan biri de folklorik malzemelerdir. Folklorik malzemeler, özellikle tekerleme, bilmece gibi anonim unsurlara ve her bölgenin kendine özgü değerlerine yer vermeye çalışır. Tekerlemeler çocukların zekâ, bilgi, duygu ve davranışlarını geliştirir. Çocuklardaki birlikte öğrenme, gülme ve iş görme bilincini geliştirir. Onları sosyal yönden geliştirir

ve paylaşımcı hâle getirir. Tekerlemeler çocukların ana dillerini güzel ve doğru biçimde kullanma becerisini geliştirir. Tekerlemelerin, çocukların gelişiminde önemli bir yeri olduğuna inanan Gülsüm Cengiz, kültürel değerler içinde yer alan bazı tekerlemelere karşı telkinlerde bulunmuştur. Çocukların zihninde ırksal bir ayrım meydana getirebileceği ihtimalini düşünen yazar, “İpini Kopartan Uçurtma” adlı eserinde yer alan bir tekerlemede küçük bir düzeltmeye gitmiş ve tekerlemenin bu şekilde daha güzel olacağını savunmuştur:

“...Yağmur damlaları düzenli aralarla ve tıptırlarla cama vuruyorlardı. Bu sırada, incecik bir çocuk sesi duyuldu:

*-Yağmur yağıyor,
seller akıyor,
Arap kızı
camdan bakıyor.*

Sevim, burnunu cama dayamıştı; cama vuran damlalara bakıp şarkı söylüyordu. Az sonra Ezgi de, tekerlemeye eşlik etmeye başladı. Ama tam, “ arap kızı camdan bakıyor” bölümüne gelince, tekerlemeyi değişik söyledi:

*-Yağmur yağıyor,
Seller akıyor,
Komşu kızı
Camdan bakıyor.*

- Niye öyle söylüyorsun? dedi Sevim. Kafam karışıyor.

- Böyle daha güzel değil mi?

-Evet ama ben öbür türlü öğrendim.

-Bazı tekerlemelerle atasözleri, bazı insanları aşağılıyor. “Çingene çıt çıt arkası bit bit” ve bu “yağmur yağıyor, Arap kızı camdan bakıyor” tekerlemesinde olduğu gibi. Ben bunları değiştirerek söylüyorum, dedi Ezgi.

-Sen bunları nereden öğrendin?

-Annem anlattı. Benim annem de babam da çok bilgilidir (İ.K.U.s.99).

Folklorik bir ürün olan bilmeceler, bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan bir oyundur (TDK, 2005: 272). Bilmecelerin de tekerlemeler gibi millî kültürü yansıtan bir yönü vardır. Aynı toplumda yaşayan insanlar, birbirlerine sordukları bilmecelerde toplumsal değerleri yansıtan cevapları ararlar. Gülsüm Cengiz “İpini Kopartan Uçurtma” adlı eserinde şöyle bir bilmece oyununa yer vermiştir:

Herkes, bildiği bilmeceleri sormaya başladı. Çocuklar, heyecanla yanıtladılar bilmeceleri. Büyükler, halk arasında bilinen bilmecelerden sordular:

-Dam üstünde sarı taş.

-Ay!

-Teptim tekerlendi, kestim şekerlendi.

-Karpuz!

-Bir ağacı oymuşlar, içine dünyayı koymuşlar.

-Radyo!

-Sudan ayaz, şekerden beyaz.

-Kar!

-İçi bitli, dışı tatlı.

-İncir

...

Bir süre sonra , çocuklar bilmecelerden sıkıldılar.

-Haydi tombala oynayalım, dedi Ezgi (İ.K.U.s.111).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Gülsüm Cengiz anonim edebiyat eserlerinde bu konu ile ilgili olarak çocuklara önemli iletiler vermeye çalışmıştır. Bunun yanında Gülsüm Cengiz, ülkemizin belli bölgelerine ait olan ve o bölgenin değerlerini yansıtan yani o bölgeye has olan unsurlara da değinmiştir:

“...Ezgi’nin babası, adının yazılı olduğu paketi açınca beğeniyle karışık bir şaşkınlıkla konuştu:

-Ooo! Lüle taşından bir ağızlık. Ne güzel bir armağan.

-Eskişehir’in ünlü lületaşı. Biliyorum, sigara içmezsin, ama andaç olarak saklarsın(İ.K.U. s. 112).

Ülkemizin her bölgesinde o bölgeyi yansıtan, o bölgeye ait değerler vardır. Bu değerler millî kültürümüzün birer parçasıdır. Çocuklar bu kitabı okudukları zaman küçük yaştan itibaren Lületaşı’nın ne olduğunu öğreneceklerdir. Böylece Eskişehir ve çevresinde çıkan bu taşın önemini fark edeceklerdir.

Farklı kültürlerin farklı değerlerine saygı duymak önemlidir. Her kültürün kendine özgü bir yaşayış tarzı ve değerleri vardır. Farklı yaşam şekilleri hiç kuşkusuz insanların ilgi alanlarını, yemek seçimlerini, insanlar arasındaki iletişimlerini değiştirir. Çocuklar küçük yaştan itibaren bu farklılıkların bilincinde olmalıdır. Başka kültürden insanlarla iletişim kurdukları zaman bu bilinçle hareket edebilmelidirler. Gülsüm Cengiz’in “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabı incelendiği zaman böyle bir ileti ile karşılaşmak mümkündür:

“Şeyy. Demin onlar bizim gibi değil demiştin ya. Ne demek bu? Nasıl bizim gibi değil onlar?”

“Basbayağı bizim gibi değil onlar?”

“Gavur ne demek?”

“Ee, şey... Ermeni, Rum, Yahudi demek. Onların adları başka, konuşmaları başka. Onlar domuz eti yerler. Hem biliyor musun, onlar için neler neler söyleniyor?”(A.G.s.28).

Çocukların zihninde küçük yaştan itibaren insanlar arasında bu şekilde ayrım yaratmak çocukların psikolojik gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu yüzden ebeveynlerin ve de öğretmenlerin çocukları yetiştirirken bu tarz ayrımlardan uzak durması gerekir.

Yerli Malı Haftası’nın hedefi, yerli tüketimin bilinçli olarak artmasını sağlamaktır. Bu hafta süresince tutumlu olmanın, yatırım yapmanın ve yerli malı

kullanmanın önemi vurgulanmaktadır. İnsanların parasını, malını eşyalarını, zamanını ve sağlığını gerektirdiği gibi korumak ve kullanmasına tutumlu olması amaçlanmaktadır. Okullarda yapılan etkinliklerle tüm gençleri yerli malına teşvik eder. Gülsüm Cengiz, bu bilincin farkındadır. Yerli Malı Haftası'nın okullarda kutlanmasını "Ayşe'nin Günleri" adlı kitabında ileti olarak yer almıştır:

"Çocuklar biliyorsunuz, bu hafta Tutum, Yatırım ve Türk Malları Haftası. Bu nedenle yarın sınıfımızda bir kutlama yapacağız. Annelerinize söyleyin. Hepiniz yarın sınıfa elma, armut, muz, portakal, ayva gibi meyveler ya da incir, üzüm, fındık, ceviz gibi kuru yemişler getireceksiniz. Öteki öğretmenlere bir masa hazırlayacağız. Tabi siz de yiyeceksiniz. Ama herkes bir şeyler getirecek sakın unutmayın (A.G. s.38).

Yediğimiz yiyecekler de millî kültürümüzün birer parçasını oluşturmaktadır. Yerli malı kapsamında millî yiyeceklerimizin tanıtımının yapılması amaçlanmalıdır. Fakat "Ayşe'nin Günleri" nde öğretmen çocuklara kola aldırılmıştır. Bu durum yazar tarafından eleştirilmiştir:

"Nuran Hanım kola aldırmışsınız. Bu nasıl yerli malı kutlaması? Diyerek takıldı. Nuran Hanım kıpkırmızı oldu, hiçbir şey diyemedi. Öğretmenlerin bazıları gülüştüler (A.G. s.44).

"Ayşe'nin Günleri" kitabında, kitabın Ayşe karakteri de Yerli Malı Haftası kapsamında yapılan yemek toplantısında kola içilmesinden rahatsızdır:

"Ayşe, bir süre onların masaları toplamalarını izledi. Sonra düşünceli düşünceli sınıftan çıktı. İyice kafası karışmıştı. Yabancı içeceklerin, türlü türlü yiyeceklerin yendiği bir kutlamayla, artırmanın, tutumlu olmanın ve yerli malı kullanmanın nasıl sağlayacağını anlayamamıştı. Akli da hâlâ hazırlanan o görkemli masadaydı (A.G. s. 44).

Bayramlar, sevinç, neşe ve kardeşlik duygularının dalga dalga yayıldığı, önemli günlerdendir. Bayramlar mutlulukların paylaşıldığı, muhtaçlara yardım elinin uzatıldığı, birlik, beraberlik ve dostluk zamanlarıdır. Bayramlar mutlulukların, acı ve kederlerin paylaşıldığı paylaşma günleridir. Halkın bir arada yer aldığı ve millî değerlerine sahip çıktığı zamandır. Gülsüm Cengiz bayramların insanlar açısından ne kadar önemli olduğunu farkındadır. Çocukların zihninde bayram kültürünün oluşması için Ayşe'nin

Günleri adlı kitabında çocukların bayrama nasıl hazırlandıklarını anlattığı iletiye yer vermiştir:

“Biliyorsunuz. 23 Nisan Çocuk Bayramı yaklaşıyor. Bu bayram için bizim de hazırlanmamız gerekiyor. Sınıfımızı bayramdan birkaç gün önce süsleyeceğiz. Ama şiir ve giysilerin önceden hazırlanması gerekiyor. Bunu annelerinize anlatacağım. Onun için yarın öğleden sonra anneleriniz gelsin. Onlarla konuşacağım(A.G. s.45).

Millî kültürümüzü yansıtan diğer önemli öge müziktir. Özellikle “halk türküleri” millî kültürümüzü ve bizi yansıtan değerlerdendir. Türkülerin her birinin bize bir şeyler anlatmak istediğini duyarız. Okuma-yazma olanakları olmayan insanlarımız, yaşamlarını, özlemlerini ve umutlarını dilden dile, nesilden nesile, asırları aşarak, bir araç görevi yükledikleri türkülerle anlatıp aktarmışlardır. Bundan dolayı halk türkülerimizi yorumlarken bize düşen en önemli görev, anlatılmak istenen duyguları bilinçli ve içeriğe yaraşır bir biçimde dinleyicilere aktarmaktır. Cengiz türkülerin önemine Ayşe’nin Günleri adlı kitabında yer vermiştir:

“Metin öğretmen gelinceye dek birçok sınıfta müzik dersi hiç yapılmıyordu. Müzik dersinde ya problem çözülür ya da test uygulanırdı. Oysa şimdi, Metin öğretmen sınıfa mandolini ve nota kitabıyla girip onlara güzel şarkılar çalıp söyletiyordu. Kısa sürede birçok şarkı ve halk türküsü öğrenmişlerdi (A.G. s.215).

Millî kültürümüz içerisinde “Gölge Oyunlarının” önemli bir yeri vardır. Gölge oyunları arasında en ünlü olan ve insanlar tarafından en çok sevilerek izlenen oyunlar hiç kuşkusuz “Karagöz ve Hacivat” olmuştur. Yazar “Ahşap Evin Çocukları”nda kitabın kahramanlarını Karagöz ve Hacivat ile karşılaştırır. Onların Karagöz ve Hacivat ile ilgili düşüncelerine yer verir. Yazarın kitabında bunlar aracılığıyla verdiği iletiler şöyledir:

İşte, tam bu günlerde, bütün çocukları heyecanlandıran bir olay gerçekleşti. Çocuklar, bir pazartesi sabahı okula gittiklerinde, giriş kapısında bir duyuruyla karşılaştılar. Duyuruda; Çarşamba günü okulda Hacivat- Karagöz gösterisi yapılacağı, izlemek isteyenlerin bilet ücretlerini öğretmenlerine göstermesi bildiriliyordu. Karagöz- Hacivat gösterileri, çocukların her zaman ilgisini çekmiştir. Bu kez de öyle oldu. Katılım ücretinin de fazla olmadığını gören çocuklar, hemen öğretmenlerinin yanına adlarını yazdırdılar (A.E.Ç.s.43).

Usta, çantasını açıp oyuncakları çıkardı. Bunlar; deve derisinden yapılmış, yaklaşık bir karış boyundaki Karagöz, Hacivat, zenne, çocuk, kadın vb. tipleriydi. Renk renk giysiler içindeydiler, Karagöz ve Hacivat'ın çok değişik şapkaları vardı (A.E.Ç.s.45).

Kültürel öğelerin ders kitaplarında yer alması öğrencilerin yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple Türkçe öğretimi çerçevesinde hazırlanan Türkçe ders kitaplarında, Millî Kültür Temasını içeren parçalara yer verilir. Gülsüm Cengiz'in incelenen kitaplarında yer yer millî kültür değerlerini yansıtan iletilere yer verildiğini görülmektedir. Bu kapsamda Gülsüm Cengiz'in incelenen kitaplarının içerisinde geçen metinlerin, Türkçe Öğretimi çerçevesinde hazırlanan Türkçe kitaplarında yer alabileceği söylenebilir.

5. 3. Toplum Hayatı Teması

Çocuğun anne- babası, öğretmenleri, arkadaşları onun için önem taşıyan kimselerdir. Onlarla kurduğu ilişkiler sonucunda, bilinçli ve sistemli bir şekilde çocuk, toplum içinde varlığını nasıl sürdürebileceğine ilişkin bilgileri yani toplumsal yaşama uyumu etkin bir biçimde öğrenir. Eğitim ise çocukla yaşam arasındaki bağıdır. Bu yüzden çocuklar için hazırlanan kitaplar, çocuğun ruhsal gelişiminin sağlıklı olmasına, hayata uyum sağlamasına ve gerçek hayatta karşılaştığı sorunları çözebilmesine yönelik eğitsel öğeler içermelidir. Kitap, çocuğun eğitim ve öğretimine katkıda bulunmalı ve çocuğun toplum içerisindeki konumunu kendisine gösterebilmelidir. Birlikte yaşamak durumunda olan insanlar, bir yandan kendi ihtiyaçlarını temin etmek için çalışırken aynı zamanda diğer insanların veya genel olarak toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal veya hizmetlerin üretimine de katkıda bulunurlar. Cengiz'in incelemeye alınan kitaplarında yer alan çocuklar toplumsal sorunlara ilgi duyan modellerdir. Yeri gelince anne ve babalarına yardım eden bu çocuklar, yeri gelince de toplumun sorunlarını çözmek adına çalışmalar yapmaktadırlar. Özellikle Gülsüm Cengiz'in “Son Çiçek” adlı kitabında yaratmış olduğu Bilge karakteri, dünyadaki çevre sorunlarıyla mücadele eden, her noktada büyükbabasına yardımcı olan ve çevresindeki insanları bilinçlendirme noktasında çalışmalar yapan bir karakterdir. Çevresindeki diğer çocuklara göre daha bilinçlidir ve dünyada olan bitenler konusunda fikir sahibi olmaya çalışmaktadır. Dünyanın her yerine yayılmış olan yapay çiçekler, tüm insanlar

tarafından memnuniyetle karşılanırken Bilge'nin büyükbabası bu konuda oldukça şikâyetçidir. Çünkü dünyanın gidişatı hakkında korkuları vardır. Bir zamanlar her yer canlı bitkiler ve çiçeklerle doluyken şimdiye hiçbir yerde canlı bitkileri ve çiçekleri görememektedir. Büyük bir özlemle eski günleri hatırlayan büyükbaba dünyanın eski hâlini alabilmesi için bazı insanlarla irtibata geçmiştir.

“....-Bir zamanlar, bütün her yer canlı çiçeklerle ve ağaçlarla kaplıydı. Bitkiler, doğal olarak toprakta yetiştirilirdi.

-Nasıl? Çiçekler, ağaçlar fabrikada yapılmıyor muydu?

Bunu anlamanın kolay olmayacağını biliyorum. Çünkü, sen hiç canlı çiçek görmedin.

-Peki, plastik çiçekler ve ağaçlar nereden geldi?

-En iyisi, ona her şeyi en baştan anlatmak, dedi yaşlı işçi. Ama şimdi buna zamanımız yok. Önce bu çiçeği buradan çıkarmalıyız.

-Peki ama, bunu niçin saklıyorsunuz?

- Çünkü yıllar önce çıkarılan bir yasayla, canlı çiçek yetiştirenlere ağır cezalar veriliyor... ”(S.Ç.s.56-57).

Gülsüm Cengiz'in hikâyesi için yaratmış olduğu ütöpik dünyada canlı çiçek yetiştirmek yasaktır. Çünkü fabrikalar tarafından üretilen yapay çiçekler toplum tarafından çok sevilmiştir. Fabrika sahipleri de bu durumdan oldukça memnundur. Özellikle bu ütöpik dünyada Gülsüm Cengiz, bilinçsiz halk topluluğunu kendi bakış açısıyla eleştirmektedir. Canlı çiçeklerin güzelliğinin farkında olmayan halk, yapay çiçek üreten fabrikaları desteklemektedir. Öyle ki devlet bile canlı çiçek yetiştirilmesini engellemek adına yasalar çıkarmıştır. Oysa birtakım bilinçli insan topluluğu ise yapılan yanlış düzeltmek adına gizlice, canlı çiçekler dünyada kökten tükenmesin diye canlı çiçek üretmeye devam etmektedirler. Bu insanlardan biri de Bilge'nin büyükbabasıdır.

Bilge'nin büyükbabası herkesten gizli bir şekilde, bir mağarada canlı çiçek yetiştirmektedir. Her gün çiçeği sulamak ve onun kontrolünü yapmak için evden çıkmaktadır. Büyükbabasının her gün gizlice evden gitmesine şahit olan Bilge, büyükbabasının nereye gittiğini merak etmektedir. Bir gün onu gizlice takip etmeye

karar verir. Büyükbabasını takip eden Bilge onun bir mağaraya girdiğini görür. Mağara önünde birçok insan sıraya girmiş ve mağaraya girmeyi beklemektedirler.

“... Ziyaretçiler içeri girerken, Bilge uzanıp baktı. Büyükbaba, eline bir fırçayla kova alıp mağaranın içindeki galerilerden birine doğru yürümeye başlamıştı. Ziyaretçilerin arasındaki iki kişi de onu izledi. Yaşlı görevli hemen koşup, onun ardından gitmek isteyenleri durdurdu:

-O bölüme geçmek yasak efendim, o bölüm kapalıdır.

-İyi ama, dedi adamlardan biri. O yaşlı adam nasıl giriyor?

-O, buranın görevlisidir efendim. Ziyarete kapalı olsa da, mağaranın temizliğini yapmamız gerekiyor...

-Yaa, dedi adam. Bu saatte ne temizliği bu?

-Yarasalar, dedi yaşlı görevli yarasalar, güneş batarken ortaya çıkıyor. Biz de ancak bu saatte onları yakalayabiliyoruz. Eğer yakalayamazsak, hem sizi rahatsız ederler, hem de içerideki çiçek müzesine zarar verebilirler.

-Evet evet, haklısın, dedi adam ve başka bir galeriye doğru yürüdü...”
(S.Ç.s.42).

Toplum içerisinde kurallara uymanın önemi üzerinde duran Gülsüm Cengiz, bunu kitaplarının çoğunda özellikle belirtmiştir. Kurallar, insanların hayatlarını kolaylaştıran unsurlardır. İnsanlar, toplumun refahı ve güvenliği için toplum tarafından koyulan kurallara duyarlı bir şekilde uymaları gerekmektedir. Çünkü insanlar ne kadar duyarsız yaşarsa, çevreye o kadar zarar verir ve gelecek için o kadar olumsuz tablo çizilir. Bugün için, gelecek adına her olumsuz gelişme, “çirkin kentleşmenin” temellerini atar. Şehirde yaşamının en temel kuralı, insana saygıdır. Karşıdaki, çevredeki, işyerindeki, mahalledeki, yurttaki, araçtaki, sıradaki insana saygı gösterilirse insanların birbirine olan güveni ve inancı artar. Güler yüz ve empati ile insanlar arasındaki sorunlar çözülür. Gülsüm Cengiz’ in burada vermek istediği ileti, toplum içerisinde insanların koyduğu kurallara diğer insanların belli bir saygı çerçevesinde uymalarıdır.

Bilge’ nin büyükbabası toplumsal duyarlılığa sahip olduğu gibi aynı zamanda arkadaşlarını koruyan ve diğer insanlarla iyi geçinmeye çalışan bir karakterdir. Toplum

içerisinde dayanışmaya önem verir. Bireysellikten çok topluluğun gücü ile sorunlarını çözmek için çabalar. Hayattaki beklentileri doğrultusunda arkadaşlarının desteklerini bekler. Bu noktada kendisi de onlara yardım etmekten kaçınmaz.

“... -Bilge, durum gerçekten çok tehlikeli. Sana bunları anlatarak zaman kaybetmek istemiyorum. Benim bu gece evden çıkıp mağaraya gitmem gerekiyor. O, orada kaldıkça, arkadaşım da tehlikede...” (S.Ç.s.48).

Toplumsal sevgi ve saygının oluşması, insanların hiç tereddütsüz birbirlerine yardım etmelerine bağlıdır. Zor durumda olan insanlara yardım etmek, insan olmanın temel erdemlerinden biridir. Bilge de büyükbabası gibi insanlara yardım etmeyi sever. Zor durumda kalan insanların yanında yer almaya çalışır.

“...-Eğer gelirse, size yardımcı olurum, dedi. Size gözcülük yaparım. Eğer bugün sizi izlemeseydim, başınızın deritte olduğunu size kim haber verecekti?...” (S. Ç. s 49)

Bilge’ nin büyükbabası gelecek adına oldukça endişelidir. Gelecekte çocuklara güzel bir dünya bırakamayacaklarından dolayı üzgündür. Çünkü dünyanın bütün güzelliklerini oluşturan canlı çiçeklerin yerini yapay çiçekler almıştır. Canlı çiçeklerin güzelliklerinden oldukça uzak olan bu yapay çiçekler Bilge’nin büyükbabasının canını oldukça sıkıkmaktadır.

“... Büyükbabanın yüzünde hüznü bir ifade vardı.

-Hem de nasıl, dedi özlemle. Ama o günleri kendim için değil, senin için, senin gibi çocuklar için istiyorum. İnsanın geleceği için istiyorum...” (S. Ç. s. 59).

Gelecek günlerin güzel olması için çaba gösteren Bilge’nin büyükbabası, dünyanın her yerinden doğayı tekrar eski hâline getirmek isteyen insanlarla birlikte bir toplantıya katılır. Bu toplantı kimsenin bilmediği bir adada gerçekleşmektedir. Dünyanın her bir bölgesini temsil eden kişilerin bulunduğu bu toplantıda, temsilciler adaya çeşitli canlı çiçekler getirmişlerdir:

“...-Dostlarım, hoş geldiniz. Bugün, hepimiz için çok mutlu bir gün. Yıllardır tasarladığımız bir düşü gerçekleştirdik. Her birimiz kendi ülkelerimizdeki yetiştirdiğimiz son çiçekleri, buraya kadar getirmeyi başardık. Bunun kolay olmadığını ve bu uğurda birçok insanın acı çektiğini biliyoruz. Ancak, işimiz yeni başlıyor. Burada onları

çoğaltacağız ve yeniden yeryüzüne yayılmalarını sağlayacağız. Bu, hiç kolay değil. Karşımızda, ağır cezalar öngören yasalar var. Her birimiz tehlikelerle yüz yüze geleceğiz; özverilerde bulunmamız gerekecek. Ancak, çocuklarımız için, gelecek kuşaklar için bunu yapmak zorundayız.... (S. Ç. s. 103- 104).

Dünyaya eski güzelliklerini kazandırmak ve geleceği kurtarmak adına mücadele veren bir insan topluluğu Gülsüm Cengiz’ in “Son Çiçek” adlı hikâye kitabında karşımıza çıkmaktadır. Bu insanlar bilinçsiz insan topluluğuna karşı mücadele verirken, aynı zamanda canlı bitkilerin sonunu getiren yasalara da karşı çıkmaktadırlar. Dünyanın eskisi gibi canlı çiçeklerle süslenmesini isteyen bu topluluk, haklı mücadelelerini sürdürme noktasında kararlıdır. Kitabın son bölümünde özellikle yardımlaşma ve dayanışma iletişi ön plâna çıkmaktadır. Bir araya gelen bu insanlar birlikte olup dünyayı kurtarmaya karar vermişlerdir. Toplum hayatımızda birlikte yaşamanın, yardımlaşmanın, paylaşmanın önemi çok büyüktür. Bunun farkında olan insanlar taşın altına elini koymak için çabalarlar. Birlikte olup bir şeylerle mücadele etmenin bireysel çabalardan daha etkili olacağını bilirler. Bunun farkında olan Gülsüm Cengiz “Son Çiçek” adlı kitabının son bölümünde şu iletiye yer vermiştir:

“... -Geri dönerken ve döndükten sonra da, gizimizi saklamaya özen gösterin. Bu bitkileri yetiştirip tohumlarını, soğanlarını çoğalttığımız zaman, onları yavaş yavaş yeryüzüne yayacağız. İnsanların canlı çiçeklerin güzelliğini yeniden ayırsamalarını sağlayacağız. Doğal yaşam ve gerçek çiçek dostlarının sayısının artması için çalışacağız. Güçlenip çoğalarak, çiçek yetiştirmeyi yasaklayanlara karşı, yaşam için mücadele edeceğiz...”(S. Ç. s. 108).

Baskıya karşı mücadele etmek insanın doğasında var olan bir duygudur. Bu yüzden Gülsüm Cengiz, kitaplarında yaratmış olduğu karakterlerle özellikle insanların yanlış bulduğu sistem hatalarına karşı bu karakterlerin tepki göstermelerini sağlamıştır. Ona göre doğanın bu şekilde yok edilmesi yanlıştır. Yasalarla bu yanlışın, insanlara zorla kabul ettirilmesini doğru bulmamaktadır.

Gülsüm Cengiz bir diğer kitabı olan “İpini Kopartan Uçurtma” da bir uçurtma sembolünden yola çıkarak özgürlüğü, insanların toplumdan beklentilerini, çocukların hayal dünyasını ve en önemlisi de çocuk karakterlerden yola çıkarak insanların hayat mücadelelerini anlatmıştır. Uçurtmayı yapan Umut, uçurtmasıyla oynamak için çok

heveslidir. Fakat annesi yanlışlıkla onu bir başka çocuğa satmıştır. Yapıldıktan sonra dışarıya ilk defa çıkan İpini Kopartan Uçurtma çok şaşkındır. Umut'tan sonra sahibi Okan olmuştur. Umut'tan daha farklı bir karaktere sahip olan Okan'a uçurtmanın alışması pek mümkün olmamıştır. Bu duruma üzülen uçurtma, Umut'u özlemektedir ve onunla tekrardan yan yana gelebileceği günü sabırsızlıkla beklemektedir. Bir gün Okan'ın onu uçurduğu vakit rüzgârın etkisiyle uçurtma ipini koparmıştır ve maceralarla dolu bir yolculuğa ilk adımı atmıştır. Hiç bilmediği mahallerden ve sokaklardan geçen uçurtma, rüzgârın hızının azalmasıyla elektrik tellerinin üzerine düşmüştür. Kuyruğu elektrik tellerine dolandığı için tellerden kurtulamamıştır ve kendisini kurtaracak birilerini beklemeye başlamıştır:

“...Adam şaşırmıştı.

-Nasıl? Uçurtmayı kurtarmak mı?

-Öyle sayılır. Ama, bizim işimiz elektrik tellerinin bakımını yapmak. Rüzgârda, fırtınada tel kopar, tele bir şeyler takılır. Biz yine aynı yöntemle çıkıp telin bakımını yaparız. Ayrıca, uçurtmanın orada kalması çok tehlikeliydi. Bazı çocuklar, onu oradan almak isteğine kapılıp direğe çıkabilir ve böylece yaşamları tehlikeye girebilirdi. Telde, yüksek elektrik akımı var. Oysa ben bunu tehlikesizce yaptım. İki direk arasındaki akımı kestim ve öyle çıktım yukarıya. Şimdi, yeniden tele akım veriyorum...” (İ. K. U. s. 44).

Burada bir elektrik işçisinin toplumsal duyarlılık içerisinde oluşu görülür. Uçurtma tellere takılınca, çocukların uçurtmayı alabilmek için elektrik tellerine çıkabileceklerini düşündüğünden elektrik işçisi kendisi uçurtmayı oradan almıştır. Toplum olarak birtakım sorunların önüne geçebilmek oldukça önemlidir. Bu gibi durumlarda toplumu oluşturan bireylerin hassas davranarak birtakım problemleri önceden kestirip, büyük kazaların önüne geçebilmesi gerekmektedir.

Tellerden kurtulan uçurtma, elektrik işçisinin kamyonetine binerek yolculuğuna devam etmiştir. Hiç tanımadığı biriyle ve hiç bilmediği yollardan geçen uçurtmanın yolu Metin'le kesişecektir. Oldukça fakir bir ailenin çocuğu olan Metin, ayakkabı boyacılığı yapmaktadır. Metin elektrik işçisinin, trafiğin sıkışık olduğu bir anda dikkatini çekmiştir:

“... Tam tenekeye oturmak üzereydi ki, karşı köşedeki üç boyacı çocuk gelip karşısına dikildiler. Çocuklar 13-14 yaşlarındaydılar. İçlerinden en büyüğü çocuğun üstüne yürüdü.

-Sen burada boyacılık yapmak için kimden izin aldın?

Çocuk şaşırmıştı.

-Burada boyacılık yapmak için izin mi almam gerekiyor? Burası sokak, herkes gelip boyacılık yapabilir.

Çocuklardan biri onu göğsünden itti.

-Bak, bir de konuşuyor. Hadi oğlum, topla sandığını da toz ol buradan. Bir daha da seni burada görmeyelim. Yoksa ayaklarını kırarız.

-Abi çalışmam lazım. Siz de benim gibisiniz, niye engel oluyorsunuz bana?

-Bak, hâlâ konuşuyor. Oğlum, burası İstanbul Öyle her isteyen, her istediği yerden tezgâh açamaz. Eğer burada çalışmak istersen bedelini ödersin...” (İ. K. U. s. 47- 48).

Sözlerinin altında bir çocuğun çaresizliğini, küçücük yüreğinde sakladığı korkuları ve umutları görülmektedir. Küçük yaşta İstanbul gibi bir şehirde çalışmak zorunda bırakılan bir çocuğun, kendisinden yaşça ve kuvvetçe de büyük olan bir takım çocuklarla olan diyaloglarına baktığımızda toplumun bazı değerler bakımından ne kadar küçüldüğüne bir nevi şahit oluyoruz. Oysa toplum olarak çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Gülsüm Cengiz “İpini Kopartan Uçurtma” adlı kitabında bu durumu sık sık Metin ve kardeşlerini göz önüne alarak eleştirmiştir.

Büyük çocuklar tarafından hırpalanan Metin’e elektrik bakım işçisi yardım etmiştir. Onu çocuklardan koruyan elektrik bakım işçisi Metin’i mutlu etmek için elektrik tellerinden kurtardığı uçurtmayı ona hediye etmiştir. Hayatında ilk defa bir uçurtmaya sahip olan Metin bu duruma çok sevinmiştir. Yüzünde gülücüklerle elektrik bakım işçisinin yanından ayrılmıştır. Eve daha fazla para götürebilmek için ayakkabı boyamaya devam etmiştir:

“...Sandığın iki yanındaki boya fırçalarını çıkarıp tahta sandığa vurarak incecik sesiyle bağırmaya başladı.

-Boyayalım, parlatalım!

Küçük boyacı, art arda birkaç ayakkabı boyadı. Uçurtmaya bakıp sevgiyle konuştu:

-Sen bana şans getirdin güzel uçurtma. Teşekkür ederim.

Uçurtma, gülümseyen yüzüyle çevresine tatlı tatlı bakıyordu. Cadde, telâşla gelip geçen insanlarla doluydu. İnsanlar, çevrelerine hiç bakmadan koşar adım yürüyorlardı. Bir yerlere yetişmek ister gibiydiler. Birçoğunun yüzü gülmüyordu...”

(İ. K.U.s. 55).

Yazar, uçurtmanın bakış açısından yola çıkarak toplum olarak insanların birbirinden uzaklaşmalarını eleştirmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında makineleşen iş hayatı, insanların hayatını da yoğunlaştırmış ve daha çok işkolik insanların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle İstanbul gibi hem nüfus olarak hem de ekonomik olarak büyüyen şehirlerdeki çarpık kentleşme sonucunda insanların birbirinden uzaklaşması söz konusu olmuştur. Bu sebeple uçurtma, insanların yüzündeki telaşı ve somurtkanlığı anlayamamıştır.

Gün sonunda işini bitiren Metin evine yorgun bir şekilde gelir. Annesi ve kardeşleriyle birlikte dayısının evinde kalan Metin, dayısının uçurtmayı görüp kızacağını düşündüğünden uçurtmayı kimsenin görmeyeceği şekilde içeri sokmayı düşünmektedir. Eve geldiğinde kız kardeşi Kiraz henüz eve gelmemiştir. O da abisi gibi sokaklarda mendil satarak dayısına para getirme derdindedir:

“...-Kardeşin nerde? diye sordu.

-Gelmedi mi?

-Gelmedi. Niye ayrıldınız oğlum?

Çocuk, boynunu eğip fısıldadı.

-Kiraz mendilleri satamadı. Ben de çok para kazanamadım. Büyük çocuklar çalıştırmıyor beni. Ayrılıp biraz daha çalışalım dedik.

Kadın sesini çıkarmadı. Üzüntüyle içini çekti. Babasız çocuk büyütmek, ağabeyinin yanında bir sığıntı gibi yaşamak çok zordu, çok zor...” (İ. K. U. s.56).

Yazar, çocuklarıyla birlikte ortada kalan bir kadının acısını ve üzüntüsünü bu cümlelerle okuyucuya aktarmıştır. Çocuklarıyla birlikte gidecek bir yer bulamayınca çareyi abisinin evine sığınmakta bulan Metin'in annesi, çocuklarının sokaklarda çalışmalarından dolayı çok mutsuzdur. Çocuklarının yerine, kendisi çalışmak istemektedir. Fakat gelenek ve göreneklere göre kadınların çalışması ayıptır. Bu sebeple abisi onun çalışmasına izin vermemiştir. Çocuklarından Metin ayakkabı boyacılığı yaparken kızı Kiraz ise sokaklarda mendil satmaktadır. Büyük oğlu Orhan ise küçük bir atölyede çalışmaktadır. Bu atölyede kalıp üzerine taş dizme işlemi küçük çocuklara yaptırılmaktadır ve patron tarafından bu çocukların iş güvenlikleri sağlanmamaktadır:

“...-Senin adın ne?

-Murat.

-Benim adım da Orhan... Bu Oya, bu Yeter. Aramıza hoş geldin.

-Hoş geldin, dedi öteki masadaki çocuklar da.

-Hoş bulduk, dedi Murat ve sessizce taşları sürdürmeyi sürdürdü. Adamın gelip kendisine bağırmasından çekiniyordu. Çalışmaya başlamadan önce, usta kendisiyle uzun uzun konuşmuş, eğer istediği gibi çalışmazsa, işten atmakla korkutmuştu.

Aradan birkaç saat geçtikten sonra, Murat'ın çekingenliği geçti; işe ve iş arkadaşı olan çocuklara alıştı.

-Burada çalışıyoruz, ama zorunluluktan, dedi Orhan. Patron, hiç iyi biri değil. Bu iş yeri kaçak. Evinin arka odasını iş yerine çevirmiş. Bizi de kaçak çalıştırıyor. Ne bir sigorta, ne bir kayıt...” (İ. K. U. s.70).

Orhan, küçük yaşına rağmen bilinçli bir çocuktur. Toplum içerisindeki hak ve özgürlüklerinin farkındadır. Fakat hayat şartları onu burada çalışmaya mahkûm etmiştir.

Uçurtma bir gün Metin'in dayısı tarafından fark edilir. Onun evde durmasını istemeyen dayı, bir sabah uçurtmayı alarak ondan kurtulmanın çaresini düşünmeye başlamıştır. En sonunda uçurtmayı satmaya karar verir. Yoldan geçenlerden Metin'in öğretmeni uçurtmayı almak ister. Kızı için iyi bir doğum günü hediyesi aldığını düşünerek eve gelir. Uçurtma artık yeni evinde yeni sahipleriyle birlikte. Bulunduğu ortam diğer evlere hiç benzememektedir. Oldukça mutlu bir aile ortamıyla karşı karşıya

kalan uçurtma şaşkınlık içindedir. Yemek yemek için bir araya gelen aile fertlerini izlemeye başlamıştır.

“...Hava kararıp ışıklar birer birer yanmaya başladığında, işlerini bitirmişlerdi.

-Haydi, artık masayı hazırlayalım, dedi anne.

Ezgi'nin annesi, salondaki masaya büyük bir örtü yaydı. Sonra üzerine tabakları yerleştirmeye başladı. Masanın hazırlanmasına Ezgi de yardım ediyordu. Biri bardakları taşıdı, öteki çatalları, peçeteleri ... (İ. K. U. s.105).

Yardımseverlik ve dayanışma iletisinin ön plana çıktığı bu sözlerden yola çıkarak yazar, aile içi dayanışmanın önemini okurlarına göstermeye çalışmıştır. Çocuklar aile içinde küçük de olsa belli işlerde çalıştırılmalıdırlar. Bu şekilde çocuklar kendilerini daha önemli hissederler ve toplum içinde kendileri için ayrılan iş bölümlerinde yer almak isterler. Bunun farkında olan yazar, özellikle çocukların aileye yardım etme noktasında kitaplarında gerekli telkinlere sık sık yer vermiştir.

Ezgi'nin evinde oldukça mutlu olan uçurtma yine de daha önceki sahiplerini düşünmeden edememektedir. Yılbaşı gecesi Ezgi'nin halası ve kuzenleri onları ziyarete gelmiştir. Kuzenleriyle birlikte çok eğlenen Ezgi, geç saatlere kadar kuzenleriyle birlikte mutlu bir şekilde oyunlar oynamış ve onlarla birlikte uyumuştur:

“...Bir süre sonra çocuklar uykuya yenik düştüler. O zaman, salonu derin bir sessizlik kapladı. Bir tek, saatin tik takları duyuluyordu. Pencerenin kenarındaki açıklıktan gökyüzündeki parlak yıldızlar görünüyordu. Uçurtma, mutlulukla uyuyan çocuklara baktı. Ama Metin, Orhan, Murat ve Kiraz'ı anımsayınca, içini hüziün kapladı. Neden bütün çocuklar mutlu değildi?...” (İ. K. U. s. 113).

Dünyadaki bütün çocukların mutlu olması, huzurlu olması, barış içerisinde olması, korkulardan uzak olması gerekir. İnsanların böyle bir dünya yaratmak için çalışmaları ve çabalamaları gerekmektedir. Yazar böyle bir dünyayı hayal etmek de ve bu arzularına sık sık kitaplarındaki iletilerle yer vermektedir.

Ezgi uçurtmasını çok sevmektedir. Onunla oynamak için sabırsızlanmaktadır. Doğum gününde arkadaşlarına uçurtmasını gösterip onunla ne kadar mutlu olduğunu anlatmaktadır:

“...-İşte bu da, babamın bana yılbaşı armağanı olarak aldığı uçurtma, dedi.

Çocuklar, uçurtmayı ilgiyle incelediler. Bir süre sonra, oğlanlardan biri konuştu:

-Baban sana yılbaşı armağanı olarak uçurtma mı aldı? Hiç, kızlar uçurtma uçurur mu?

Küçük kız, arkadaşını hemen yanıtladı:

-Neden uçurmasın? Ben bütün oyunları çok severim. Kız oyunu, oğlan oyunu diye bir şey olur mu? Oyun, oyundur (İ. K. U. s. 133).

Toplum içerisindeki cinsiyet ayrımlarına yönelik bir eleştiride bulunan yazar, kadın-erkek ayrımı üzerinde durmuştur. Belli noktalarda kadın erkek ayrımının yapılmasının yanlış olduğunun farkında olan Gülsüm Cengiz, kadınların toplum içerisinde daha fazla yer almasını istemektedir.

Ezgi'nin babası öğrencilerini pikniğe götürmeye karar vermiştir. Çocuklara piknik günü için hazırlık yapmalarını söylemiştir. Kendisi de çocuklar için evden bir şeyler götürecektir.

"...Üçü birden, neşe içinde yemeklerini yediler. Sonra da, hep birlikte, ertesi gün için yiyecek hazırlamaya koyuldular. Birkaç patates, yumurta haşlandı. Küçük bir kaba zeytin, peynir kondu.

-Çocukları özendirecek bir şey yapmadım, dedi anne.

-Ama ben, onların hepsine dağıtabileceğim bir şey buldum, dedi baba. Bugün okuldan çıktıktan sonra, eski çarşıdaki şekerciden akide şekeri aldım. Karınlarını doyurduktan sonra onlara bir piknik sevinci tattırabilmek için. Şekerleri çocuklara dağıtacağımı öğrenince, yaşlı şekerçi de indirim yaptı.

-Baba, sen harikasin! Bu akide şekerlerine bayılıyorum, dedi Ezgi.

-Onları bu kez, öğrencilerimizle paylaşman gerekecek.

-Olsun. Paylaşmak güzeldir ..."(İ. K. U. s. 142.)

Toplum içerisinde farklı sosyal tabakalarda yaşayan insanların birbirlerine saygı göstermesi gerekmektedir. Kentte yaşamak ya da köy ortamında yaşamak insanlar arasında ayrım yaratan bir unsur olmamalıdır. Yazar, bu düşünce doğrultusundaki iletisini şöyle aktarmıştır:

“...Ne kadar da küçük. Öğretmen bunu nasıl aldı acaba okula?”

“Hem köyden gelmiş. Giysilerine baksana.”

“Köylü olduğu konuşmasından belli. Baksana nasıl konuşuyor...” (A. G. s. 20).

Küçük görmek illa ki birisine kötü davranmak, hakaret etmek değildir. Küçük görmek daha az değer vermektir, saygı duymamaktır. Oysa böyle düşünmek ve bu düşünceyi toplum içerisinde yaygınlaştırmak oldukça kötüdür. Bu konuya dikkat çekmek isteyen Gülsüm Cengiz şu iletiye yer vermiştir:

“...Öğretmenin masasının karşısındaki sırada sınıfın en iyi giyimli, temiz çocukları oturuyordu. Bunların kimi öğretmen, doktor, avukat çocuğuydu. Kiminin de babası çok varlıktı. Onun yanındaki sırada memur, esnaf çocukları oturuyordu. Nur ile Ayşe'nin en önünde oturduğu sırada da babaları fabrikada, başkalarının işinde çalışan çocuklar vardı. Kapının yanındaki sıradaysa babaları seyyar satıcılar, kapıcılık vb. işler yapan ya da köyden nakil gelen çocuklar oturuyordu. Ayşe, önceleri bu durumun ayırımına varamamıştı. Ama zaman geçtikçe, ders aralarında duyduğu konuşmalardan, sınıftaki çocukların grup grup oyun oynamalarından durumu ayımsadı...” (A.G. s.124).

Yeni gelen nesiller dinî, ahlâki vb. açılardan gelişirse toplum düzeni daha iyi bir hâle gelebilir. Dinler arasında ayırım yapmak, toplum içerisinde problemlere sebep olabilir. Bu yüzden çocuklara küçük yaştan itibaren farklı dinlere hoşgörü göstermeleri gerektiği öğretilmelidir. Gülsüm Cengiz bu konuya şu iletiyle dikkat çekmiştir:

...

“Yahudi ne demek?”

Selin şaşkınlıkla mavi gözlerini açarak ona baktı.

“Bilmiyor musun?”

“Hayır. Sen biliyor musun?”

“Tabi. Ee, şey. Yahudi gavur demek. Yani onlar bizim gibi değiller.”

“Nasıl?”

“İşte... Ne bileyim, annem öyle söyledi...”

Yahudi, gavur, bizim gibi değil... Ne demek bunlar? Onlar da insan değil mi (A.G.s.26)?

Aynı iletiye farklı bir sayfada Gülsüm Cengiz şu şekilde değinmiştir:

“ ...Ayşe, Lusi'den aldığı sözlükle eve dönerken çok neşeliydi. Arkadaşıyla iyi vakit geçirmiş olmanın yanı sıra, ondan korkması için hiçbir neden olmadığını öğrenmek de sevindirmişti onu. İnsanların kendilerinden değişik düşünen, konuşan; değişik dinlere inanan, değişik adları olan öteki insanlara karşı neden önyargıyla yaklaştığını da hiç, ama hiç anlamıyordu...” (A. G. s. 34).

İnsanları toplum içerisinde ötekileştirmek, oldukça sakıncalı bir durumdur. Oysa toplum içerisinde dil, din, ırk ayrımı olmadan insanlar barış ve huzur içerisinde yaşayabilmelidirler. Farklı kimlikler, bir toplumu zenginleştiren ve kültürel olarak onların devamını sağlayan önemli unsurlardır. Farklı kültürden gelen insanlara değer verilmesi gerektiğini savunan Gülsüm Cengiz bu düşüncesine şu iletide yer vermiştir:

“...Boş ver. Benim eski mahallede, Rum ve Yahudi arkadaşlarım vardı. Öteki çocuklar onların da tehlikeli ve kötü olduğunu söylüyorlardı. Ama ben hiçbir kötülüklerini görmedim. Üstelik bazılarıyla çok iyi arkadaş olduk...”

“Ama bunlar çok pis.”

“İşte bunda haklısın. Ama çingene ya da bizden başka özellikler taşıyorlar diye onları küçük görmek hiç doğru değil. Yarın onlarla birlikte gideceğim. İstersen sen de gel...” (A. G. S 182).

Birlikte yaşamak, yardımlaşmak, paylaşmak hayatın içindeki önemli değerlerdir. Bu sebeple insanlar diğer insanlarla arasında kurduğu iletişimde yardımlaşma ve paylaşma gibi değerlere önem vermelidir. Aşağıdaki iletide Gülsüm Cengiz çocuklar arasındaki bir yardımlaşma örneğine yer vermiştir:

“...Okan, mavi kalemini versene.” “Benim sarı boyamın ucu kırılmış. Selin seninkini verir misin?” (A.G.s.31).

Günlük hayatımızda zor durumda olan birini gördüğümüzde ona mutlaka yardım etmemiz gerekmektedir. İyi ve düzgün insan olmanın şartlarından biri olan bu davranış bizi diğer insanlar tarafından çok sevilen bir kişiye dönüştürür. Elimizde olan bir şeyi

diğer insanlarla da paylaşmak sahip olduğumuz şeylerin çoğalmasını sağlar. Paylaşmanın önemi aşağıdaki iletide şu şekilde anlatılmıştır:

“...Kendisi başkalarının yediklerine imrenmemeyi öğrenmişti- ya da öyle sanıyordu- ama ya sınıftaki öteki çocukların canı çekerse... Şu İnci’ye de ne kadar kızılıyordu. Çikolatasını herkesin göreceğı biçimde yavaş yavaş ve sınıfın ortasında dolaşarak yiyordu. Bir kez, dolaşarak bir şey yenmez... Bir de yediğın, şey başkasında yoksa ya paylaşırısın ya da hiç değilse gizli gizli yersin. Gösterip özendirmezsin...” (A.G. s. 37).

Yardımlaşma iletisi bir başka sayfada Gülsüm Cengiz tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“...Nur’u sevdiğini, iyi arkadaş olduğunu biliyorum. O çok iyi ve duygulu bir kız. Babasını çok küçükken yitirmiş. Birlikte ders çalışmanızın yararlı olacağını düşünüyorum. Lütfen ona yardımcı ol. Okul dışındaki saatlerde de birlikte çalışın...” (A.G. s. 112).

Öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişim çok önemlidir. Öğretmenlerin her konuda öğrencilerine yardımcı olmaları gerekmektedir. Öğrenciler rahatlıkla sorun yaşadıkları konularda gönül rahatlığı ile öğretmenlerine soru sorabilmelidirler. Bilgi paylaşımı insanlar arasındaki en güzel yardımlaşma örneğidir. Yazar, aşağıdaki iletide öğretmen ve öğrencileri arasındaki dayanışmaya örnek vermiştir:

“...Ayşe, okumayı çok sevdiği için geçmiş konuları okuyarak arkadaşlarına yetiştii. Yalnız matematik dersini okuyarak öğrenemiyordu. Onu da ders aralarında öğretmeni çalıştırdı. Öğretmeni Ayşe’ye yakınlık gösteriyor, onu seviyordu. Bu da Ayşe’yi çok mutlu ediyordu...”(A.G. s. 172).

İnsanlar kendi haklarını tanıma, başkalarının haklarına saygı ve hoşgörü gösterme, aynı zamanda kendisinin ve başkalarının haklarını koruma gibi konularda bilinçli olmalıdır. Devlet, toplumun düzenini korumak için yasalar ve kurallar koyar. Bu yüzden o ülkede yaşayan insanlar, kurallara ve yasalara karşı hassas davranmalıdırlar. Yasalara karşı çıkıp yasal olmayan işlerde yer alan kişilerin hikâyesine yer veren Gülsüm Cengiz bu konuyu, şu ileti ile aktarmıştır:

“...Yemekten sonra babayla Osman amca, yeni yapılacak ev için gerekli malzeme listesini çıkardılar. Osman amcanın tanıdığı bir usta vardı.

“Sıkı çalışırsa evi iki günde bitirir,” dedi.

“İş yerimden izin aldım. Ben de yardım ederim.”

“ Önemli olan belediyenin fark etmemesi. Bunun için çok çabuk yapmak gerek,” dedi Osman amca.

...

“...Akşamüstü çalışırım. O saatte zabıta görevde olmazlar. Ben bu işleri bilirim. Siz merak etmeyin...” (A. G. s. 102-103).

...

“...Bu arada usta, keresteleri ölçüp biçerek sürekli çalışıyordu. Çakma işini de akşama doğru yapıyordu. Bir ara aile büyük bir heyecan geçirdi. Komşulardan biri belediyeye “Gecekondu yapılıyor,” diye ihbarda bulunmuştu...” (A.G. s. 104).

Kız çocuklarının eğitimi, eğitim hakkında yoksun kalan çocuklar arasında kız çocuklar üzerine odaklanılarak tüm çocuklar için kaliteli eğitime erişimi temin etmek anlamına gelmektedir. Bu ise, kız çocuklar için yalnızca eğitim fırsatlarının artırılmasını değil, aynı zamanda kız çocuklarını okula devam etmekten ve okulda başarı göstermekten alıkoyan tüm engellerin sistematik biçimde ortadan kaldırılmasını gerektirir. Bu ayrıca, tüm çocukların eğitiminde ulaşabilecekleri en üst düzeye kadar ulaşabilmeleri için fırsat eşitliğine sahip olabilmeleri, kız ve erkek çocuklara karşı cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın da ortadan kaldırılmasını ifade eder. Kız çocuklarının okutulması gerektiğine inanan Gülsüm Cengiz, kitaplarında şu iletilere yer vermiştir:

“...Kız kısmı, okuyup da ne olacak?” dedi.

“Dikiş kursuna göndereceğim. Hiç değilse terzilik öğreysin de elinde bir mesleği olsun.”

“Amaan, olup da ne olacak. Maşallah büyümüş artık. Yarın öbür gün evlenir gider. Sen de yaptığın masrafla kalırsın. Boş ver, anaları düşündün mü ki, sen de düşüneceksin.”

Ayşe, Dursun amcanın bu sözlerine ve tavrına çok öfkeleni. Çok da şaşırdı. Nasıl bu kadar geri kafalı olduğunu bir türlü anlamıyordu. Çünkü, öğretmeni, her fırsatta Atatürk'ten, onun kadınlara tanıdığı haklardan söz ederdi...”(A.G.s.194).

5. 4. Okuma Kültürü Teması

“Okuma Kültürü” teması 6. sınıfların Türkçe ders kitaplarında yer alan bir temadır.

- Okuma Sevgisi
- Okuma Alışkanlığı
- Kitaplar
- Süreli Yayınlar
- Kütüphaneler adlı 5 alt temadan oluşur.

Okuma alışkanlığı, uzun bir süreç sonunda kazanılır. Çocukluktan başlayarak getirilen yaşantılar ve davranış özellikleri, eleştirel ve etkin bir okur olma açısından oldukça önemlidir. Bunun yanında okurun yazın dünyasındaki tercihleri, takip ettiği yazarlar, yayınevleri, süreli yayınlar ve bütün bunlara yönelik tutumu “okuma kültürü”nü oluşturur. Okuma kültürüne sahip; düşünen, üreten, eleştiren ve duyarlı bireyler yetiştirmek, Türkçe eğitiminin amaçları arasındadır. Bu noktada ortaöğretim yılları önemli dönemeçlerdir. Özellikle çocuk yaştan itibaren çocuklar okuma kültürünün bilincinde olarak yetiştirilmelidirler. Yazarlar ise kitaplarında çocukları okumaya itecek duygu ve temalara yer vermelidirler. Gülsüm Cengiz’in kitaplarına bakıldığı zaman yazarın “Okuma Kültürü” temasına ilişkin iletilere yer verdiği görülmektedir.

“Son Çiçek” adlı eserde, büyükbaba torununa kitap okuyarak onda kitap okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlamaktadır. Hikâye, masal vb.ni okurken okuyucuların ya da anlatıcıların okuma sırasında tonlama, vurgu beden dilini nasıl kullanmaları gerektiğini de anlatmaktadır::

“ - Büyükbaba, bu akşam bana kitap okur musun?

-Tabi kızım... Kahvemi bitirip geliyorum...

Kısa süre sonra, büyükbaba eline bir kitap alarak küçük kızın odasına gitti. Ona kitaptaki bir öyküyü okumaya başladı. Sevgili büyük babacık, öyle güzel okuyordu ki!

Öyküdeki kişilerin seslerini ayrı ayrı çıkarıyor; sevinçli, heyecanlı yerlerde ses tonunu değiştirerek vurgular yapıyordu” (S.Ç s. 19)

“...Sen akıllı ve iyi yetişmiş bir kızsın, dedi büyükbaba. Çünkü çok kitap okuyorsun ve düşünmeyi öğrendin. O nedenle, uyarıya da pek gereksinim yok. Ancak, gerçekleri görmen için küçük bir anımsatma yapmak istedim (S.Ç.s.81)”

Yazarın “Son Çiçek” adlı kitabında küçük kıza dedesi tarafından kitap okunur. Küçük kızın çevresinde olup bitenleri daha iyi anlaması için dedesi özellikle vurgu yaparak okumaya çalışmaktadır. Yazar, diğer kitaplarında da aynı şekilde okuma kültürünü yansıtacak ilgilere yer vermiştir:

“ ...Çocuklar da, yılbaşı gecesindeki eğlencelerine benzeyen oyun ve bilmecelerle zaman geçirmeye çalışıyorlardı. Gündüzleri, kapının önüne çıkıp kardan adam yapıyor, kartopu oynuyorlardı. Günün belirli saatlerini, de okuyarak geçiriyorlardı (İ.K.U.s.114)

“-Ne çok kitabınız var. Baban bunların hepsini okumuş mudur?

Bu soruyu Ezgi’nin yerine Sevim yanıtladı:

- Tabi okumuştur. Okumasa nasıl öğretmen olunur ki?

-Benim annem de babam da çok okur. Ben de okumayı çok seviyorum, dedi Ezgi içtenlikle (İ. K. U. s. 130) .

Yazarın kitaplarında çocuklar okuma kültürüne oldukça yatkındır. Okumanın önemini farkındadırlar. Öğretmenlerin çok okuyan insanlar olduklarını düşünürler. Okuma, insanlar arasında iletişim artırmaktadır. Hem okuma yazmayı bildiğimiz hem de çok fazla kaynak okuduğumuz zamanlarda konuşacağımız, ortaklıklar kuracağımız, anlaşacağımız konular artacaktır. Çocuklara bu bilinç çerçevesinde okuma kültürü kazandırılmalıdır.

Yazarın “Ayşe” nin Günleri” adlı kitabında Ayşe dışarıda oyun oynamayı seven bir çocuktur. Bu durum derslerini olumsuz etkilemektedir. Aile büyükleri, Ayşe’nin kitap okuması için onu teşvik etmektedir:

“...Böylece Ayşe, o yıl sınıfını ortayla da olsa geçti. Ama onun çalışması gerektiğini kimse unutmuyordu. Bu, her an ona anımsatılıyordu. Oyun oynamak için sokağa çıkacak olsa, hemen içeri çağrılıyor, “Kitabını oku,” deniliyordu” (A.G. s.57).

Ayşe hastalandığı için okula gidemediği durumlarda bile babası zamanını kitap okuyarak geçirmesi gerektiğine inanır:

““...Yazdığım ilaçları da düzenli olarak çocuğa verirsiniz. Unutmayın, bu bulaşıcı bir hastalıktır. Başka çocuklarınız varsa ve bu hastalığı geçirmemişlerse kardeşlerinden uzak dursunlar. Ayrıca çocuk iyileşse bile 21 gün okula gitmeyecek,” dedi:

“...İyileşse de gidemez mi? Derslerinden geri kalacak ama,” dedi Ayşe’nin babası.

“...Olsun. O akıllı bir çocuğa benziyor. Ödevlerini alır, evde çalıştırırsınız. Bol bol kitap okur, arkadaşlarına yetiştir. Ben şimdi bir rapor yazıyorum. Bunu da öğretmenine götürürsünüz. Devamsız sayılmasın”” (A.G. s. 76).

Zaman içerisinde Ayşe kitap okumaya meraklanır. Öğretmeninin vermediği yerleri bile kendisi yapar. Kitap okumak onun için zamanla en büyük hobi haline dönüşür:

“...Bu kez kitaplarında ödev verilmeyen yerleri de okumaya başladı. Kendi kitaplarını bitirdikten sonra, Aynur’un evde bıraktığı kitapları okudu. Bir süre sonra onları da bitirdi (A.G. s.77).

Ayşe’nin zamanının çoğunu kitap okuyarak geçirmeye başlaması ailesini çok mutlu etmiştir. Bu durumdan fazlaca memnun olan aile Ayşe’ye yeni kitaplar almaktadır:

“...Ayşe, evdeki kitapları okuyup bitirince yine sıkılmaya başladı. Bir akşam babasına kendisine kitap almasını söyledi. Çocuğun hastalığına üzülen babası, onun zamanını okumayla geçirmesine sevinmişti. Ayşe’yi kırmadı. Ertesi gün gelirken ona iki tane öykü kitabı getirdi (A. G. s 779).

Ayşe’nin annesi Almanya’da olduğu için kendisini oldukça yalnız hissetmektedir. Ayşe, kitaplarını okudukça kitaptaki kahramanlarla arasında büyük bir arkadaşlık oluşur. Kendisini artık eskisi gibi yalnız hissetmemektedir:

“... Ayşe’nin kitap okumayı sevdiğini gören babası, ona ara sıra kitap almaya başladı. Aynur da kendi harçlığıyla aldığı kitapları getiriyordu. Bazen kitap armağan ediyordu. Ayşe için bunlar çok değerli armağanlardı. Artık kendisine anne özlemini, yalnızlık ve can sıkıntısını unutturacak yeni arkadaşlar bulmuştu. Bu nedenle, eskisi kadar mutsuz değildi (A.G. s. 79).

Okumak kelime hazinemizin zenginleşmesine, hayal gücümüzün gelişmesine ve analiz gücümüzün artmasına yardım eder. Kitap, yetişkinler için iyi bir hazine, çocuklar için gerçek bir dosttur. Kitap okudukça insanlar bu samimi dostlarına her geçen gün biraz daha alışırlar. Bir süre sonra kitaplardan uzaklaşmak insanlar için zor hâle gelebilir. Bu yüzden küçük yaştan itibaren çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırılmalıdır. “Ayşe’ nin Günleri” adlı kitapta başkahramanımız Ayşe kitap okumayı çok sevmektedir. Kitapları en iyi dostları olarak görmektedir. Ayşe bu noktada yazarın kitabını okuyan çocuklara örnek teşkil edebilecek bir karakterdir:

“...Raflarda da dizi dizi, cilt cilt kitaplar vardı. Orhanların evi, Ayşe’nin şimdiye dek gördüğü evlerin içinde en iyi döşenmiş olanıydı. Ancak Ayşe’nin ne kadife koltukları, ne de dantel örtülü mermer sehpaları, ne de büfedeki porselen takımları görüyordu. Büyülenmiş gibi raflardaki kitaplara bakıyor, bir an önce bu büyüdüğü dünyanın içine girmeye can atıyordu. Çocuk kitaplarının dizildiği rafa yaklaşp ilgiyle kitapları incelemeye başladı. Kitapların düş yolu dünyasına dalmak üzereydi ki, duyduğu sesle irkildi:

“Kitapları çok mu seviyorsun?”

...

“Evet. Kitap okumayı çok seviyorum.”

“Çok kitabın var mı?”

“Var. Ama sizinki kadar çok değil. Hem hepsini okuyup bitirdim (A.G. s. 129).

Ayşe bir süre geçirmiş olduğu hastalıktan ötürü prevantoryumda kalmak zorunda kalmıştır. Burada yine en büyük dostluğu kitaplarıyla kurmuştur. Kitap okuyarak zaman geçiren Ayşe, bu şekilde hiç sıkılmamıştır:

“...Prevantoryumda yaşamları çok düzenliydi. Sabah kahvaltısından sonra bahçeye çıkıp hava alıyor, sonra yataklarında dinleniyorlardı. Her gün doktor

kontrolünden geçiyor, sabah akşam ateşleri ölçülüyordu. Öğle yemeğinden sonra yataklarında dinleniyor, kitap okuyorlardı. Ayşe, burada birçok kitap okudu. Akşama doğru kız, erkek hep birlikte salona iniyorlardı. Burada kitap okuyor, öğretmenleriyle birlikte derslerini tekrarlıyorlar, grup oyunu oynuyorlardı (A. G. s. 166).

“Ayşe’nin Günleri” adlı kitapta bol bol okuma kültürüne ait iletilere yer verilmiştir. Ayşe okuyan ve kendini geliştiren bir çocuktur. Hayata karşı üzüntülerini okuyarak aşmıştır. Yazar aynı şekilde “Ahşap Evin Çocukları” adlı kitabında da “Okuma Kültürü” temasına yer vermiştir.

“Ahşap Evin Çocukları” adlı kitapta aynı mahallede yaşayan çocuklar bir araya gelerek mahallede kitap okuma alışkanlığı kazanmışlardır:

“...Oturdıkları evin bodrum katına taşınan Umut’un annesi, bir yayın evinde çalışıyordu. Zaman zaman, yayın evinden kendisine verilen kitapları Umut’a getiriyor. Umut da bu kitapları sokaktaki çocuklarla paylaşıyordu. O zaman, çıkmaz sokaktaki çocukların topluca kitap okuma saati başlıyordu (A.E.Ç s.72).

Küçük çocuklar, mahallede bir araya gelip kitap okuyan çocukları izledikçe onlar da kitap okuyan çocuklara heves duymaktadır. Asiye’ de onlardan biridir. Hemen büyüüp okuma yazma öğrenip büyükleri gibi kitap okumak istemektedir:

“Umut, Okan ya da sokaktaki öteki çocukların, kapı önlerine ya da duvar diplerine oturup büyük bir ilgiyle kitap okuduklarını gören Asiye’nin içini büyük bir özlem kaplıyordu. Çocukları, içinde bulundukları sokaktan ve koşullardan alıp gözlerinin önüne başka dünyaların kapılarını açan kitapların büyüülü dünyasına girmeyi öyle istiyordu ki! (A.E.Ç. s. 73).

Kitap, insanlara birçok şey katar. Hem öğretir hem yalnızlığı alır hem de eğlendirir. Bu nedenle kitap insanlara zarar vermez ve onlara arkadaşlık eder. Bu yüzden kitap okuma alışkanlığı küçük yaştan itibaren çocuklara kazandırılmalıdır. Gülsüm Cengiz, bunun farkında olan bir yazardır. Çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanması için onları, kitap okumaya yönlendirecek hikâyeler yazmıştır. Bu noktada, Gülsüm Cengiz’in kitapları “Okuma Kültürü” temasına bağlı olarak Türkçe öğretimi çerçevesinde Türkçe ders kitaplarında kaynak olarak kullanılabilir.

5.5. İletişim Teması

İletişim Teması 7. sınıfların Türkçe ders kitabında yer alır. Çocukların çevresindeki kişilerle daha iyi iletişim kurmaları için çalışmalar ve etkinlikler yapılır. İletişim teması şu alt başlıklardan oluşur:

- İnsanlarla İletişim
- Uluslararası İletişim
- Kültürel İletişim
- Bilgi İletişimi
- Aile İletişimi
- Öğrenci-öğretmen İletişimi
- Diğer Canlılarla İletişim
- Kitle İletişim Araçları
- İletişim Becerileri

İnsanlar arasında bilgi, duygu, düşünce paylaşımı iletişimi oluşturur. Doğası gereği iletişim kurmak insanın temel ihtiyaçları arasındadır. Aile, okul, iş, arkadaş, eş, kurumlar hatta devlet bile bireyin iletişim kurduğu birimlerdir. Her birimle farklı iletişimler kurmak, bu iletişimleri dengede tutmak, anlaşılır, algılanabilir olmak; kişinin bireysel, psikolojik, sosyal konumunu belirlemektedir.

Gülsüm Cengiz kitaplarında “İletişim” temasına yer vermiştir. Gülsüm Cengiz’in “Son Çiçek” adlı kitabında Bilge özellikle büyükbabası ile güzel bir iletişime sahiptir. Dede-torun ilişkisiyle kitapta öne çıkarlar. Bilge dedesine oldukça düşkündür. Sürekli onunla oyunlar oynamak ister. Dede de aynı şekilde Bilge’ye her konuda yardımcı olmaya çalışır:

“...Küçük kız uzun uzun düşündükten sonra şu sonuca vardı; büyükbabasının bir gizi vardı. Bunu herkesten olduğu gibi kendisinden de gizliyordu. Oysa onunla çok iyi arkadaş gibiydiler. Anne babası çalıştığı için, küçük kızı okula büyükbabası götürüp getiriyordu. Dersi olmadığı zamanlar, birlikte yürüyüşe çıkarlar; hafta sonları tiyatroya ya da konsere giderlerdi. Akşamları da, büyükbaba ona bazen kitap okur, bazen de

masal anlatırdı. Küçük kız, büyükbabasının sıcak ilgisinden çok hoşnuttu. Okulda olup bitenleri, sorunlarını, düşlerini hep onunla paylaşırdı. İkisi birbirlerini öyle çok sever ve çok anlaşırlardı ki, babası zaman zaman gülererek;” siz iki kişilik çetesiniz” derdi (S. Ç.s.15).

“İpini Kopartan Uçurtma” adlı kitapta ise Okan ailesinin ilgisinden mahrum büyüyen bir çocuktur. Bu iletide “Aile İletişimi” öne çıkmaktadır. Anne ve baba olarak ebeveynler Okan’a gerekli zamanı ayırmamaktadırlar. Bu durum Okan’ı oldukça üzmemektedir. Okan, iç dünyasında yaşadığı hayal kırıklıklarını çevresine agresif bir çocuk olarak yansıtmaktadır.

“...Bir ara Yeşim, masanın üstündeki uçurtmayı gördü renkli kâğıtlardan yapılmış püsküllü kuyruğu ilgisini çekmişti. Okan’a sordu:

-Okan, uçurtman yeni mi?

Okan, gözü bilgisayarın ekranında yanıtladı onu:

-Evet, onu bana annem aldı. Babamla birlikte onu uçurtmaya gideceğiz. İşi olmadığı bir gün. O gün ne zaman gelecekse, diye mırıldandı. Sonra da sinirli bir

- Sus şimdi, dikkatimi dağıtma! Bak, senin yüzünden bir puan yitirdim (İ. K. U. s. 28).

Okan’ın ailesi yoğun iş hayatından dolayı ona gerekli zamanı ayıramamaktadır. Okan ise babası ile birlikte uçurtma uçurmayı hayal etmektedir. Fakat babası iş hayatından zaman ayırıp Okan’la uçurtma uçuramamıştır. Okan bu durum karşısında oldukça üzgündür:

“...İlk günler, çocuk, odasının duvarına bir süs gibi asılan uçurtmayı büyük bir beğeniyle izliyor ve onu uçurtmak için içinde büyük bir istek duyuyordu. Ama babasının hiç zamanı yoktu. Çocuk, her geçen gün daha fazla düş kırıklığına kapılmış ve oynayamadığı bu oyuncağa ilgisi azalmıştı(İ. K. U. s. 31).

Her aile başarılı çocuklar yetiştirmek ister. Bunun için çocuklarına mümkün olduğunca iyi bir gelecek sağlamaya çalışırlar. Onları iyi okullarda okutmak ister. Bunun için aile varını yoğunu ortaya koyar ve tüm özverisini çocuğuna verir. Ancak yadsınan bir konu vardır ki o da çocuğun sağlıklı bir kişiliği nasıl geliştireceğidir.

Aslında hayatta her şey başarı değildir. Önemli olan çocuğun içinde bulunduğu dönemi nasıl atlattığı, nasıl bir kimlik oluşturduğudur. Çocuk aileyi yansıtır. Aile içindeki bireylerin kişilik yapısı çocuğun kişiliğini şekillendirir. Yani aile iletişim becerilerini kullanmazsa çocukta iletişim becerilerini kullanamaz. Dolayısıyla çocuk hem ailede hem de sosyal çevrede sürekli çatışma içine girer. “İpini Kopartan Uçurtma” kitabında Okan sonunda babası ile uçurtma uçurmayı başarmıştır. Fakat uçurtmayı uçurtma çabaları her defasında hayal kırıklığına sebep olmuştur. Anne, bu durum karşısında çocuğunu alaycı bir bakış açısıyla eleştirmektedirken babası ise çocuğunun başarısız olamayacağını söylemiştir:

“...Çocuk, bir daha denedi, bir daha, bir daha. Ama uçurtmayı uçurmayı bir türlü başaramıyordu. Sinirlenmiş, hevesi kalmamıştı. Uçurtmacıysa, sürekli yere çakılmaktan başı dönmüştü.

-Beceriksiz, diye çıkıştı annesi.

-Dur bakalım, hemen öyle söyleme çocuğa, dedi babası. O benim oğlum. Benim oğlum beceriksiz değildir. Benim oğlum, başarısız olamaz. Okan, uçurtmayı ben uçurup ipini senin eline vereceğim. Böylece yavaş yavaş alışırsın. Haydi, tut bakalım (İ. K. U. s. 35).

“İletişim temasının“ alt başlıklarından birini “Öğretmen-öğrenci iletişimi” oluşturur. Öğrenciler zamanlarının büyük bir çoğunluğunu okulda öğretmenleri ve arkadaşları ile geçirmektedir. Dolayısı ile öğretmen-öğrenci ilişkisinin diğer ilişki türlerine göre eğitimin niteliği ve öğrencilerin akademik başarıları üzerinde daha büyük bir etki yarattığı bilinen bir gerçektir. Öğretmenler, çocukların gelişiminde büyük öneme sahiptirler. İyi bir öğretmene sahip olmak çocukların kendine güvenlerini, öğrenme becerilerini artırabilirken; kötü bir öğretmene sahip olmak onların kendilerine güvenlerini ve öğrenme becerilerini yok edebilir.

Yazarın “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında yazar, öğretmen- öğrenci ilişkisine yönelik iletilere yer vermiştir:

“...Öbür sınıfa veremem. Sizden çok daha kalabalık. Bu öğrenciyi size vermek zorundayım.”

Birden öğretmenin yüzü kıpkırmızı oldu. Mavi gözleri de çakmak çakmak yanıyordu. Çok öfkelenmişti. Bağırarak konuşmaya başladı

“Alamam. Sınıfım çok kalabalık. Bu zaten hiçbir şey bilmiyordur. Hem siz de hep böyle döküntüleri bana veriyorsunuz”(A.G. s 11).

Bu iletide olumsuz bir öğretmen tablosu yaratılmıştır. Öğrencisinin yanında nasıl davranması gerektiğini bilmeyen bir öğretmen modeli kitapta yer almaktadır. Bu durum Ayşe’yi oldukça üzmüştür. Okula giderken tedirgin olmasına sebep olmuştur. Ayşe köyden şehre taşınan bir ailenin çocuğu olduğu için diğer arkadaşları tarafından dışlanmıştı. Yazar bu iletiyi kitabında şu şekilde aktarmıştır:

“Aa, sen köylü müsün? dedi bir çocuk.

“Köyden geldiğini söyledi. Tabi köylüdür,” dedi onun yanındaki. Ayşe çok sıkılmıştı. Yanaklarının kıpkırmızı olduğunu yüzüne basan ateşten anladı.

“Reşadiye köy değil ki, kasaba,” dedi yavaş bir sesle.

“Olsun. Yine de köy sayılır. Bak, sen de köy diyorsun.”

“Köy diyorum ama köy değil. Öyle işte.” Ayşe sıkıntıyla çevresine bakındı yardım ister gibi. Ama çocukların ona olan ilgisi azalmıştı (A. G. s. 19).

Kitabın bir başka sayfasında ise köyden gelen Ayşe ile ilgili arkadaşlarının ona olan tutumu yazar tarafından şöyle aktarılmıştır:

“Gecelik gibi önlük giymiş,” dedi. Aynur’un sınıfından bir kız da “Ne olacak? Bunlar köylüymüş. Sınıfta nasıl konuşuyordu duymadın mı?” diye söze karıştı (A. G. S. 21).

Ayşe, arkadaşları tarafından söylenen bu sözlere maruz kaldığından dolayı oldukça üzgündür. Küçük bir kız çocuğu olan Ayşe’ye arkadaşlarının bu şekilde davranması onu okuldan uzaklaştırmaya başlamıştır.

Bazı insanlar, kendi aralarındaki konuşmalarında arkadaşlarının ya da başka insanların eksiklikleriyle, fiziksel kusurlarıyla ya da hatalarıyla alay ederler. Ayağı kayıp yere düşen, boğazına bir şey kaçan, dili sürçüp bir kelimeyi yanlış söyleyen birini gördüklerinde abartılı ve uzun süreli gülüşlerle taciz ederler. Ardından da yine o kişi hakkında küçük düşürücü yönde konuşmalar yaparlar. Hatta o an gülerek o kişiyi taciz

ettikleri gibi, daha sonraki günlerde de her fırsatta bunu ona hatırlatarak utandırmaya çalışırlar. Yazar bu davranış şeklinin yanlış olduğunu göstermek için bu iletiye yer vermiştir. Kitabın başkarakteri Ayşe üzerinden çocuklara doğru davranış şeklini göstermeye çalışmıştır:

“Ne oluyor size? Rahat bırakın Lusi’yi...”

Ayşe dönüp kıza baktı. O da tıpkı Lusi gibi konuşuyordu. Ayşe, dönüp Selin’e sordu.

“Niye öyle konuşuyor?”

“Bilmiyor musun? Yahudi onlar. Ondan öyle konuşuyorlar. Ne komik değil mi?”

Selin bunları söyledikten sonra kıkır kıkır güldü.

Bir an kızın konuşması Ayşe’ye de çok komik geldi. Gülecekti. Ancak birden, çocukların kendi konuşmasıyla da alay ettiklerini anımsadı. Bir insanın konuşmasıyla alay etmenin kötü bir şey olduğunu düşündü. Gülmedi (A.G. s. 26).

Aile, çocuğun hayatının her alanında güzel özellikler göstermesini arzu eder. Çevresindeki insanlara karşı sergilediği davranışlarda, giyim kuşamında, yürümesinde, konuşmasında kısacası her alanda çocuklarının kendi bekledikleri, hayal ettikleri gibi olmasını ister.

Kıyaslama çocuk eğitiminde en sık yapılan hatalardan biridir. Anne-babalar çocuklarını zihinlerindeki çocuk kalıbına uygun başka çocuklarla kıyaslayarak –belki de onları motive ettiklerini düşünerek- faydalı olmaktan çok zarar vermektedirler. Çünkü gerek derslerdeki başarısı gerekse diğer özellikleri başkalarıyla kıyaslanan çocuk mutsuz olacaktır. Bu durumda çocuklar, kardeşini, arkadaşlarını kıskanabileceği gibi ayrıca ailesi öğretmenleri ve çevresiyle ilişkileri bozulabilir. Sürekli başkalarıyla kıyaslanan çocuk, çevresine karşı olumsuz tepkiler geliştirebilir. Aile içi iletişimde özellikle ebeveynler çocuklarını başkaları ile kıyaslamaktan uzak durmalıdırlar. Yazar bu konu hakkındakini düşüncelerini kitabında şu şekilde aktarmıştır:

“...Orhan Ayşe’nin başarısına çok sevinmiş, kutlamıştı onu. Melahat teyzeler ise, Arzu’nun zayıf dolu karnesinin kızgınlığıyla doluydular. Kıskançlıkla okudular

Ayşe'nin notlarını. Melahat teyze onun sıksa bileklerine, solgun yüzüne, eski giysilerine bakıp içini çekti. Sonra öfkeyle Arzu'yu azarlamayı sürdürdü:

“Hiçbir şeyin eksik değil. Yediğin önünde, yemediğin arkanda. Elin çocukları senin gibi bakılmadıkları halde bak ne iyi notlar getiriyorlar,” dedi hınçla (A. G. s. 228).

İnsanlar arasındaki iletişimi olumsuz etkileyen unsurlardan biri de şiddettir. Şiddet, çocukların yaşamlarında değişik koşullarda ve farklı derecelerde ortaya çıkabilir. Şiddetin çocuklara olan etkisi düşünüldüğünde çocuklar üzerinde en fazla etkiyi aile içi şiddetin yarattığı bilinmektedir. Şiddet yaşanan bir ortamda çocukların gelişimsel ve duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanamaz. Çünkü şiddet gören veya şiddet uygulayan kişiler çocuklara uygun bakımı veremeyecek durumda olurlar. Şiddetle iç içe yaşayan ebeveynler çocuklarına kendi çaresizlik ve umutsuzluk duygularını geçirirler ve çocuklarına güven hislerini veremezler.

Aile içi şiddetin çocuklar üzerinde bir çok etkisi olur. Küçük yaşlardaki çocuklar yaşananlara anlam vermekte zorlanırlar ve kendilerinin bir hata yaptığını inanmaya başlarlar. Bu da suçluluk hissetmelerine sebep olur. Sözel olarak duygularını ifade etmekte zorlandıkları için davranışsal bazı tepkiler vermeye başlarlar. Gülsüm Cengiz'in kitaplarında şiddetle ilgili bazı iletilere yer verdiği görülmektedir. “Ahşap Evin Çocukları” adlı kitapta Zeliş annesi tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Annesi olmasa bile akşamları babasının ona kızacağından emindir. Bu durum Zeliş’ te korku duygusunun oluşmasına sebep olmaktadır:

“...Zeliş, içinde bulunduğu durumun önemini ve korkunçluğunu kavramıştı. Annesinin öğlen yemeği için hazırladığı ayrıntı devirmiş, mutfağı kirletmişti. Annesi, çok kızacaktı. Onun kesinlikle dövecekti. Zaten geçen hafta, aşya zorlukla götürdüğü için ona çok kızgındı. Kendisi dövme bile, akşam babasına söylerdi; Zeliş, sinirli biri olan babasından çok korkuyordu (A.E.Ç. 21).

Mahallede çocuklar komşularının sahip oldukları ağaçlara tırmanmaktan zevk almaktadırlar. Bu durum komşularının sinirlenmelerine neden olmaktadır. Sinirlenen komşular, çocukların bu davranışını engellemek için şiddete başvurumaktadırlar:

“...Kiminin sahibi, çocukların ağaçlara tırmanıp elma, erik, kiraz toplamasına bir şey demiyordu. Kızdılar da, çocukları engelleyemeyeceklerini biliyordu. Ama bazı

ev sahipleri vardı ki, onlar çok öfkeliydi. Ağaçlarında bir çocuk gördüklerinde, ellerine aldıkları sopalarla onları kovaladılar(A.E.Ç.s.29).

5.6. Bilim ve Teknoloji Teması

Bilim farklı tanımlamalarla ifade edilebilen bir kavramdır. Genel olarak bilim, evrenin ya da olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneysel yöntemlere ve gerçekliğe dayanarak yasalar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi düzeneği olarak tanımlanabilir(TDK, 2005: 268) Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişimsel çalışmaları oldukça önemlidir. Çocukların bilimsel gelişmeler hakkında farkındalık kazanmaları için Türkçe Öğretimi kapsamında 8. Sınıflarda bu tema okutulur.

Gülsüm Cengiz, Son Çiçek adlı kitabında canlı çiçekler yerine bilim ve teknoloji sayesinde üretilen yapay çiçeklerin çevre üzerindeki etkisinden bahsetmiştir:

“...Artık herkes, her yerde plastik çiçek ve ağaç kullanıyordu. Kentteki çiçekçiler, plastik çiçek ve ağaç kullanıyordu. Kentteki çiçekçiler, plastik çiçek yetiştiremiyordu. İşte, bu olay, sonun başlangıcı oldu.

-Neden? diye sordu Bilge merakla.

-Çünkü kentte, önce plastik çiçek yapan bir fabrika açıldı. Bu fabrikada, plastik saksı çiçekleri, renk renk bahçe çiçekleri, çeşit çeşit yapraklar, sarmaşıklar üretilmeye başlandı. Okullarda, bankalarda, alışveriş merkezlerinde ve bütün işyerlerinde süsleme, plastik çiçeklerle, yapraklarla yapılıyordu (S. Ç. s. 65).

İpini Kopartan Uçurtma, adlı kitapta ise bilgisayar oyunları ile zamanının çoğunu geçiren bir çocuğa değinmiştir. Yazar çocuklara olumsuz bir örnek olarak bu iletiye yer vermiştir:

“...O sırada Okan, bilgisayarın karşısına geçmiş bir oyun oynuyordu. Kendisi bir uzay kahramanı olmuştu. Uzaydaki(!) düşman güçlerle ve bazı garip yaratıklarla savaşıyordu. Oyuna, elindeki bir aletle kumanda ediyor, ekranda beliren düşman askerlerini öldürmeye çalışıyordu Her insanı öldürdüğünde puan alıyordu. O yüzden, Okan ekranda beliren birini öldürdüğünde bir sevinç çılgılığı atıyordu (İ. K. U. s. 25).

Ayşe'nin Günleri, adlı kitapta ülkeler arasındaki teknolojik gelişmeler kıyaslanmıştır. Almanya'daki teknolojik gelişmeler ile ilgili iletiye yer verilmiştir:

“... Uçak zangır zangır titriyordu. Bizim uçağımız işte n’olacak... Oysa Almanya’da bir uçaklar var. Yağ gibi kayıyor, gıcır gıcır. Bir dakika bile rötat yapmıyor... Zaten orada her şey çok güzel, çok başka (A. G. s. 117)

Ahşap Evin Çocukları, adlı kitapta ise çocuklara teknolojik gelişmeler doğrultusunda keşfedilen mikroplar hakkında bilgiler verilmiştir:

“...Az sonra sahnedeki beyaz perdeye görüntüler yansımaya başladı. Milli Eğitim Bakanlığı’ nın ders araçları müdürlüğü tarafından hazırlanıp okullara gönderilen bu filmde, mikroplar tanıtılıyor, hastalıkların nasıl bulaştığı anlatılıyordu (A. G. s. 42).

5. 7. Zaman ve Mekân Teması

Zaman ve Mekân teması Türkçe ders kitaplarında geçmiş ile gelecek arasında kurulan bağdan, geçmişte yaşanan durumlardan ve de gelecekte karşılaşılabilecek olaylardan bahseder. “Zaman ve Mekân” teması Türkçe Ders kitapları içerisinde 6. Sınıfların ders kitaplarında yer alan bir temadır. Gülsüm Cengiz’in kitaplarında yer yer “Zaman ve Mekân” temasına yer verdiğini görüyoruz.

“Zaman ve Mekân” teması içerisinde çeşitli alt başlıklar vardır. Söz konusu alt başlıklar şöyledir:

- Odamız
- Evimiz
- Sınıfımız
- Okulumuz
- Şehirler
- Ülkeler
- Zaman Plânlaması
- Geçmiş, şimdi, gelecek
- Çevremiz

Gülsüm Cengiz'in incelemeye aldığımız İpini Kopartan Uçurtma, Son Çiçek, Ayşe'nin Günleri, Ahşap Evin Çocukları adlı kitaplarında yer alan “Zaman ve Mekân” a ait iletiler vardır.

“Son Çiçek” adlı kitabında yazar zaman kavramını ön plâna çıkarmıştır. Bilge'nin erken saatte uyanarak okula gitme alışkanlığı kazandırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir:

“...Bilge, ertesi sabah güze gözlerini büyükbabasının sesiyle açtı:

-Kalk artık küçük meraklı. Okul zamanı geldi.

Bilge, gözlerini ovuşturarak yerinden doğruldu” (S.Ç.s.22).

Mevsimler, “Zaman ve Mekân” teması içerisinde önemli bir kavramdır. Bir yılda dört mevsim yaşanır ve her mevsimin kendine ait özellikleri vardır. Yazar çocukların mevsimsel özellikleri algılamaları için bu iletiye yer vermiştir:

“...Tabi ya, dedi yaşlı adam hınzırca bir ses tonuyla. Mevsim değişince, ağaçlar da değişmeli. Ağaçlar ilkbaharda çiçek açar.

-Yani, ilkbaharda fabrikalar çiçekli ağaçlar yapar demek istiyorsun değil mi? diye sordu çiçekçi... (S.Ç.s.25).

Okul çocuklar için en önemli mekânlardan biridir. Hayata dair öğrenecekleri bilgileri bu eğitim kurumlarında kazanırlar. Bilge'yi okuluna büyükbabası götürmüştür. Bu iletide karşımıza “Zaman ve Mekân- Okul” kavramları çıkmaktadır:

“...Küçük kız elindeki çiçek saksısıyla okulun kapısından girerken, dönüp büyükbabasına gülümsedi. Ona el salladı. Yaşlı adam da torununun ardından sevgiyle bakıp elini salladı. Onu, okul binasının kapısından içeri girinceye dek gözleriyle izledi...” (S. Ç. s. 26).

“İpini Kopartan Uçurtma” adlı kitapta yazar dükkân mekânını ön plâna çıkarmıştır. Dükkânda satılan oyuncaklardan, bebeklerden bahsetmiştir. Oyuncaklar çocuklar için çok önemli bir kavramdır. Oyuncakların satıldığı dükkânlarda aynı şekilde çocuklar için önem arz etmektedir:

“...Dükkândaki raflarda renk renk, çeşit çeşit oyuncaklar vardı; bebekler, arabalar, toplar ve daha birçok oyuncak. Tanklar, tabancalar, savaşçı robotlar, kurşun

askerler bir rafta; süslü bebekler, minik ev eşyaları, tavalar, tencereler öteki raftaydı...” (İ. K. U. s. 14).

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için kaldıkları mekânlara genel olarak ev denilir. Evlerin insan yaşamında oldukça büyük önemi vardır. Yazar çocuklara evle ilgili genel bir bilgi aktarabilmek için ev mekânına yönelik şu iletiye yermiştir:

“...Duvarları, tavanı ve tabanı tahtadan yapılan ev soğuktu. İçerisi ıslak tahta kokuyordu. Evin bir kenarında yatak dengi, iki bavul ve kap kacağın bulunduğu çuval duruyordu. Bir kenarda da banın artan tahtalardan yaptığı sedir vardı. Arzu da yeni eve onlarla birlikte gelmişti. Dayalı döşeli bir evde oturmaya alışkın olan çocuk bu evi yadırgamıştı (A. G. s. 105)...

Güzel ve huzurlu bir ev herkesin hayal ettiği bir unsurdur. Ayşe de hikâyenin sonunda güzel bir eve kavuşmanın hayalini kurmaktadır. Ailesiyle birlikte rahat bir yaşamın içerisinde yer almanın arzusu içerisinde. Yazar Ayşe’nin hayalindeki ev tasvirini yansıtarak “Zaman ve Mekân” temasına dair iletiye yer vermiştir:

“...Daha güzel ve temiz bir yerde yaşadıkları için de mutlu olmuşlardı. Öykü sona erdiğinde Ayşe ablasına sordu:

“Biz de evimizi güzelleştiremez miyiz?”

“Bilmem ki, yapabilir miyiz?”

“Neden olmasın?”

“Nasıl yaparız? Bazı şeyler için para gerek...”

“Biz de para gerektirmeyen şeyler yapalım. Evdeki kumaşlardan minder, yastık filan dikelim.”

“Evet, bunları yapabiliriz. Sonra, şu pencerenin önüne çiçek dikelim. Hiç değilse dış görünüşü güzelleştiririz”(A. G. s. 242).

“Ahşap Evin Çocukları” adlı kitabında ise yazar aynı iletiye şu şekilde yer vermiştir:

“...Kentler birbirine benzemez, sokaklar da... Hele evler... Her birinin ayrı ayrı yapılış biçimleri, renkleri, yaşamları vardır. Evlerin yaşamları vardır, evet. Çünkü evler, içindeki insanlarla yaşarlar (A.E.Ç. s. 5).

Yazarın bu iletide aktardığı gibi evlerin de yaşamı vardır. Çünkü evler insanların yaşamları ile bütünleşir. Her insanın yaşadığı evin içinde, her odasında, her köşesinde bıraktığı hatıraları vardır.

5.8. Duygular Teması

Duygu, insanın mutlu, kederli, öfkeli, coşkulu ya da korku içinde olmasını anlatan bir sözcüktür. İnsanı insan yapan en önemli değerlerden biridir.

Çocuk, duygularını ne zaman ve nasıl göstereceğini anne, baba ve öğretmenlerinden aldığı eğitimle öğrenir. Kişinin tepkilerini denetleyebilme yetisi, yetişkinliğin bir ölçüsü sayılır. Bazı durumlarda hoşnutsuzluğumuzu hiç denetlemeye gerek duymadan dile getirmek karşımızdakini incitebilir. Ne var ki, her duyguyu gizlemek doğru değildir. Sevdığımız kişilere içtenlikli davranmak ve sevgimizi belli etmek, kırıldığımız ya da öfkelendiğimiz zaman açık sözlülükle bunu dile getirmek ve karşı tarafın nedenlerini açıklaması için fırsat yaratmak ilişkilerin sağlıklı yürümesi için son derece önemlidir.

“*Duygular*” teması Türkçe Öğretimi kapsamında 6. Sınıfların ders kitabında yer alır. Çeşitli alt başlıklardan oluşur. Bu alt başlıklar şöyledir:

- Umut
- Mutluluk
- Heyecan
- Korku
- Kaygı
- Üzüntü
- Yalnızlık
- Özlem
- Sitem
- Veda
- Kıskançlık

- Bağışlama
- Takdir Etme
- Beğenme
- Mizah

Duygular temasını başlıklar hâlinde ele almak bu temayı incelemeyi kolaylaştıracaktır:

5. 8. 1. Umut

Umut duygusu, her insanın içinde var olan bir olgu olmasına rağmen kişinin hayat tarzı, içinde bulunduğu çevre, ahlaki ve dinî inanışları umut duygusunun farklı şekilde değerlendirilmesine neden olabilir. İnsanların hayatlarında meydana gelecek bir takım olayların veya durumların olumlu sonuçlar oluşacağına inanması, umut duygusunun temel dayanağı olarak adlandırılır.

Umut, çocuk edebiyatı için önemli bir temadır. Çünkü çocukları geleceğe dair umutlara yönlendiren kitaplar, çocukların zihninde olumlu izler bırakır.

Gülsüm Cengiz'in kitaplarında çocukları umutlu olmaya yönlendirecek iletiler yer almaktadır. Ayşe, her sabah güne umutlarla gözünü açmaktadır. Bu durum Ayşe'yi hayata dönük daha mücadeleci kılmaktadır:

"... Ayşe, sabahları parlak güneş ışıklarıyla uyanıyor, günü kuş cıvıltılarıyla karşılıyordu. Yaşadığı tüm acılı olaylara, karşılaştığı güçlüklerle karşı yüreği umut ve iyimserliklerle doluydu. Gelecekte iyi şeyler olacağına inanıyordu. Öğretmenin sevgisinin ve yardımının bunda büyük etkisi vardı (A. G. s. 242).

Yazar, "Ayşe'nin Günleri" adlı kitabını yaşama dair umutlarla sonlandırılmıştır. Kitabın başkahramanı Ayşe, hayatta karşılaştığı zorluklara rağmen hayata umutlarla bakan bir çocuktur. Kitabın son cümleleri şöyledir:

"... Ayşe sevinçle çiçeklere baktı. Yaşam, doğa güzelliklerle doluydu. Artık geleceğe daha bir güvenle ve umutla bakıyordu. Bahçede açan çiçekler gibi yüreğinde de umut çiçekleri tomurcuklanmıştı. Kadife çiçeklerini usulca okşayıp kokularını içine çekti ve bahçe kapısına doğru yürüdü (A. G. s. 256).

5. 8. 2 Mutluluk

Dünyanın en güzel duygularından olan mutluluk, insan hayatında önemli bir rol oynar. Bütün insanlar yaşamlarını mutlu bir şekilde devam ettirebilmek için çabalar. Bu noktada uğraş verirler. Mutluluk teması, çocuk edebiyatı içerisinde sıklıkla işlenen temalardan biridir. İnsanların yaşam amacını oluşturan mutluluk kavramı, çocuk edebiyatı için de önemli bir kavram olarak yer alır.

“Son Çiçek”, adlı kitapta Bilge, babasının yeni bir çiçek tasarımı oluşturması karşısında mutluluk duymuştur:

“... Küçük kız koşup sevgiyle onları karşıladı. Babası ona elindeki paketi uzattı:

- Bilge, bak bakalım beğenecek misin? Bu çiçeği yeni yaptık. Onu ben tasarladım.
- Küçük kız heyecanla paketi açtı. İçinden çok güzel ve değişik bir çiçek çıktı.
- Baba çok güzel olmuş. Eline sağlık. Oh, ben ne kadar şanslı bir çocuğum. Yeni üretilen, çiçekleri herkesten önce görebiliyorum... (.S.Ç. s. 17).”

Kitabın sonuna doğru Bilge’nin babasının tasarladığı çiçekler düzenlenen yarışmada birinci olur. Bu durum karşısında Bilge’nin babası çok mutlu olur:

“...Ah, öyle mutluyum ki... Hâlâ inanamıyorum. Yılın tasarımcıları olduk (A. G. s. 71)...

“İpini Kopartan Uçurtma”, adlı kitapta kamyoncu, yerde bulduğu uçurtmayı kamyonun ön koltuğuna koyar ve daha sonra bir çocuğa verip onu mutlu etmeyi amaçlar:

“... Uçurtmayı, kamyonetin ön tarafındaki boş koltuğa koydu. O sırada, işçiyi izlemekte olan yaşlı adam seslendi.

- Bir uçurtma için değer mi?
- İşçi, alet kutusundan aldığı aletle, direktteki güvenlik kapağını açerken yanıtladığı yaşlı adamı.
- Değer... O, güzel bir uçurtma. Telde yok olup gideceğine, bir çocuğu mutlu etsin. Hem bu işi yapmak benim görevim (İ. K.U. s. 44).

Ezgi, beklenmedik doğum günü sürprizi karşısında şaşırır, annesi ve babasına sarılarak onlara olan sevgisini gösterir. Bu durum onu çok mutlu etmiştir:

- *Baba! Anne! Hani sizin işiniz vardı?*
- *İkisi de gülümseyerek Ezgi'ye yaklaştılar ve onu kucaklayıp öptüler.*
- *Doğum günün kutlu olsun kızım. Sevim, sen de hoş geldin kızım.*
- *Ezgi, anne babasına şaşkınlıkla baktı ve bir sevinç çığlığı attı (A. G. s. 129).*

“İpini Kopartan Uçurtma”, adlı kitabın sonu da *Ayşe'nin Günleri* adlı kitap gibi mutluluğu ve umudu barındıran iletilerle bitirilmiştir. İpini Kopartan Uçurtma, adlı kitabın son satırları şöyledir:

Umut, mutlulukla sıçradı yerinden. Gülümseyen yüzüyle kendisine bakan uçurtmayı alıp evlerinin karşısındaki tepeye doğru koştu. Güneş batıya doğru yavaş yavaş iniyordu. Az sonra, pembe bulutların üstünde kırmızı bir uçurtma, gülen yüzüyle süzüle süzüle uçmaya başlamıştı (İ. K. U. s. 156).

Ayşe'nin Günleri, adlı kitapta Ayşe karnesinde başarılı olduğunu görünce çok mutlu olmuştur. Ailesine karnesini gösterebilmek için evine hızlı adımlarla gitmiştir. Kendisini ablası Aynur karşılamıştır:

“...Ayşe, yıl sonunda sınıfı geçti. Annesinin özlemine karşın çok mutluydu. Çünkü, bu kez sınıfını kendi çabasıyla geçmişti. Okulun son günü; Ayşe, elinde karnesiyle sevinç içinde eve geldiğinde şaşırıp kaldı (A. G. s. 80).

Ayşe'nin babası çocuklarını alıp yeni bir eve taşınır. Belli bir süre sonra kızı Ayşe'yi okula yazdırmaya karar verir. Ayşe yeni okuluna gelince öğretmeni ve babası arasındaki diyaloglara şahit olunca çok mutlu olur:

“... Öğretmen babasının sözlerini sessizce dinledikten sonra hafifçe başını sallayıp gülümsedi.

“Siz kızınızı hiç merak etmeyin. O artık benim de kızım.”

Ayşe kulaklarına inanamıyor, sevincinden havalara uçuyordu. Bir yandan da çok şanslı olduğunu düşünüyordu (A. G. s. 11).

Maddi sıkıntılarından dolayı kursa gidemeyen çocuklara öğretmen ücretsiz olarak ders vermeye karar verir. Bu durum bütün çocukları mutlu eder:

“...Ayşe, kulaklarına inanamıyordu. Öteki çocuklar da... Hepsinin yüzüne mutlu bir gülümseme yayılmıştı. Biraz sevinç ve biraz da utançtan yüzleri kızarmıştı (A. G. s. 226).

5. 8. 3. Korku

Korku, sözlük anlamı ile ifade edildiğinde “Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü, kötülük gelme ihtimali, tehlike” şeklinde bir tanımlanmaktadır (TDK, s: 1217).

Korku insanların görülen ya da görülmeyen tehlikeler karşısında gösterdikleri doğal bir tepkidir. Korkunun oluşumu, kişinin içinde bulunduğu çevreye, geçmişteki deneyimlerine, uyaranın şiddetine ve çocuğun o andaki psikolojisine bağlıdır.

Çocuk birçok unsura karşı korku psikolojisi oluşturabilir. Yazarlar tarafından çocukların iç dünyalarında yaşadıkları korku psikolojileri kitaplarına yansır. Korkmak da aynen mutlu olmak, gülmek, hüznlenmek gibi yaşama dair duygulardır. Yaşamın gerçekliği yansıtır.

“Son Çiçek”, adlı kitapta Bilge, bir gün büyükbabasının nereye gittiğini merak ettiği için onu takip etmeye karar verir. Büyükbabasının büyük bir mağaraya girdiğini görünce o da arkasından gizlice mağaraya girer. Koca mağarada tek başına kalınca bu durumdan çok korkar:

“...Küçük kız mağaranın üstündeki deliğe bakarken, yaşlı adamı gözden kaybetmişti. Bir an, bu karanlık mağarada yalnız başına kaldığını sandı. Korku ve telâşla çevresine bakındı. Mağaranın bir köşesinden zayıf bir ışık geliyordu (S. Ç. s. 54).

“Ayşe’nin Günleri”, adlı kitapta ise Ayşe’nin annesi yurt dışına çalışmak için gitmesiyle anneannesi köyünden gelerek Ayşe’ye ve ablasına bakmaya başlar. Fakat sürekli olarak anneannesi bu durum karşısındaki hoşnutsuzluklarından bahseder. Bir gün Ayşe uyandığında anneannesini göremez. Onun gittiğini düşünerek korkar:

“...Bir sabah, Ayşe uyandığında anneannesini göremedi. Önce çok korktu, telaşla sağına soluna bakındı. Ama ocağın önündeki kendisi için hazırlanmış kahvaltı tepsisini görünce korkusu geçti (A. G. s. 63).

Ahşap Evin Çocukları, adlı kitapta Zeynep yanlışlıkla aynayı kırar. Fakat bu durumun öğrenilmesinden ve dayak yemekten korkmaktadır:

“...Zeynep korku içindeydi. Aynayı kırdığını öğrenirse, babası onu kesinlikle döverdi. Hemen yerdeki aynanın parçalarını alıp çevresine bakındı. Ayna kırıklıklarını saklaması gerekiyordu. Evet. Ama nereye? (A. E.Ç. 68).”

5. 8. 4. Takdir Etme

Çocuğun becerilerini etrafına göstermek istemesi onun gelişiminin bir parçasıdır. Bu sebeple çocuğun olumlu davranışlarını ve güzel becerilerini takdir ve teşvik etmek gerekir.

Çocuğun kendi becerilerini gösterme duygusu daha bebekken ortaya çıkmaya başlar. Çocuklar emekleme, yürüme, yeme, yaşı büyüdükçe üstünü kendi kendine giyme, elbiselerini kendi kendine katlama gibi becerilerini gösterme ihtiyacı duyar. Gösterdiği bu davranışların beğenilmesini ve takdir edilmesini ister. Çocuğun sahip olduğu özelliklere göre yer yer ebeveynler çocuklarını takdir etmeleri gerekmektedir.

“Son Çiçek”, adlı kitapta Bilge’nin anne ve babası yapmış oldukları tasarımla ödül alırlar. Bilge bu duruma oldukça sevinmiştir. Anne ve babasının bu başarısından dolayı gururludur:

“- Bu ne büyük bir başarı biliyor musun tatlım? dedi babası Bilge’ye... Bizim çiçeğimiz de orada sürekli sergilenecek...

“- Evet babacığım. Ben de çok sevinçliyim. Sizinle gurur duyuyorum (S. Ç. s 88).

“İpini Kopartan Uçurtma”, kitabında Ezgi eve güzel bir karne ile gelir. Anne ve baba kızlarının iyi bir karne getirmesinden mutludur. Bu durum karşısında çocuklarıyla gurur duyarlar ve çocuklarını takdir ederler:

Ezgi kapıdan içeri büyük bir sevinçle girdi ve annesine, babasına karnesini uzattı. Bütün notları pekiydi; üstelik karnenin yanında bir de takdir belgesi getirmişti.

- *Biliyordum, dedi babası Ezgi'yi kucaklayarak. Seninle gurur duyuyorum kızım (İ. K. U. s. 122).*

“Ayşe'nin Günleri”, kitabında da Ayşe iyi bir karne getirdiği için babası Ayşe'yi takdir eder:

“...Ayşe'nin notlarının böylesine iyi olması babası için beklenmedik bir durumdur. Çok sevindi, mutlu oldu. Eliyle saçlarını okşayıp “Aferin” , dedi. Küçük bir güzellik bile, üzüntülü günler geçirmekte olan aileyi sevindirmeye, mutlu etmeye yetiyordu (A.G. s. 229).

5. 8. 5. Kıskançlık

Kıskanmak, kuşkusuz insanoğlunun doğasında olan bir duygudur. Kıskançlık, gerçek bir sebepten kaynaklanabileceği gibi, tamamen hayal ürünü sebeplerden dolayı ortaya çıkabilir. Diğer duygular gibi insanın diğer insanlarla iletişim sürecini etkileyen ve hayatını etkileyen bir duygudur. Özellikle çocuklarda belli yaş gruplarında sıklıkla yaşanır.

“Ayşe'nin Günleri”, adlı kitapta sınıf içerisinde yerli malı haftası kutlaması yapılır. Bütün çocukların aileleri çocuklarıyla sebzeler, yiyecekler, kuru yemişler vs. göndermiştir. Sınıfa çeşitli konuklar gelir ve ailelerin gönderdikleri yiyeceklerden yerler. Oysa öğretmen Ayşe'ye ve diğer çocuklara sadece portakal ve elma verir. Ayşe bu durum karşısında konukların önündeki yiyeceklere imrenerek bakar:

“...Ayşe, getirilen onca yiyecekten kendilerine yalnız birer portakal ve elma verilmesine çok şaşmıştı. Bir kendi önündekilere bir de hazırlanan masadaki yiyeceklere bakıyordu. Doğrusu o yiyeceklere çok imrenmişti. Ne kadar bakmamaya çalışsa da gözü gidip pastalara, muzlara, baklavaya takılıyordu. Aslında öteki çocuklar da aynı durumdaydı (A. G. s. 43).

“Ayşe'nin Günleri”, kitabında yaklaşan tören için öğretmen çocuklardan kutlama için kıyafet ister. Ayşe'nin maddi durumu yetmediği için bu kıyafetleri alamaz. Sınıfa geldiğinde sınıf arkadaşı Derya'nın gelinlikle törene katılacağını görünce içinde bir kıskançlık belirir:

“...Derya'yı gelin giysileri içinde görünce çocukların solukları kesildi bir an. Derya beyaz ipekler ve tüller içinde çok güzel olmuştu. Saçları bukle bukle yaptırılmış,

gözleri ve dudakları da büyüklerinki gibi boyanmıştı. Çocuklar onun giysisine dalmışken öğretmenin sesiyle bu kez arkadan gelen Yelda' yı gördüler. Yelda da tıpkı ablası gibi tüller ve ipekler içindeydi. Çocuklar bu iki kardeşe imrenerek, kıskanarak baktılar. Yelda, daha okula başla başlamamıştı, ama işte bayram törenine özel giysilerle katılıyordu (A. G. s. 54).

5. 8. 6. Üzüntü

Üzüntü; kişiye göre sebepleri, tesiri, süresi farklı olan, içten ve dıştan uyarılarla meydana gelen, istenmeyen psikolojik bir durumdur. Üzüntünün ortaya çıkış sebebi, kişiye göre değişmektedir. Kimi insanda kaybedilen kıymetsiz bir mal üzüntü doğururken, kimisinde geçmişte yaşadığı kötü bir hâdiseyi hatırlamak üzüntü sebebi olabilir. Bu durum, sebep-sonuç ilişkisi açısından uyarıcının dozu ve kişinin uyarıcıya verdiği cevabın büyüklüğüne göre değişebilir.

Mutluluk, sevinç, heyecan gibi üzüntü de insanların gün içerisinde yaşadığı doğal duygulardan biridir. Gülsüm Cengiz'in kitaplarında da “Üzüntü” temasını içeren birçok ileti yer almaktadır:

“Son Çiçek”, adlı kitapta Bilge' nin dedesi çevrede plastik çiçeklerin yaygınlaşmasına karşıdır. Bu durum onu oldukça üzmektedir:

“... Yaşlı adam buruk bir ifadeyle çevresine bakındı. Okulun büyük bir bahçesi vardı. Bahçenin tabanına, duvardan duvara beton dökülmüştü. Duvar kenarlarında, saksılar içinde plastik ağaçlar vardı. Okulun pencerelerindeki saksıların içine de renk renk çiçekler yerleştirilmişti. Hepsi de plastikti (S. Ç. s. 26).

“Ayşe'nin Günleri”, kitabında Ayşe ailesi ile birlikte köyden şehire taşınır. Annesi onu yeni okula kayıt yapar. Fakat Ayşe'nin aklı eski okulundadır:

“...Ayşe, üzüntüyle içine çekerek köydeki okulunu anımsadı. Köyde, yaşı küçük olmasına karşın onu kayıtsız olarak okula almışlardı (A.G. s. 8)

Ayşe'nin okula alışması oldukça zaman alır. Okuldaki öğrenciler Ayşe'nin köyden geldiğini duyunca onu aralarında dışlarlar. Bu durum Ayşe'yi oldukça üzmektedir:

“...Ayşe üzüntüden ölecek gibiydi. Kimse kendisini istemiyordu(A. G. s. 13).

“...Ayşe sırasında yapayalnız kalmıştı. Çok üzgündü. Okuldaki ilk günü hiç de hoş başlamamıştı. Ne öğretmenler ne de arkadaşları onu iyi karşılamışlardı (A. G. s. 20).

Ayşe'nin ailesinin maddi durumu oldukça kötüdür. Bu yüzden Ayşe ve ablası maddi durumlarından dolayı okulda diğer arkadaşları gibi giyinip okula gidememektedir. Yaklaşan okul töreninde Ayşe'nin öğretmeni Ayşe'nin törende giymesi için ondan bir kıyafet istemiştir. Fakat maddi durumları bu kıyafeti almaya müsait değildir. Bu durum annelerini üzmektedir:

“... Sınıfta herkes bayram giysisi alacak. Emine'ye bugün kumaş alınıyor. Teyzesi dikecekmiş. Sınıfta giysisi olmayan bir tek ben olacağım. Öğretmen beni bayram törenine almayacak. Kim bilir belki sınıfta bırakır.”

Annesi onun bu sözleri karşısında şaşırıp kalmıştı. Çocuklarının bu durumuna çok üzülüyordu. Arkadaşlarının yanında boynu bükük kalmalarını istemiyordu. Ama yok işte, elde avuçta para yok... (A. G. s. 50).

Maddi sıkıntılardan dolayı Ayşe'nin annesi Almanya'ya çalışmaya gitmeye karar verir. Bu durum Ayşe'nin babasını kaygılandırmaktadır ve ayrıca üzmektedir:

“...Baba çok mutsuz ve suskun görünüyordu. Karsını hiç bilmediği bir yere çalışmaya göndermek zorunda kalması onu çok üzüyordu. Üstelik anne gidince evin işleri, çocukların bakımı sorun olacaktı (A. G. s. 69).

Ayşe bir süre sonra bakımsızlıktan rahatsızlanır. Ablası Aynur, Ayşe için çok üzülür:

“...Kardeşinin hastalığı Aynur'u çok üzüyordu. Bir yandan da anneannesinin söylenmesine canı sıkılıyordu. O yakınıp durmasın diye derslerini bitirir bitirmez ev işlerine yardım ediyordu (A. G. s. 75).

Ayşe'nin annesi Almanya'ya gittiğinden beri çocuklarını sormaz ve ülkeye hiç gelmez. Bu durum karşısında çocuklar üzüntülü bir şekilde hayatlarını devam ettirirler:

“...Ayşe, uykunun kollarına atılmadan önce ne kadar mutsuz olduklarını düşündü. Mutsuz, yalnız, korumasız, annesiz. Ah, anneleri niçin gitmişti? Niçin gittiğinden beri yalnız bir tek mektup yollamıştı (A. G. s. 133).

Ayşe, annesinin yokluğunun yanı sıra maddi imkânsızlıklarından dolayı arkadaşları tarafından alay konusu oluşuna çok içerlenmiştir:

“...Oktay; ”Ha ha ha, parmaklara bakın, çoraplardan nasıl çıkıyor,” dedi..

Işıl;

“Ne biçim çorapları var? Böyle kişilerle aynı sınıfta okuyoruz,” diyerek üzüntüsünü belirtti.

Ayşe, ağlamaklı bir yüzle sırasına döndü. Gözlerinde yaşlar birikmişti. Ama onların önünde ağlamamak için kendini zorluyordu (A. G. s. 149).

“Ahşap Evin Çocukları”, kitabında Asiye adlı çocuk okula gitmeyi çok istemektedir. Komşu çocuklarının okula gidiş gelişlerini üzümlere izlemektedir:

“... Asiye, geçen yıl, Zeliha okula başlayıp da kendisi gönderilmeyince çok üzülmüştü. Altı katlarında oturan iki kardeşin, sabahları hazırlanıp birlikte okula gitmesini; akşamüstleri neşeli konuşmalarla okuldan dönüşlerini sessizce ve büyük bir üzüntüyle izlerdi (A.E Ç. s. 71).

5.8. 7. Yalnızlık

Yalnızlık, insan bilincinin ve duygularının kendi üstüne kapanarak, dış dünya ile aidiyet bağlarını koparması sonucunda, kendi ördüğü kozanın dışına çıkamamasıdır. Yalnızlık, bireysel ve dış çevresel etkenlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkacağı gibi aynı zamanda ve insanlara acı veren, onları düş kırıklığına uğratıp, umutlarını yok eden, bilişsel ve duyuşsal zorlanma halidir. Günümüz dünyasında her insan zaman zaman kendisini yalnız hissedebilir. Önemli olan birey için bu yalnızlık psikolojisi ile baş edebilmektir.

Gülsüm Cengiz’in kitapları incelendiği zaman “Yalnızlık” temasını içeren birkaç ileti bulunmuştur. Bu iletiler şöyledir:

Yazar “İpini Kopartan Uçurtma” adlı kitabında arkadaşları ile sokakta oyun oynamak yerine odasında tek başına oyuncakları ile oyun oynamayı tercih eden bir çocuktan bahsetmiştir:

“Bakın, burada hiçbir yerde bulamayacağınız oyuncak çeşitleri var... İlginizi çekerse...

Çocuk, kuklalara, topaçlara, misketlere, tahta arabalara şöyle bir bakıp burnunu kıvırdı.

- *Bunlar ne ki?*
- *Bunlar, arkadaşlarla birlikte oynanan oyuncaklar...*
- *Benim arkadaşım yok. Ben odamda yalnız başıma oynuyorum.*
- *Ah çok yazık dedi Umut'un annesi (İ. K. U. s. 16).*

“İpini Kopartan Uçurtma”, kitabında gökyüzünde daima özgürlüğü kovalayan uçurtmanın yalnızlığı anlatılmıştır:

“... Uçurtma, geceyi büyük bir yalnızlık duygusu içinde karşıladı. Gündüz masmavi görünen gökyüzü, güneş batarken kızıla boyanmış ve sonra da kararmıştı. Karanlığı sevmeyen uçurtma; tıpkı paketin içine kapatıldığı anlardaki duyguları yaşıyordu. Ama açık pencereden gökyüzünde birer birer ışıldamaya başlayan yıldızları görünce, geceyi de sevdi (İ. K. U. s. 25).

5. 8. 8. Sitem

Sitem, bir kimseye yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtmedir.

“Son Çiçek”, kitabında Bilge'nin dedesi Bilge'ye haber vermeden dışarı çıkar. Bilge, dedesinin kendisinden gizli işler çevirdiğini düşünmektedir. Bu noktada dedesine sitem etmektedir:

“...Bilge, çevresine bakıp korkuyla ürperdi. Büyükbabasının başı dertteydi. Kendisi bu saatte parkta yalnızdı...

- *Off, diye geçirdi içinden. Büyükbaba, neler oluyor?*
- *Neden bana hiçbir şey anlatmıyorsun?(S. Ç. s. 43).*

“Ayşe'nin Günleri”nde, Ayşe'nin annesi yurt dışına gidince Ayşe'nin büyükannesi Ayşe'ye bakar. Fakat büyükanne sürekli olarak bu durumdan şikâyetçidir ve kızının yurt dışına gittiği için ona sitem etmektedir:

“...Ayşe, kendisi hastayken anneannesinin ona söylene söylene bakmasına çok içerlenmişti. Bir türlü de unutamıyordu. Bu nedenle, anneannesinin gitme kararı onu pek üzmedi. Onun sakinliği, Aynur’u da etkiledi. Önlüklerini çıkarıp oyun oynamak için çayıra gittiler (A. G. s. 81).

Ayşe’nin annesinin yurt dışına gitmesi çocukları derinden üzmüştür. Annelerinin yurt dışına gidip hala onları yanına almamış olmasından dolayı annelerine sitem etmektedirler:

“...Çocuklar içten içe onun annelerini suçladığını seziyorlardı. Giderek çocuklarda da annelerini suçladığını seziyorlardı. Giderek çocuklarda da annelerine karşı bir öfke belirmişti. Gideli bir buçuk yıl oluyordu. Kendilerini niçin hâlâ Almanya’ya çağırılmıyordu? O tertemiz, o “Sokaklarına bal dök yala,” dediği ülkeye (A. G. s. 135).

Ayşe’nin ablası Aynur, evin işlerini yapabilmek ve Ayşe’ye bakabilmek için okulu terk etmek zorunda kalır. Babası okul yerine kendisini dikiş nakış kursuna göndermek ister. Bu durum karşısında oldukça üzülen Aynur, babasının aklına böyle bir fikir soktuğu için komşularına karşı sitemkâr bir takınır:

“...Okuyup ne yapacaksın? Seni dikiş kursuna gönderirim. Terzilik öğrenirsin. Hem kendi dikişlerimizi dikersin, hem de elinde bir mesleğin olur.”

Aynur hiç sesini çıkarmadı. Ama içinden, tepki olarak dikiş kursuna gitmemeye karar verdi. Babasının aklına o düşüncüyü soktuğu için Melahat teyzeye büyük bir öfke duydu (A. G. s. 177).

5.9.Kişisel Gelişim Teması

Kişisel gelişim kavramının en önemli amacı kişinin kendisini tanımasını sağlamaktır. Kendini tanıyan bireyler diğer insanlarla çok dahi iyi iletişim kurabilir. Dünyadaki amaçlarının farkında olur. Kendisi için eksik gördüğü noktaları tanımaya çalışır. Kendi içindeki olumsuz düşünce kalıplarını olumlu hale geliştirmeye çalışır. Kendini tanıyan bireyler, kendisine saygı da duyar. Kişilik tipinin farkında olduğu için kendi kişilik özelliklerine göre meslek seçiminde bulunur. Karar verme, girişimde bulunma, öz eleştiri yapma gibi özellikleri kendin de barındırır. Bütün bu olumlu düşünce şekilleri bireyin sosyal hayatını olumlu yönde etkiler.

Bireylerin özellikle kişilik gelişimleri çocukluk yaşlarında oluşur ve belli bir yaşa kadar bu kişilik gelişimi tamamlanır. Bu yüzden özellikle ebeveynlerin çocukları ile girdikleri iletişime çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Çünkü bu yaşlarda çocukların kişiliklerinde meydana gelecek küçük bir hasar çocukların kişiliklerinde derin bir yara izi bırakabilir. Bu yaşlarda oyun ve kitaplar çocuklar için oldukça önemlidir. Ebeveynler çocukları için kitap seçtikleri zaman, çocuklarının kişilik gelişimlerine katkıda bulunacak kitapları seçmeleri gerekmektedir. Böylece çocuklar toplum içerisinde sahip olmaları gerekecek kişilik özelliklerini çok daha yakından dinlemiş ve de anlamış olacaklardır.

Bu noktada çocuk edebiyatı yazarları, çocuk kitapları yazarken çocukların kişilik gelişimlerine katkıda bulunacak iletilere kitaplarında yer vermelidirler. Gülsüm Cengiz’ in söz konusu incelemeye aldığımız kitaplarına baktığımızda yer yer fazlaca “Kişisel Gelişim Tema” sına yer verdiğini görüyoruz.

“Kişisel Gelişim Tema” sı içerisinde çeşitli başlıklar vardır. Bu alt başlıklar şunlardır:

- Kendini Tanıma
- Kendine Saygı
- Kişilik Tipleri
- Empati
- Sorumluluk
- Sosyal Gelişim
- Olumlu Düşünme
- Meslek Seçimi
- Karar Verme
- Başarı
- Girişimcilik
- Özeleştir

Gülsüm Cengiz'in incelemeye aldığımız İpini Kopartan Uçurtma, Son Çiçek, Ayşe'nin Günleri, Ahşap Evin Çocukları adlı kitaplarında yer alan “Kişisel Gelişim Teması” na ait iletiler bulunmaktadır. Öğrenmenin en önemli yolu merak etmek ve de soru sormaktır. Yazar “Son Çiçek” adlı kitabında küçük kızın dedesine sorular sorarak kendini geliştirdiğini vurgulamıştır:

“...Merak etmek, soru sormak kötü mü? Sen bana her zaman” yaşama soru sorarak bak, öğrenmenin yolu budur,” demez misin ?(S. Ç. S. 22).

Yazar özellikle çalışkan olmak, kurallara uymak gibi değerler eğitiminden bahsetmiştir. Böylece çocukların hayatlarında nasıl bir yol izlemleri gerektiğine dair iletilerde bulunmuştur:

“...Ödül töreninde başkan, ödev duygusu, çalışkanlık, kurallara ve yasalara bağlılık vb. konularda uzunca bir söylev verdi. Anne babayı buluşları için övdü (S. Ç. s. 73).

Kibir, insanın diğer insanlarla iletişim kurmasında önemli bir set oluşturur. Kibirli insan toplum içerisinde sadece kendini değerli görür. Sürekli olarak kendini övme çabası içine girer. Bu durum zamanla kişinin benliği hâline gelir. Böylece toplum tarafından yavaşça dışlanır. Yazar kibirli olmanın yanlış bir duygu durumu olduğunu belirtmek için bu iletiye yer vermiştir:

“...Yaşlı adamı huzursuz eden bir şey daha vardı; ödülün yaşamlarına getirdiği değişikliğin Bilge' nin kişiliğini olumsuz etkilemesinden korkuyordu. Çünkü o, henüz küçük bir çocuktü. Birçok yetişkin bile, bu kadar övgüye ve öne çıkarılmaya dayanamazdı. Övgüden başı döner, içi kibirle dolar, çevresindekilere tepeden bakmaya başlardı (S.Ç.s. 79).

Yaş farkı gözetmeksizin her bireyin kendine göre bir sorumluluğu vardır. Bireyler sorumluluk sahibi olmaya çocuk yaşlarından itibaren başlarlar. Düzenli bir şekilde bireyin hayatını sürdürebilmesi için bireyin sorumluluklarının farkına vararak bu sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Kişi sadece kendisine karşı değil topluma karşı da sorumludur. Çevreyi temiz tutarak, toplumdaki diğer bireylerin haklarını koruyarak bireyler sorumluluklarını yerine getirebilir. Yazar bu ileti de ödevine önem veren bir çocuk portresi çizmiştir. Çocuk sorumluluklarının bilincindedir.

Oyun oynamak yerine, ödevini bitirip bu şekilde dışarıda oynamanın daha doğru olacağının farkındadır:

“Çantasından kitaplarını ve defterlerini çıkarıp kilimin üstüne yaydı. Üzerinde ders çalışabileceği bir masası yoktu. Sonra da, yere oturup çabucak ödevini yaptı. Arkadaşları onu okulun arkasındaki çayırarda bekliyorlardı. Ama o, ödevini yapmadan oyun oynamaya çıkmazdı. İlkokul 1. Sınıftan beri kendini böyle alıştırmıştı. Ödevini yapıp çıkınca, sokakta oyun oynamak daha güzel, içi daha rahat oluyordu (İ. K. U. s.19).

Oyunlar çocukların kişisel gelişimlerinde önemli bir yer edinir. Oyunlar sayesinde çocuklar diğer arkadaşları ile iletişime girer. Onlarla oyun oynadıkça hayata dair değerlerin farkında olur. Çocuğun bu ileti de oynadığı oyun yazar tarafından bir nevi eleştirilmiştir. Çocuğun bilgisayar oyununda adam öldürmece oynaması ve adamları öldürdükçe sevinç çığlıkları atması yazar tarafından doğru kabul edilen bir ileti değildir. Zaten Okan karakteri, kitap içerisinde ailesi tarafından pek ilgi görmeyen bir çocuk olarak karşımıza çıkmıştır. Okan kitabı okuyan çocuklar için örnek teşkil eden bir karakter değildir. Bu yüzden yazar bu olumsuz tabloyu Okan üzerinden anlatmıştır:

“...O sırada Okan, bilgisayarının karşısına geçmiş bir oyun oynuyordu. Kendisi bir uzay kahramanı olmuştu. Uzaydaki düşman(!) güçlerle ve bazı garip yaratıklarla savaşıyordu. Oyuna, elindeki bir aletle kumanda ediyor, ekranda beliren düşman askerini öldürmeye çalışıyordu. Her insanı öldürdüğünde bir puan alıyordu. O yüzden, Okan ekranda beliren birini öldürdüğünde bir sevinç çığlığı atıyordu (İ.K.U.s. 25).

Çocuklar genelde ev içinde incinme, alaya alınma, reddedilme, tehdit edilme gibi böyle sözel şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu durumun çocukların kişilik gelişimine olumsuz etkisi yazar tarafından kitap içerisinde aktarılmıştır. Oysa dünyanın daha yaşanabilir bir yer haline gelmesi için çocukların sevgi ve şefkatle büyütülmesi gerekmektedir. Yazar bu iletide, annesinin hakaretine maruz kalan bir çocuğun ruh halini bizlere yansıtmıştır:

“...Çocuk, bir daha denedi, bir daha, bir daha. Ama uçurtmayı uçurmayı bir türlü başaramıyordu. Sinirlenmiş, hevesi kalmamıştı. Uçurtmacığınsa, sürekli yere çakılmaktan başı dönmüştü.

-Beceriksiz, diye çıkıştı annesi.

-Dur bakalım, hemen öyle söyleme çocuğa, dedi babası. O benim oğlum. Benim oğlum beceriksiz değildir. Benim oğlum, başarısız olamaz (İ.K.U.s. 35).

Ülkemizin birçok yöresinde hâlâ çocuklar okula gönderilmemektedir. Özellikle bu sorunla kız çocukları karşılaşmaktadır. Nüfusun cinsiyete göre dağılımında eşitlik olmasına karşın, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, geleneksel olarak, gerek kamusal yaşamda gerekse aile içinde hala görülebilmektedir. Bir annenin geçmişte okula gidememesinin verdiği üzüntüyü aktaran bu ileti de kız çocuklarının okula gönderilmesine dair usûslara yazar tarafından yer verilmiştir:

“...O zaman da yaşamlarında büyük bir değişiklik olacağını pek ummuyordu; ama en azından küçük kızı Kiraz’ı okula gönderebileceğini düşünüyordu. Onun okumasını çok istiyordu. Kendisi okula gidebilseydi, belki bugün bir işi olur, ağabeyinin yanına sığınmak zorunda kalmazdı(İ.K.U. s. 60).

Aynı ileti Ayşe’nin günleri adlı kitapta ise şu şekilde aktarılmıştır:

“Babam göndermez beni o okula.”

“Nereden biliyorsun? Gönderir, niye göndermesin?”

“Göndermez. Geçenlerde Melahat teyzeyle konuşurken duydum. Melahat teyze ona ‘Kız çocuğunu okutup da ne yapacaksın? Hem bak anneleri de yok başlarında. Dikiş kursuna gönder de bir şeyler öğrensın,’ dedi. Babam da hiç sesini çıkarmadı.” (A. G. s. 176).

Ülkemizin en büyük sorunlarından biri de çocuk işçilerdir. Tarih içerisinde çocuk işçiler değişik sınırlarda kullanılmıştır. Belli yasalar çerçevesinde çocuk işgücünü kullanmak yasak olsa da günümüzde hala çocuk işçiler yasalar ihlal edilerek kullanılmaktadır. Yazar kitaplarında yer yer çocuk işçilerden ve de onların yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiştir. Kitaplarda yer alan iletiler şöyledir:

“...Çocuklar, zam haberini duyunca sevindiler ve küçük parmaklarını masanın üzerinde hızla gidip gelmeye başladı. Adam, bir süre çocukların çalışmalarını izledikten çıkıp gitti. O gider gitmez, Orhan ustanın yanına giderek ondan biraz erken çıkmak için izin istedi.

-Sen bilirsin, dedi usta. Az çalışırsan az iş çıkarırsın. Alacağın para da azalır.

Orhan, işin bu yanını pek düşünmemişti. Eve az para götürürse dayısının kızacağını biliyordu. Ama haftalık almalarına daha beş gün vardı ve o süre içinde hızlı çalışıp açığını kapatabilirdi(İ.K.U.s. 71).

Yetersiz ve dengesiz beslenme, özellikle çocukluk döneminde bağışıklık sisteminde dengesizlik, gelişme ve büyüme yetersizliği, vücut direncinin azalması ve kilo kaybı gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu yüzden ebeveynler çocukların fiziksel gelişimi olumlu yönde etkilemek için besinlerini ona göre seçmelidirler. Dışarıda yapılan yiyeceklerden ziyade ev içerisinde hazırlanan yiyeceklerin çocuklar tarafından tercih edilmeleri sağlanmalıdır. Böylece küçük yaşta çocuklar sağlıklı beslenme alışkanlığı kazanabilirler:

“...Ne güzel bir pasta, dedi Ebru.

Ezgi, gururla annesine baktı.

-Annem yaptı.

-Gerçekten mi? diye şaşkınlığını belirtti Ebru. Suna öğretmenim, ne kadar güzel olmuş.

-Evde hazırlanan yiyeceklerin daha sağlıklı ve ucuz olduğunu düşünüyorum, dedi Ezgi'nin annesi(İ.K.U. s. 134).

Bütün çocuklar dünyaya aynı şartlar çerçevesinde dünyaya gelmemiştir. Her çocuğun ailesinin sahip olduğu ekonomik zenginlik bir değildir. Her ailenin ekonomik şartları çocuklarının gelişim şeklini etkiler. Okullarda fırsat eşitliği yaratmak öğretmenlerin ve de yetkililerinin esas amaçları olmalıdır. Yazar bu konuya dikkat çekmek için bu iletiye yer vermiştir:

“...Hatta bundan fazla olarak salam, sucuk, sosis, çikolata gibi şeyler de bulunuyordu beslenme çantasında. İşte bu nedenle Ayşe, beslenme saatlerini hiç sevmiyordu. Kendisi getirdiği peynir ekmek, zeytin ekmek vs. yiyeceklerini yerken öteki masaların bazılarında sınıfa mis gibi kokular yayılıyordu. Ayşe yiyecekleri kokusundan anlıyordu(A. G. s. 37).

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Yaşadığı toplumun üyesidir. Duyguları, ihtiyaçları onu toplumla iç içe yaşamaya yöneltir. Çevremize baktığımızda insanların farklı zenginlik seviyesine sahip olduğunu görürüz. Paylaşma ve yardımlaşma

insanların ekonomik düzeylerini birbirine yaklaştırır. Aynı zamanda arada sevgi, saygı ve kaynaşmayı sağlar:

“...Kendisi başkalarının yediklerine imrenmemeyi öğrenmişti- ya da öyle sanıyordu- ama ya sınıftaki öteki çocukların canı çekerse... Şu İnci'ye ne kadar kızılıyordu. Çikolatasını herkesin göreceği biçimde yavaş yavaş ve sınıfın ortasında dolaşarak yiyordu. Bir kez, dolaşarak bir şey yenmez... Bir de, yediğin şey başkasında yoksa ya paylaşırsın ya da değilse gizli yersin(A. G. s. 37).

Yalan, karşıdaki insanı kandırma amaçlı söylenmiş sözlerdir. Toplum içerisinde huzursuzluğun artmasına sebep olan bir davranış şeklidir. Çocuk, küçük yaştan itibaren yalan söylemenin kötü bir huy özelliği olduğunu algılaması gerekmektedir. Çocuk kitapları bu davranış şeklinin ne kadar yanlış olduğunu göstermek için önemli araçlardır. Gülsüm Cengiz de kitaplarında yalan söylemenin kötü bir özellik olduğunu hissettirecek ilgilere yer vermiştir:

“...Aynur yine yüzüne ters ters bakıp bir şey söylemedi. Ama Arzu annesinin seslenmesi üzerine dışarı çıkınca öfkeyle söylendi kardeşine.

“Niye yalan söylüyorsun? Yalan söylemek kötü bir şeydir.”(A.G. s. 101).

Ev içindeki şiddete tanık olmak çocukları ve çocukların geleceklerini ciddi bir biçimde etkiler. Saldırganlık ve şiddet gibi davranışlar dışarıdan öğrenilir. Çocuk şiddete maruz kaldığı zaman aynı şiddeti hatta fazlasını etrafındaki kişilere uygular. Çoğu ebeveyn çocuğun şiddetten etkilenmeyeceğini ya da çocuğun yaşadıklarını unutacağını düşünür. Ancak çocuklar unutmazlar. Aile içinde şiddet gören çocukların, diğer çocuklara nazaran daha yüksek düzeyde duygusal ve davranışsal sorunlarının olduğu bilinir. Şiddet ve saldırganlık, ebeveyni model olarak öğrenilir. Bu yüzden ebeveynler çocukların kişilik gelişimine zarar vermemek için ebeveynlerin şiddetten uzak durmaları gerekmektedir:

“...Niçin ağlıyorsun?”

Orhan onun sorusunu yanıtlamadı. Yalnız omzunu silkip başını salladı. Ayşe onun bu tutumu karşısında gerilemedi. Üsteledi.

- *“Bir nedeni olmalı ağlamanın. İnsan durup dururken ağlar mı?”*

- *“Ban ağlıyorum işte...” dedi çocuk inatla.*

- “Öğretmen mi dövdü?”

- “Cık.”

- “Zayıf mı aldın?”

- “Hayır.”

- “Annen mi dövdü?”

- Orhan’dan bu kez hiç ses çıkmadı. Dudakları titreyip yüzü kızardı. Gözleri doldu. Yine ağlamak üzereydi.

- “İyi ama neden? Ne yaptın? Yaramazlık yaptın herhalde.”

- “Hayır”

- “Bakkala mı gitmedin?”

- “Hayır. Onun neden kızdığını anlayamıyorum. Bazen böyle sinirlenip beni dövüyor. Belki de babam yok diye...” (A.G. s. 126).

Aynı kitabın farklı bir bölümünde ileti, yazar tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“...Teşekkür ederek, odayı çoktan terk etmiş olan Orhan’ın peşinden dışarı çıktı. Orhan’ın yediği dayakların nedeni anlaşılıyordu. Yazma çok dikkat isteyen bir iş. Orhan’ın ufacık bir hareketi, sesi babasının dikkatini dağıtıyor, yazısını yazamıyordu. Bu da adamın, dolayısıyla Orhan’ın annesinin sinirlenmesine neden oluyordu (A. G. s. 131).

Bütün insanlar eşit hak ve özgürlükler çerçevesinde dünyaya gelse de her insanın yaşam içerisindeki olanakları bir değildir. Toplumlar içerisinde ekonomik dağılımlar birbirinden farklılık gösterebilir. Önemli olan bu ekonomik farklılıkları çocuklara çok fazla hissettirmeden bir dünya yaratmaktır. Ayşe ekonomik olarak dar gelirli bir ailenin çocuğudur. Ailesinin büyük maddi imkânsızlıkları vardır. Ayşe bu duruma çok üzülmemektedir. Arkadaşlarının yanında kendini eksik hissetmemektedir. Özellikle yazar bu ilerde ekonomik sıkıntıların çocuklar üzerindeki psikolojik durumundan bahsetmiştir:

“...Masada büyüklü küçüklü on çocuk vardı. Herkes birbirini tanıyordu. Birbirlerine bir şeyler anlatıyorlardı. Çorbalarını içince, masanın başındaki kız tabaklarına başka bir yemek koydu. Yemeği görünce, sarışın mavi gözlü bir kız yüzünü buruşturup söylendi.

“Off. Yine mi ispanaklı yumurta?”

Onun ardından küçüklerden bir kaç daha hoşnutsuzca söylendiler. Kara gözlü ufak bir oğlan;

“Ben bu yemeği yemem,” dedi.

Ayşe olanları şaşkınlıkla izliyordu. Bir önündeki yemeğe, bir çocuklara bakıyordu. Yemeğin nesini beğenmemişlerdi acaba? Çekinerek çatalıyla bir parça aldı. Yemeğin tadı çok güzeldi. Üstelik Ayşe evde sıcak yemekler yiyemiyordu. Buradaki yemekleri beğenememek aklının ucundan bile geçmemiştir(A.G. s. 164).

Ayşe küçük şeylerden bile mutluluk duyan bir çocuktur. Azla yetinebilmeyi bilmektedir. Arkadaşlarının yemeği beğenmemelerine oldukça şaşmıştır. Çünkü çoğu zaman maddi imkânsızlıklardan dolayı kendi evlerinde günlerce sıcak bir yemeğin pişmediği günleri görmüştür. Şimdi çocukların yemek seçmelerine ve sıcak bir yemeği yemeyi reddetmelerine anlam verememiştir.

Yazar çocukların şartlar ne olursa olsun birbirleriyle alay etmelerine karşıdır. Yazara göre çocuklar maruz kaldıkları alay konusuyla ilgili hayatlarının geri kalan bölümünde de sıkıntı yaşayabilirler. Yazar dil, din, ırk ayrımı olmaksızın bütün insanları eşit görür. Toplum içerisindeki farklılıklar zenginlikleri oluşturur. Farklı bir ırktan ya da millettten olan kişilerin diğer insanlar tarafından alay konusu edilmesine karşıdır. Bu konu ile ilgili görüşünü şu şekilde Ayşe karakteri üzerinden anlatmıştır:

“Boş ver. Benim eski mahallede, Rum ve Yahudi arkadaşlarım vardı. Öteki çocuklar onların da tehlikeli ve kötü olduğunu söylüyorlardı. Ama ben hiçbir kötülüklerini görmedim. Üstelik bazılarıyla çok iyi arkadaş olduk.”

“Ama bunlar çok pis.”

“İşte bunda haklısın. Ama çingene ya da bizden başka özellikler taşıyorlar diye onları küçük görmek hiç doğru değil. Yarın onlarla birlikte gideceğim. İstersen sen de gel.”(A.G. s. 182).

Öğretmen ve öğrenci arasında en yoğun iletişim sınıf içerisinde gerçekleşir. Sınıf, eğitim ve öğretim olanaklarının gerçekleştiği yerdir. Bu ortam içerisinde en önemli unsurlar öğretmen ve öğrencidir. Sınıfta öğretmen öğrenci için genel olarak yönetici, öğretici ve rehberlik rollerini yerine getirmektedir. Yaygın inanışa göre

öğretmen sınıf içerisinde öğrencilerine karşı yanlı ve önyargılı davranmaması gerekir. Etik olan davranış şekli budur. Yazarın “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında bu konuya olan bakış açısı şöyledir:

“...Ayşe o zaman oyunda rol almak üzere seçildiğini anladı. Onunla birlikte ötekiler de... Kendileri rol bekleyen çocukların kimi gıptayla kimi kıskanarak baktılar ikisine. Öğretmen oynayacakları oyunu ve oyundaki rollerini söyledikten sonra yerlerine oturttu çocukları. Sonra öteki oyunlarda rol alacakları ve şiir okuyacakları belirledi. Öğretmenin işi çoktu. Elinde kâğıtlar, listeler, oyun, şiir metinleri vardı. Her rol ya da şiire uygun çocuğu bulmak için büyük çaba harcıyordu. Bu arada sınıftaki her öğrencinin az da olsa etkinliklerde görev almasını sağlamaya çalışıyordu. Hiçbir öğrencinin üzülmeye istemiyordu (A. G. s. 238).

Yalan söyleme karşıdaki kişiyi yanıltma amaçlı söylenen sözlerdir. Yalan söylemek, toplum içerisinde kabul görmeyen davranış şekilleridir. Yalan söylemenin kötü bir davranış şekli olduğu küçük yaşlardan itibaren aileler tarafından çocuklara aktarılmalıdır. Çocuk kitaplarında ise çocukların günlük hayatlarında yalana başvurmamaları için yazarlar tarafından yalan söyleme üzerine iletilere yer verilmelidir. Gülsüm Cengiz Ahşap Evin Çocukları adlı kitabında yalan söyleme üzerine iletiyi şu şekilde aktarmıştır:

“...Zeliş, korkularından arınmış bir biçimde sırasına otururken; gözleri kendisini ilgiyle süzen öğretmenin bakışlarıyla karşılaştı. O andan sonra da, Zeliş’in içini başka bir kurt kemirmeye başladı. Bir gün içinde öğretmenine arka arkaya iki yalan söylemişti. Yalanın kötü bir şey olduğunu biliyordu; ama korktuğu için söylemişti işte. Bunu anımsayınca küçük kızın içi pişmanlık ve üzüntüyle doldu “(A. E. Ç. s. 40).

“...Zeliş, o gün öğretmenine gerçeği söylemedi. Ancak, bundan sonra bir daha ödevini aksatmayacağı ve yalan söylemeyeceği konusunda, kendi kendine söz verdi (A.E.Ç.s.40).

5.10. Doğa ve Evren Teması

Türkçe Öğretimi çerçevesinde ele alınan “Doğa ve Evren” temasına ait metinlerde çeşitli başlıklar ön plâna çıkmaktadır. Metinler seçilirken özellikle bu başlıklar altında yer alan konuların seçilmesine özen gösterilir. Bu başlıklar şöyledir:

- Mevsimler
- İklimler
- Doğa Olayları
- Canlılar
- Doğadaki Fiziksel Değişiklikler
- Doğadaki Afetlerden Korunma
- Çevrenin Korunması
- Manzaralar
- Kar
- Yağmur
- Yıldızlar
- Renkler
- Gezegenler
- Dünya
- Yeryüzü ve Uzay

Yukarıda verilen bütün başlıklar “Doğa ve Evren” teması içerisinde değerlendirmeye alınır. Gülsüm Cengiz’in kitaplarında doğaya ve evrene ait iletilere yer verdiği görülmektedir.

İnsanların faaliyetleri sonucunda doğa-insan ilişkileri bozulmuş; insanın doğayı sınırsızca ve bilinçsizce kullanması önemli çevre sorunlarına yol açmıştır.

Özellikle 20. Yüzyılda karşılaşılan hızlı teknolojik gelişmenin doğa üzerindeki baskısı tehlikeli boyutlara ulaşmış, 20. Yüzyılın sonuna doğru toplumlar, çevreleriyle olan ilişkilerinden kaynaklanan bir küme sorun ile karşı karşıya bulunduklarının ayırımına varmaya başlamışlardır. İnsanoğlu kendini evrenin sahibi sanırken, günün birinde doğaya boyun eğmesinin, doğa ile uzlaşmasının kaçınılmaz olduğunu öğrenmek zorunda kalmıştır (Keleş ve Hamamcı, 2002: 20).

Ülkemizde ve dünyada ortaya çıkan doğa ile ilgili sorunlarla mücadele edebilmek için insanların kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu noktada insanların doğaya yönelik bilinçli tavırları olmalıdır. Bilinçli insanların meydana gelebilmesi ancak iyi bir eğitimle gerçekleşebilir.

Ülkemizde bugün ortaya çıkan sorunların ana nedenlerinden birisi, bilgi edinme ve bilinçlenmede karşılaşılan eksikliklerdir. Bilinçlenmemiş ve eğitilmemiş bir toplum, yaşadığı dünyayı kendinden sonra başkalarının da kullanacağını idrak edemez. Halbuki çevre, bize geçmişten bırakılan bir miras değil, korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere en güzel şekilde devredebilmesi gereken bir emanettir (İnanç ve Kurgan, 2000:106).

Gülsüm Cengiz'in "Son Çiçek" adlı kitabında öne çıkan ileti "Doğa" dır. Yazarın hayal dünyasında yarattığı dünyada tüm canlı çiçekler yok olmuştur. Bu canlı çiçeklerin yerini yapay çiçekler almıştır. Dünyaya yeni ayak basan çocuklar dünyada canlı çiçeklerin olduğundan haberleri bile yoktur. İnsanlar yapay bir şekilde yaşadıkları dünyadan oldukça memnundurlar. Hatta dünyada yapay çiçek üreten fabrikaların sayısında artış olmuştur. Herkes halinden hoşnuttur. Canlı çiçeklerin güzelliğinin farkında olmayan bu insanlar yapay çiçeklerle hayatlarını sürdürmektedirler. Yazar, yapay çiçeklere karşı canlı çiçekleri tekrardan canlandırma amacıyla olan bir grup insana kitabının sonunda yer vermiştir:

"...Kent alanlarındaki ve caddelerin iki yanındaki ağaçlar kesilip yerine plastik ağaçlar kondu.

"Ah, diyordu" insanların bazıları, "plastik ağaçlar ne iyi... Sonbaharda yapraklarını döküp sokakları kirletmiyorlar."

"Ah, diyordu" bazıları da, "plastik ağaçlarımız ne iyi... Artık ilkbaharda uçuşan çiçek tozları bizi rahatsız etmiyor..."

Bazıları da, kavakların ve bazı ağaçların ilkbahar aylarında uçuşan çiçek tozları bizi rahatsız etmiyor..." (S.Ç.s.67).

Doğayı korumak biz insanların görevidir. Elden geldiğince insanlar doğaya zarar vermemelidir. Ağaçları kesmemelidir. İnsanlar yılbaşlarında özellikle süs niyetine

ağaçları kesebilmektedirler. Yazar bu durumu eleştirmek için kitabında bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

- “... Ne güzel değil mi? Bizim de bir yılbaşı çiçeğimiz var. Çam ağacımız yok ama...

-Olmaması daha iyi, dedi Leyla öğretmen. Bir gecelik için, çam dallarının kesilmesine, fidanların yerinden sökülmesine öyle üzülüyorum ki...” (İ. K. U. s. 108)

Teknolojinin gelişmesiyle insanlar daha fazla kırsal kesimden kentsel bölgelere göç etmiştir. Kentsel bölgelerde daha çok betonarme binalar olduğu için insanlar kırsal bölgelerdeki yeşilliklere hasret kalmıştır. Yazar bu noktaya şu şekilde değinmiştir:

-“... Şu ağaç, dedi. Baktıkça insanın içini umutla dolduruyor.

- Çok güzel, dedi Ezgi de beğeniyle...

-Bu kentte, doğadan ne kadar uzak yaşıyoruz, diye söylendi Suna öğretmen acı acı.

- Evet. İşte böyle tek tük ağaçlarla, birkaç tutam yeşillikle, doğaya yaklaştırmaya çalışıyoruz. Oysa şimdi kırlar ne güzeldir.

Suna öğretmen içini çekip konuştu:

-Köyde öğretmenlik yaparken sık sık kırlara çıkardık. Çocuklarla piknik yapardık. Papatyalar, kır çiçekleri, bahar dalları, karıncalar, böcekler... Çocukların kırdaki oynadığı oyunlar... Ne güzeldi...” (İ. K. U. s. 138).

Yeni yerleşim alanlarının oluşması kentsel ekosistemde bazı değişiklikler yapmaktadır. Kent havasındaki yüzlerce kimyasal madde bileşenleri, toz duman vb. değişkenler ekosistemin kalitesini, üretkenliğini etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu kadar iç içe oluşan sorunların bir araya gelmesi ile şehir ve toplum sağlığını kontrol etmek de zorlaşmaktadır. Havanın aşırı kirlenmesi suların çeşitli hastalıklara neden olacak mikroorganizmaları taşıması, nüfus artışı ile oluşan yoğun trafik ve gürültü şehir yaşamını olumsuz yönde etkileyecek, fiziki hastalıkların yanı sıra psikolojik sorunları da beraber getirmektedir. Bilhassa hızlı fonksiyon değişikliklerine maruz kalmış yörelerde yok olan yeşil alanların ardından oksijen dengesindeki değişiklikler sağlıksız bir ortam oluşmasını hızlandırmaktadır.

Yazar, Ayşe'nin Günleri adlı kitabında bu durumu şu iletilerle okuyucularına aktarmaya çalışmıştır. Bu iletiler şöyledir:

“...Ayşe, Reşadiye'ye döndüğünde çok sağlıklıydı. Yaylanın havası, yayık ayranı, taze tereyağı, süt ve yumurta ona yaramıştı. Yanakları pembe pembe olmuştu. Anneannesini onu böyle görünce çok sevindi...” (A.G. s. 62).

Kitabın başkahramanı olan Ayşe, köy yaşamı içerisindeyken oldukça sağlıklıdır. Fakat şehre yerleştikten sonra sık sık sağlık sorunları yaşamaya başlamıştır. Tatildeyken anneannesinin yanına Reşadiye'ye gelmiştir. Burada sık sık yaylalara çıkmış eskisi gibi yeşilliklerle iç içe olması iyi gelmiştir.

“... Ayşe, on beş gününü de yaylada geçirdi. Anneannesinin kardeşi her yılki gibi yaylaya çıkmıştı. Yayla yaşamı çok değişik ve ilginçti...” (A. G. s. 62).

Yeniden değerlendirilme imkanı olan atıkların çeşitli fiziksel veya kimyasal işlemlerden geçirilerek ikincil hammaddeye dönüştürülerek tekrar üretim sürecine dahil edilmesine geri dönüşüm denir. Diğer bir tanımlamayla herhangi bir şekilde kullanılarak kullanım dışı kalan geri dönüştürülebilir atık malzemelerin çeşitli geri dönüşüm yöntemleri ile hammadde olarak tekrar imalat süreçlerine kazandırılması olarak tanımlanabilir. Tabii kaynakların sonsuz olmadığı, dikkatlice kullanılmadığı takdirde bir gün bu doğal kaynakların tükeneceği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu durumu farkına varan ülke ve üreticiler kaynak israfını önlemek ve ortaya çıkabilecek enerji krizleri ile baş edebilmek için atıkların geri dönüştürülmesi ve tekrar kullanılması için çeşitli yöntemler aramış ve geliştirmişlerdir.

Yazar, geri dönüşümün önemli bir konu olduğunun farkındadır. İnsanları bu noktada bilinçlendirmek adına çalışmalar yapmak gerektiğini bilmektedir. Özellikle bu konunun küçük yaşlardaki çocuklara farkındalık kazandırılarak aktarılması gerektiği inancında olan yazar, bu konuya “Ayşe ‘nin Günleri” adlı kitabında şu şekilde değinmiştir:

“Burada ne yapıyorsunuz? diye sordu.

Oğlan hiç sesini çıkarmadı. Kızlardan biri tersledi.

“Sana ne? Sen kendi işine baksana...”

“Ama merak ettim. Merak etmek suç mu?”

Kardeşlerin en büyüğü olan oğlan, bulduğu kavanoz parçalarını torbasına atarken yanıtladı:

“Cam, demir, kâğıt topluyoruz. Görmüyor musun?”

“Onu görüyorum da, bunu niye yaptığınızı anlayamadım. Bunlar ne işe yarıyor?”

“Biz bunları eskiciye satıyoruz.”

Satıyor musunuz? Bunların karşılığında para mı veriyor size?

“Evet.”

“O ne yapıyor peki?”

“Çok iyi bilmiyorum, ama o da bunları fabrikalara satıyormuş. Bunlardan yeniden cam, demir, kâğıt yapılmış...” (A.G. s. 180).

Her şeye rağmen yazar gelecek dünyaya dair umutludur. Doğanın içerisindeki tüm unsurlara karşı sevgi duygusu beslemektedir. Yazar, kahramanlarını doğanın güzellikleriyle karşılaştırır. Özellikle yeniliği ve de ferahlığı simgeleyen bahar mevsimini ön plâna çıkarır:

“...Ağaçlardaki pembe, beyaz çiçekler, kırlardaki papatyalar insanların yüreklerine sevinç salıyordu. Ayşe, sabahları parlak güneş ışıklarıyla uyanıyor, günü kuş cıvıltılarıyla karşılıyordu. Yaşadığı tüm acılı olaylara, karşılaştığı tüm güçlüklerle karşın yüreği karşın yüreği umut ve iyimserlikle doluydu. Gelecekte iyi şeyler olacağına inanıyordu. Öğretmeninin sevgisinin ve yardımının bunda büyük etkisi vardı...” (A. G. s. 242).

Ağaç dikmek yaşamaya dair yapılacak en güzel eylemlerden biridir... Ağaç doğanın dengesidir... Yağmurların zamanında ve düzenli olarak yağmasına vesiledir... Ağacı olmayan yerler, ya hiç yağmur almayarak bozkırlar haline gelir, ya da düzensiz yağış sebebiyle felaketlere sahne olur. Bunun farkında olan yazar, çocukları fidan dikmeye yönlendirmiştir:

“...Şu pencerenin önüne biz de çiçek dikmek istiyoruz...”

“Sahi mi? Bakabilecek misiniz peki?”

“Bakarız tabi. Böylece bahçe daha güzel olur.”

Osman Amca, kızların bu isteklerine memnun olmuştu. Zaten çok iyi yürekli bir insandı. Onlara gülümseyip:

“Siz çiçek dikmek istediğiniz yeri kazıp hazırlayın. Ben size tohum veririm,” dedi (A. G. s. 244).

“...Pencerenin önündeki çiçek tarhını gösterdi Ayşe babasına.

“Sarmaşık ve kadife çiçekleri ektik,” dedi.

“Çok iyi. Aferin çocuklar. Bundan sonra onu sık sık sulayın da tohumlar filizlensin. Ben de çiçek tohumları bulursam getiririm,” dedi (A. G. s. 246).

Dünya bir döngü çerçevesinde sürer gider ve hayvanlarla bitkiler bu döngünün vazgeçilmez üyeleridir. Onlar dünyamızın varlığını korurlar. Ormanlar, hayvanların en önemli yuvalarıdır. Ormanlar sayesinde hayvanlar barınak ihtiyaçlarını karşılayıp, yiyeceklerini, avlarını ormanın içerisinde bulurlar. “Ahşap Evin Çocukları” adlı öyküde mevsimlerden sonbahar çoktan gelmiştir. Ağaçlar yapraklarını tek tek dökmeye başlamıştır. Kuşlar barınmak için ağaçların dallarına yuva yapmaya başlamışlardır:

“... Soğuk rüzgârlar, sokaktaki ve bostandaki bütün ağaçların yapraklarını dökmüş, ağaçlar çırılçıplak kalmışlardı. Yalnız, yokuşun üst yanındaki çam ağacı hâlâ yeşildi. Çünkü o, yapraklarını dökmeyen ağaçlardandı. Ağaçlarda yuva yapan göçmen kuşlar, çoktan sıcak ülkelerle göç etmişlerdi. Sokak aralarında, evlerin pencerelerinin önünde, yalnızca birkaç serçe kalmıştı. ...”(A. E. Ç. s. 41).

Doğa, hangi biçimde görünürse görünsün, bir çocuğa anne babasının dünyasından farklı, daha deneyimli ve daha büyük bir dünya sunar. Televizyondan farklı olarak, zamanı çalmak şöyle dursun, onu genişletir. Bu sebeple çocuk edebiyatı yazarlarının kitaplarında özellikle doğaya ve evrene ait unsurlara yer vermesi gerekmektedir. Gülsüm Cengiz özellikle “Son Çiçek” adlı kitabında doğa temasını ön plana çıkarmıştır. İnsanların bilinçsizce doğayı yanlış kullanmaları yapay bir dünyanın doğmasına sebep olmuştur. Kitap genel doğayı oluşturan tüm etmenlerin eski haline gelmesi için çabalayan birkaç iyi insanın hikâyesini anlatır. Diğer kitaplarında da yazarın doğayı ön plana çıkardığı görülür. Bu noktada yazarın kitaplarında yer alan metinler Türkçe öğretimi çerçevesinde “Doğa ve Evren” teması içerisinde yer alabilir.

5.11. Kavramlar ve Çağrışımlar Teması

Bir fikri, bir düşünceyi ve bir sistemi anlatmak için kullanılan; o fikrin, o düşüncenin ve o sistemin ifade edilmesinde önemli başrol oynayan sözcüklerdir. Sözcükler, içinde barındırdıkları anlamlar doğrultusunda farklı çağrışımlar da bulundurlar. Davranışlar, düşüncüler ve kavramlar arasında yer ve zaman birliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonucu, bilinç alanına bunlardan birisi girince ötekini de bilince çekebilmektedir. Böylece kelimeler arasında anlam bağı oluşabilmektedir. “Kavramlar ve Çağrışımlar” teması içerisinde sözcüklerin anlamları ile çocukların zihninde oluşacak anlamlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar değerlendirilir. Soyut işlemler öncesinde yer alan çocukların zihinleri, soyut düşünecek şekilde gelişmediği için bilmedikleri kelimelerle karşılaştıkları zaman kelimelerin birden çok anlamını düşünemezler. Bu yüzden özellikle çocuk edebiyatı yazarları kitap yazarken hitap edecekleri çocuk seviyesini önceden belirlemelidirler. Hitap edecekleri çocuk seviyesine göre kelimeler seçmelidirler. Cengiz’in kitapları incelendiğinde kavram-çağrışım unsurlarına yer verdiği görülmektedir. “İpini Kopartan Uçurtma” adlı öyküde uçurtma, özgürlüğü ve mutluluğu simgeleyen bir kavram olarak anlatılmıştır:

“...Çocuğun yüzünde kocaman bir gülümseme vardı.

-Düş görüyor herhalde, diye düşündü dede sevgiyle.

Gerçekten de; uçurtma, gülümseyen yüzüyle Umut’ un düşüne girmişti. Umut, uçurtmanın ipinden tutmuş, yemyeşil kırlarda koşuyordu. Kırmızı uçurtma, masmavi gökyüzünde süzüle süzüle uçarken öyle güzeldi ki! ...” (İ. K. U. s. 12).

Rüyalar, insanlar için oldukça önemlidir. Günlük yaşam içerisinde insanların yaşadığı olaylar bilinçaltında toplanır. Rüyalar bir nevi bilinçaltının yansımasıdır.” İpini Kopartan Uçurtma” adlı öyküde, uçurtmasını çok seven bir çocuğun uçurtmasını rüyasında nasıl gördüğü anlatılır. Çocuk rüyasından uçurtmayı görünce çok sevinir ve yüz ifadesi ona göre değişir. Bu durum uçurtma ile çocuk arasındaki bağın ne kadar güçlü olduğunu okuyuculara çağrıştırır.

Yazarın “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabında ise kitabın başkahramanı olan Ayşe annesine büyük özlem duymaktadır. Annesine olan özlemi kendisini rüyalarında da Ayşe’ye göstermektedir:

“...O gece, bebek düşüne hiç tanımadığı bir Alman çocuğu olarak girdi. Çocuk annesini kendisinden alıyor, annesi o çocuğu kucaklıyor, okşayıp seviyordu. Ayşe o geceyi kan ter içinde ve sayıklamalarla geçirdi. Birkaç kez sesine anneannesi uyandı, gelip onu avuttu.

Oyun ise genel olarak çocuğun yaşamı tanıma süreci olarak ifade edilebilir. Oyunlar önce çocuğun kendisini keşfetmesi ile başlar, yakın çevre içinde sürer ve daha sonra büyük sosyal toplumlara kadar yaygınlaşır. Bebek, çocuk, ergen ya da yetişkin oyun oynamasının altında; içten gelen enerjinin boşaltılması, türe özgü davranışların çok uzun bir süredir aktarılmasına ve sürdürülmesine yardım etmektedir. Çocuklar oyun oynarken çevresinde gördükleri yetişkin rollerini canlandırır ve onlar gibi davranırlar. Bu oyunlar çocukların kendilerini tanımalarını ve onları ilerideki yetişkin rollerine hazırlamaktadır. Çocuklar oyun oynarken hem günlük yaşamda karşılaştıkları olayları canlandırırılar hem de olaya duygu ve düşüncelerini katarlar. Oyun içerisinde bazen anne, bazen baba, bazen de çocuk olurlar. Farklı rollere girerek gerçek hayatta ileride yaşayacakları rollerin özelliklerini kavrarlar. Oyun-çocuk arasında bu derece önemli bir bağ vardır. Oyunların çocukların zihninde gerçek yaşamı çağrıştırdığı söylenebilir. Bu noktada yazar, kitaplarında yer yer çocukların oynadığı oyunlardan bahsetmiştir:

“...Kız çocuklarsa, kapı girişlerine serdikleri eski kilimlerin üzerinde evcilik oynuyorlardı. Ellerinde Yeşim’ in bebeklerine benzeyen ucuz, plastik bebekler vardı. Onlar da tıpkı Yeşim gibi bebeklerini soyuyor, giydiriyor, süslüyor, gezmelere götürüyorlardı. Bebeklerine; Pamela, Maria, Roberto, Antonio gibi adlar takmışlardı. Bazı çocuklarsa saklambaç, körebe, elim sende, aç kapıyı bezirganbaşı gibi oyunlar oynuyorlardı...” (İ. K. U. s. 41).

5.12. Atatürkçülük Teması

Atatürkçülük teması ile Atatürk’ün düşünce ve uygulamalarıyla ortaya koyduğu amaçlar, ilkeler ve gerçekleştirdiği inkılâplar öğrencilere aktarılmaya çalışılır. Atatürk’ün hayatının ve anılarının aktarıldığı metinlerde, çocukların Atatürk’ü daha iyi tanımaları ve onun düşünce dünyasının çocuklar tarafından daha yakından görmeleri amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde ele alınan birçok metin Türkçe öğretimi kitaplarında yer almaktadır.

Bu kapsamda incelemeye aldığımız Gülsüm Cengiz'in Ayşe'nin Günlüğü, Ahşap Evin Çocukları, İpini Kopartan Uçurtma ve Son Çiçek adlı kitaplarında Atatürkçülük temasına ait iletilere rastlanılmamıştır. Konu itibari ile farklı iletilere yer veren yazar, kitaplarında Atatürkçülük temasına ait iletilere yer vermemiştir.

Sadece “*Ayşe'nin Günlüğü*” adlı kitapta Ayşe'nin okula gönderilmek istenmemesi sonucu Ayşe'nin duygularını yansıtan cümlelerinde yazarın Atatürk'ten ve de onun hak ve özgürlüklerinden bahsettiği görülmektedir. Kitapta yer alan ileti şöyledir:

“...Kız kısmı, okuyup da ne olacak?” dedi.

“Dikiş kursuna göndereceğim. Hiç değilse terzilik öğrensın de elinde bir mesleği olsun.”

“Amaan, olup da ne olacak. Maşallah büyümüş artık. Yarın öbür gün evlenir gider. Sen de yaptığın masrafla kalırsın. Boş ver, anaları düşündün mü ki, sen de düşüneceksin.” (A.G. s. 185).

Ayşe, Dursun amcanın bu sözlerine ve tavrına çok öfkelenđi. Çok da şaşırdı. Nasıl bu kadar geri kafalı olduğunu bir türlü anlamıyordu. Çünkü, öğretmeni, her fırsatta Atatürk'ten, onun kadınlara tanıdığı haklardan söz ederdi...” (A.G.s.194).

Ayşe oldukça bilinçlidir ve bir birey olarak hak ve özgürlüklerinin farkındadır. Bu bilinç doğrultusunda öğretmenini dinleyen Ayşe, öğretmeninın söylediklerinden yola çıkarak hayatına yön vermektedir. Atatürk'ün Türk halkına sağladığı hak ve özgürlüklerin farkında olan Ayşe kendi hak ve özgürlüklerinin de bilincindedir. Atatürk tarafından kadınlara belli siyasi ve medeni haklar verilmiştir. Kızların okula gitmesi, bir meslek sahibi olması ve toplum içerisinde belli bir yer edinmesi anayasanın sağladığı medeni haklardandır. Hiç kimse anayasanın verdiği bu hakları engelleyemez ve kızların bu haklardan mahrum bırakılmasına sebep olamaz. Bunun bilincinde olan Ayşe kitap içerisinde haklarını savunmayı bilmiş ve mücadelesini bu şekilde vermiştir.

VI. BÖLÜM

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Günümüz çocuk edebiyatı ürünleri arasında önemli bir yere sahip olan Gülsüm Cengiz’in eserleri çocuklara okuma alışkanlığı kazandıran, hayatı tanıtan ve olumlu davranışların kazanımında önemli rol oynayan kitaplar arasında yer alır.

Yazarın incelemeye alınan kitaplarına bakıldığı zaman “Son Çiçek” adlı öykü kitabında çevre sorunlarıyla mücadele eden bir büyükbaba ile torununun başından geçen olaylar anlatılırken, “Ayşe’nin Günleri” adlı kitapta ise “göç” olgusu ön plana çıkmıştır. Almanya’ya çalışmak için göç eden bir annenin çocuklarının yaşadıkları zorluklar hikâye edilmiştir. “İpini Kopartan Uçurtma” adlı öykü kitabında bir uçurtmanın başından geçen maceralar çocukların zihninde heyecanlı bir anlatımla yazılmıştır. Son olarak “Ahşap Evin Çocukları” nda ise aynı mahallede yaşayan birden çok çocuğun yaşantıları gözler önüne serilmiştir. Yazar bu aktarımları yaparken oldukça sade bir dille çocuklara seslenmiştir

Yazarın incelemeye alınan kitaplarında dostluk ve kardeşlik gibi temalarla donatılmış öykülerini, çocuğa hitap edecek şekilde anlatmayı başardığı görülmüştür. Çocuğun, eserlerde değinilen bir takım değerlerin önemini anlaması ve bunu kendi hayatında da uygulaması açısından bu söz konusu eserler, Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı adına başarılı birer örnek oluşturmaktadır.

“Gülsüm Cengiz’in Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi altı bölümden oluşmuştur. 1.2.3.4. ve 5. bölümlerde sırasıyla çalışmanın amacına, yöntemine sınırlılıklarına; Gülsüm Cengiz’in hayatı ve eserlerine; incelemeye alınan kitapların tanıtımlarına; söz konusu kitapların temalar çerçevesinde incelenmesine ve son olarak altıncı bölümde sonuç ve öneriler bölümüne yer verilmiştir. Çalışmanın omurgasını 5. bölüm oluşturmıştır. Bu bölümde incelemeye dâhil edilen dört hikâye kitabı Türkçe Öğretim Programındaki temalar çerçevesinde incelenmiş ve bu temaları destekleyen iletiler tespit edilerek yorumlanmıştır. Özellikle “Son Çiçek ve “Ayşe’nin Günleri” adlı eserlerde ortaokul öğrencilerine yönelik çok sayıda iletinin varlığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya esas alınan eserler, temalar açısından incelendiği zaman şunlar söylenebilir:

1. İncelenen eserlerde daha çok Duygular, Toplum Hayatı, Kişisel Gelişim ve Sevgi temaları öne çıkmıştır.
2. İncelemeye esas alınan hikâye kitapları, Türkçe öğretimindeki temalar çerçevesinde incelendiği zaman en çok işlenen temadan en az işlenen temaya göre şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır:

Tablo 3: Temalar çerçevesinde tespit edilen örnek cümle sayısı

TEMALAR	TESPİT EDİLEN ÖRNEK CÜMLE SAYISI
Duygular	33
Toplum Hayatı	28
Kişisel Gelişim	19
Sevgi	15
Okuma Kültürü	13
Doğa ve Evren	11
İletişim	11
Millî Kültür	10
Zaman ve Mekân	7
Bilim ve Teknoloji	4
Kavram ve Çağrışımlar	3
Atatürk	1

Eserlerde görülen temaların bir kısmı değer aktarımı açısından bakıldığında yeterliyen bir kısmının da orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Yazarın incelemeye alınan eserlerinde daha çok evrensel konular üzerinde durulmuş, millî ve manevi değerlere neredeyse hiç değinilmemiştir. Bu durumdan dolayı millî eksenli değerler hikâyelerin teması konumuna gelmemişlerdir. Eserlere konu olarak baktığımızda en çok işlenen konu aile birliyiiken daha sonra çevre bilinci, bilimsellik, eşitlik, dayanışma, çalışmanın önemi gibi konularının yoğun olarak işlendiği, misafirperverlik, sağlık gibi konulara daha az değinildiği görülmüştür.

6.2. Öneriler

- Gülsüm Cengiz’in incelemeye alınan dört kitabındaki metinler; Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan temalara ve kazanımlara uygun olduğu için ilgili tema başlıkları altında örnek olarak verilebilir.
- “Sağlık ve Çevre” teması başlığı altında, Gülsüm Cengiz’in “Son Çiçek” adlı öykü kitabı, içerisinde çevreyi korumayı amaçlayan birtakım iletiler barındırdığından dolayı Türkçe öğretmenleri tarafından öğrencilere okutturulabilir.
- Yazarın eserlerindeki öyküleri resim gibi görsel öğelerle desteklemesi, hem çocukların eserlere olan ilgisini arttırmakta, hem de vermek istediği değerin daha kolay bir şekilde kavratılmasını sağlamaktadır. Öyküler ve romanlarda görsellik kullanılırken renksiz, siyah— beyaz resimlendirilmesi çocukların yaşına uygun olmadığından çocukların istenilen düzeyde ilgilerini çekmeyecektir. Kitapların içinde yer alan öykülerin renkli resimlerle desteklenmesi öykülerin daha çok dikkat çekmesini sağlayacaktır. Bu noktada bir çalışma yapılabilir.
- Yapılan bazı çalışmalar, öğrencilerin çocuk kitaplarına yönelik tutumlarının, ders kitaplarında yer alan metinlere karşı tutumlarından daha olumlu olduğunu göstermiştir. Bu da Türkçe öğretiminde, çocuk edebiyatından faydalanılması gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmanın, Türkçe öğretimi bağlamında ilköğretim öğrencilerine metin seçimi konusunda uygulanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, S. ve Şahin, Ş. (2005). Yaş Gruplarına Göre Çocuklar İçin Edebiyat. Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Sayı 104-105(Ağustos-Eylül 2005).
- Alver, K. (2005). Çocuk ve Edebiyat. Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Sayı 104-105. (Ağustos-Eylül 2005)
- Ateş, H. (2012). Gülsüm Cengiz'in Öykülerinin Çocukta Doğa Sevgisi ve Çevre Bilinci Geliştirme Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Banarlı, N. S.(2001). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Meb Yayınları, Ankara
- Cengiz, G. (2012). İpini Kopartan Uçurtma, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Cengiz, G. (2012) .Son Çiçek, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Cengiz, G. (2012). Ahşap Evin Çocukları, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Cengiz G. (2013). Ayşe'nin Günleri, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Ciravoğlu, Ö. (2000). Çocuk Edebiyatı, Esin Yayınevi, İstanbul
- Demirel, Ş. (2010). Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara
- Emiri, Engin. (2014). Gülsüm Cengiz'in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van
- Forster, N (1995). The Analysis of Company Documentation, C. Cassell ve G. Symon (Eds.), Qualitative methods in organizational research: A practical guide, London, Sage
- Güleryüz, H. (2002). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara
- Gültekin, A., Koşmak, F.,Üyümez, B., Bölükmeşe, E.(Ed). (2010). Şiirin Rüzgârına Masal Kuşunun Kanadında: Çocuk ve Gençlik Yazısında Gülsüm Cengiz Sempozyumu, Morpa Yayınları, Eskişehir.
- Gültekin, A.,Sivri, M., Çiftçi, Z., Yılmaz,H.Y., (2012). V. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyumu Dizisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal Sempozyumu, Uçanbalık Yayıncılık, Eskişehir

- Karakuş, E.- Taş, H. (2007). Türkçe Öğretim Etkinlikleri, Nobel Yayınevi, Ankara
- Kıbrıs, İ. (2010). Çocuk Edebiyatı, Kök Yayıncılık, Ankara
- MEB (2014). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu, Meb Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara
- Nas, R. (2003). Eğitim Fakültesi Öğrencileri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi, Ezgi Kitabevi Yayıncılık, Bursa
- Nas, R. (2004). Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitabevi Yayıncılık, Bursa
- Oğuzkan, A.F. (2001). Çocuk Edebiyatı: Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle, Anı Yayınları, Ankara
- Oğuzkan, A.F. (2010). Çocuk Edebiyatı, Anı Yayınları, Ankara
- Önal, M. (1999). *En Uzun Asrın Hikâyesi 1 Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*. Ankara, Akçağ Yayınları
- Sever, S. (2008). Çocuk ve Edebiyat, Tudem Yayınları, İzmir
- Şimşek, T. (2012). Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı. (2. Baskı) Ankara, Grafiker Yayınları.
- Şirin, M.R. (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- TDK, (2005). Türkçe Sözlük, 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara
- TDK, (2005). Yazım Kılavuzu, 4. Akşam Sanat Okulu Basımevi, Ankara
- Yalçın, A.-Aytaş, G. (2008). Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yayıncılık, Ankara
- Yetim, A. (2007). Ayla Çınaroğlu'nun "Korudaki Komşular" Dizisi Öykülerinde İnsan-Doğa Çatışması. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ayla Çınaroğlu Sempozyumu (17-19 Ekim 2007) Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi
- <http://www.antoloji.com/gulsum-Cengiz/hayati> Saat: 18.35 Tarih: 11.09.2015
- https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCls%C3%BCm_Cengiz Saat 23.51
- Tarih: 03.02.2016

EKLER

EK 1: GÜLSÜM CENGİZ İLE SÖYLEŞİ

Sayın Hocam merhabalar,

Tez çalışmamın sizinle ilgili olan bölümünde sanat yönünüz ve üslubunuzu öğrenmek amacıyla danışmanımın da katkılarıyla size sorular hazırladık. Cevap vermeniz beni oldukça mutlu edecektir.

İrem TOPRAK: Yazarlık sizin için çocukluk döneminden itibaren bir hayal miydi yoksa daha sonraki süreçte mi yazar olmaya karar verdiniz?

Gülsüm Cengiz: Yazar olmamı etkileyen dört temel etken var.

Anneannemin masalları: Anneannem kasabanın en iyi masal anlatıcılarından biriydi. Ev sahipleri ve konuklar, herkes, oymalı tahta siperliğin gölgelediği ocak başında toplanırdı. Gaz lambasının kısık ışığıyla aydınlatılan odaya ocaktaki odunlardan yükselen alevler eşlik ederdi. Biz çocuklar, kapıya daha yakın bir yerdeki minderlere oturup masalın başlamasını beklerdik. Anneannemin bana hep güven veren sıcacık sesiyle anlattığı masalları dinlerken korkardım, yanımdaki öteki çocuklar gibi. Çünkü masallarda korkunç devler, çocukları çarpan cinler, yedi başlı ejderhalar vardı. En çok, görünmeyen yaratıklar olan cinlerden korkardık. Ocaktan yükselen alevlerin duvarlarda oluşturduğu gölgeleri izlerken her an bir yerlerden cinlerin çıkıp geleceğini ve bizi çarpacağını düşünürdük. Tuvaletler evlerin dışında olduğu için dışarı çıkmak için masalın bitmesini ve bir büyüğün bizi götürmesini beklerdik. Yıllar sonra o yaşanmışlıklar bana; “Ne zaman biraz karanlık olsa ortalık/ bir korku kaplar içimi./ Sarar çevremi cinler, periler/ bir dudağı yerde, bir dudağı gökte devler./- kulağımda korku ninemin sesi-” (Korkular ve Sevinçler-Eylül Deyişleri) dizelerini yazdırmıştı. Evet, masallardaki korkutucu öğeler nedeniyle ninemin sesi kulağımda korku olmuştu, ama çok küçük yaşta ondan dinlediğim sayısız masal düş gücümün ve yaratıcılığımın gelişmesine de neden olmuştu.

Bir yazarla tanışmak: İlkokul 2. sınıftaydım. Kuzguncuk İlkokulunda okuduğum sırada, bir gün öğretmenimiz sınıfa bir konuk getirdi. Konuşumuzun elinde o gün ilk kez gördüğüm keman vardı. Bir ders saati boyunca bize keman çaldı, şiirler okudu. Öylesine etkilenmişim ki, müzikten ve şiirden. Öğretmenimiz, şairin şiir kitabını almak

isteyen olup olmadığını sorduğunda ilk parmak kaldıranlardan biriydim. Birkaç günlük harçlığımı biriktirerek almıştım o dönemde genç bir şair olan Ziya Mısırlının Okulda Beş Yıl adlı şiir kitabını. Yaşamımda aldığım ilk şiir kitabıdır. Sanırım, o günlerde girdi düşüme şairlik ve yazarlık.

Masal oyunu: İlkokul 3. sınıfı bitirip 4. sınıfa geçtiğim yaz; babam ablamla beni bir akrabamızın evine götürdü. Akrabamızın benim yaşımda küçük bir kızı vardı. Üç kız birlikte oyunlar oynarken birlikte yeni bir oyun keşfettik. Sinemacılık oynamak. Öyküler uydurur, onları canlandırırdık. Evimize dönünce bu oyun ablamla masal anlatma oyununa dönüştü. “Haydi masal anlatalım!” derdim ablama ve oyun başlardı. Bir cümle ben, bir cümle o... Yalnızca anlatmaz yaşar, yaşatırdık anlattığımız masal ya da öyküyü; taklit yapar, şarkı söylerdik. Oyun isteği çoğunlukla benden gelirdi ve bu oyunun düş gücümün ve yaratıcılığımın gelişmesi konusunda olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum şimdi.

Bana okumayı sevdiren kitaplar: Edebiyat yapıtlarıyla, yazarlarımızın yazdıkları yapıtlarla çok küçük yaşta tanıştım. Okumayı çok seven üç kardeşlik. Sınıf kitaplığından aldığım kitapların yanı sıra ablamın ve ağabeyimin getirdiği kitapları okuyordum. Üç kardeş çeşitli yollarla sağladığımız kitapları tutkuyla okurduk; okuduğumuz kitapların arasında çizgi romanlar da vardı. Eve yeni bir kitap girdiğinde aramızda mutlaka, hangimiz önce okuyacak tartışması çıkardı. Babamın günlük gazetesinde tefrika edilen romanları aracılığıyla Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın kalemıyla tanıştım. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin dönemlerine göre oldukça ileri sayılacak saptama, eleştiri ve önermelerle beni etkilemiştir. Ortaokulda okul kitaplığından alıp okuduğum kitapların arasında Paul ve Virjini, Cyrano de Berjerak, Sefiller gibi dünya klasikleri de vardı. Sonra öteki yerli ve yabancı yazarların roman, öykü, tiyatro yapıtlarını okudum. Erken tanıştığım dünya klasiklerinin ve ülkemiz yazarlarının yapıtlarının da yazarlığımın üzerinde büyük etkisi oldu.

İrem TOPRAK: Ortaya koymuş olduğunuz eserlerden yola çıkarak sanatın hemen hemen her alanıyla ilgili olduğunuzu görüyoruz. Çocuk edebiyatının bunlar içerisinde sizin için yeri nedir?

Gülsüm Cengiz: Edebiyat bir bütündür tıpkı yaşam gibi... Şiir, tiyatro, deneme, öykü ve roman türlerinin yanı sıra çocuk ve gençlik edebiyatı alanında da ürün

veriyorum. Edebiyatın farklı alanlarında yapıt üretmemin nedeni şudur; benim için yazacağım yazının türünü, anlatmak istediğim konu belirliyor. Örneğin anlatmak istediğim konu, sahnenin olanaklarından, görsellikten yararlanmamı gerektiriyorsa, ortaya çıkan bir tiyatro metni oluyor. Geniş ayrıntılara, yaşam deneyimlerine, betimlemelere ve çözümlemelere gerek duyuyorsa, ortaya çıkan bir roman oluyor. Şiir, yoğun duygu ve etkilenmelerin sonucunda kapıldığınız coşkuyla kendini yazdıran dizelerle geliyor. Gelelim çocuk ve gençlik edebiyatına... Bir konu, olay karşısında etkilenip “Bunu çocuklara anlatmalıyım,” diye düşündüğümde ortaya bu alanla ilgili bir yapıt çıkıyor. Tabi ki çocukların farklı yaşlarına seslenen yapıtları da yine “Bunu okul öncesi çocuklara ya da ilk gençlik çağındaki çocuklara anlatmalıyım,” düşüncesinden doğuyor. Edebiyatın ürün verdiği bütün dalları benim için çok önemli; şiir de, tiyatro da, roman da, deneme de... Bu bağlamda, çocuk ve gençlik edebiyatı alanını da çok önemsiyorum. Çünkü bu alanda yazmak, farklı sorumluluklar ve ölçütler gerektiriyor. Çocuklar için yazmak, okur oluşturmak, okur yetiştirmek demek... Çocuğun öykü, masal kitaplarıyla tanışması okul öncesi dönemde başlar. Anne-baba ya da öğretmen tarafından okunur bu kitaplar çocuklara. İlköğretimin 1. Sınıfından başlayarak da çocuk, çocuğun okuma süreci başlar. Çocuk, 1. Sınıfta yeni öğrendiği okumasını pekiştirmek ve daha sonra da okuma zevkini doyurabilmek için kitap okur. Önemli olan; bu süreçte çocuğun, biçim ve içerik olarak nitelikli, onun yaşamsal gereksinimlerine yanıt verebilen ve ona dil ve edebiyat kültürü kazandırabilen iyi yapıtlarla buluşturulmasıdır. Çocukların okuma sürecinin bu ilk döneminde karşılaştığı kitapların niteliği, onların kitaplara karşı tutumlarını, okur olmaları ya da olmamaları durumunu da belirler. Çocuk ve Gençlik edebiyatında yazınsallık ölçütü, bu nedenle çok önemlidir. Bu alanda çok sayıda yapıtım olması, kolay ve çabuk yazdığım anlamına gelmiyor. Örneğin Kayıp Sözcükler adlı uzun öykümü yazmadan önce, yalnızca “Nasıl anlatmalıyım?” sorusuna yanıt bulabilmek, çocukların ilgiyle, severek okuyacakları biçimde kurgulamak için 2,5 yıl düşündüm. Beni tatmin edecek farklı bir buluş yakaladığım zaman yazmaya başladım – ki bu gerçekten çok hoşuma giden bir buluş oldu. Fantastik gerçekçi bir anlayışla, mizahı harmanladığım bir öykü çıktı ortaya. Kitap yayınlanır yayınlanmaz hem eğitimcilerin hem de çocukların çok ilgisini çekti, reklamsız, tanıtımsız art arda yeni baskıları yapıldı. Bu da verdiğim emeğin yaşamda karşılık bulduğunu gösterdi bana.

İrem TOPRAK: Çocuklara yönelik yazdığınız masal ve hikâyeleriniz, bir amaç doğrultusunda mı yoksa doğaçlama / kendiliğinden mi ortaya çıkıyor?

Gülsüm Cengiz: Çocuklar için yazarken; kendi çocukluğumda okuduğum kitaplara ilişkin düşüncelerim, kitaplara bağlanma yolum bana rehber oldu. Kuşkusuz ki günümüzün çocuklarının yaşam koşulları ve yaşama kültürü oldukça farklı. Çocuklar için yazarken bu farklılıkları ve günümüz çocuk gerçekliğini göz önüne almaya çalışıyorum. Bir önceki sorunuza verdiğim yanıtta belirttiğim gibi, öncelikle bana konu kendisini duyumsatıyor; “Bunu anlatmalıyım,” duygusunu yaşadığım anda yazma süreci başlıyor. Yani, sizin soruda belirttiğiniz gibi doğaçlama ve kendiliğindenlik ağır basıyor. Örneğin, bir yılbaşı öncesi, kentin meydanından geçerken, otobüsün penceresinden gördüğüm satılık çam dalları ve fidanları bana o anda “Kente Gelen Çam Ağacı” sözünü düşündürdü ve aynı adla yayınlanan uzun öyküm bu buluş sonrasında ortaya çıktı. Ancak kuşkusuz ki çocuklar için yazdığım öykü, roman vb. yapıtları üretirken gözettiğim ölçütler ve amaçlarım var. Bunlardan ilki çocuklara ve gençlere yazınsal niteliği yüksek yapıtlar vererek onların okuma davranışı, dil bilinci kazanmalarına, estetik beğeni düzeylerinin yükselmesine yardımcı olmak. İkincisi, yazdığım yapıtlarla yaşamı tanımlarına, farklı yönlerini görmelerine; düşünen, sorgulayan, yaşama eleştirel bakan bireyler olmalarına yardımcı olmak.

İrem TOPRAK: Masal ve hikâyelerinizdeki kahramanları oluştururken gözlemlerinizi mi, anılarınızı mı, düşüncelerinizi mi etkili olur?

Gülsüm Cengiz: Benim bütün yapıtlarım için her üçü de geçerli. Zaten yaşam bir bütündür ve daha önce söylediğim gibi edebiyat bu bütünselliği yansıtır-yansıtmalıdır. Toplumsal yaşamda ya da doğada gözlemlediklerim, benim ya da başka insanların yaşamışlıkları ve düşüncelerimin iç içe geçmesinden oluşuyor yapıtlarım. Ancak, yalnız düşüncelerinizle yazınsal bir yapıt üretemezsiniz; bu olsa olsa bir ders kitabı ya da metni olur. Vermek istediğiniz ileti ya da paylaşmak istediğiniz düşünce, ustaca kurgulanan bir metnin içinde, yaşamın doğallığı içinde verilebildiği ölçüde etkili olur. Ben düşüncelerin doğrudan didaktik biçimde, öğretmen tutumuyla verilmesinden yana değilim; okurun kendi düşüncelerini oluşturabilmesi, sorgulayan bir kimlik edinebilmesi için, iletilerin sezdirme yoluyla aktarılmasından yanayım. Bu nedenle, öykülerimin bazıları bir soru cümlesiyle sona erer.

İrem TOPRAK: Çocuk edebiyatına olan ilginiz nasıl oluştu?

Gülsüm Cengiz: Eğitim gördüğüm okullar açısından kendimi oldukça şanslı buluyorum. Devlet okullarında, çok iyi eğitimcilerin dersleriyle hazırlandım yaşama. İstanbul İlk öğretmen okulunda yoğun bir müzik, resim ve edebiyat eğitimi aldık. Öğretmenlerimiz Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapmış deneyimli ve değerli eğitimcilerdi. Bize yalnızca ders anlatmadılar, yaşamla ilgili bilgilerini, deneylerini ve düşüncelerini de paylaştılar. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı dersine, yetkin bir eğitimci ve bu alanda kitapları da olan Enver Naci Gökşen giriyordu. Çağdaş görüşe sahip; bizim yazın sevgisi ve dil bilinci kazanmamıza katkısı olan bir eğitimci-yazardı... İlk kez çocuk ve gençlik edebiyatı üzerine düşünmeye –yazar olarak değil eğitimci olarak- başladığım, bu edebiyatın farklı nitelikler taşıması gerektiğini öğrendiğim dönemdir onun öğrencisi olduğum dönem. Çocuk ve Gençlik edebiyatı üzerinde yeniden düşünmeye başlamam, TÖB-DER İstanbul şubesinin çalışmalarına katıldığım dönemde gerçekleşti. 1975 yılında, Yılmaz Elmas'ın öneri ve girişimiyle TÖB-DER İstanbul Şubesi tarafından Çocuk Edebiyatı Paneli düzenlendi. Panelin düzenleyicisi ve yöneticisi eğitimci yazar Yılmaz Elmas, yayıncılar Erdal Öz, Abdullah Özkan, eğitimciler Havva Esen ve bendim. Her birimiz farklı açılardan irdeleyip değerlendirdik o dönemde çocukların okudukları kitapları. Bu panel için hazırlanırken, öncelikle, “Alanda hangi kitaplar var, çocuklar nasıl kitaplar okuyorlar?” sorularına yanıt aradım. Sınıf kitaplığındaki çocuk kitaplarından, kitapçılarda satılan çocuk kitaplarına kadar birçok kitabı okuyup inceledim. Çocuk ve gençlik edebiyatı konusunda düzenlenen etkinlikleri izlemeye, yayınlanan yazıları okumaya başladım. Öğretmen okulunda Enver Naci Gökşen'in bize öğrettiklerinin yanı sıra, alanla ilgili yeni yayınlardan öğrendiklerimin ışığında eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirdim kitapları. Bulgularımı da panel sırasında öğretmen arkadaşlarla paylaştım. O günden sonra bu alanla daha yakından ilgilenmeye başladım. İlk şiir kitabım Eylül Deyişleri 1987'de yayımlandıktan sonra, çocuklar ve gençler için de yazmaya başladım. Çocuk ve gençlik edebiyatına yönelişim bu alanda sorumluluk duymamdan kaynaklandı. Alanda var olan kitapların aksayan yönlerini gördükçe, çocuklar adına üzüliyordum. Bu alanda ne yapabileceğimi görmek ve çocuklara seçenek sunmak amacıyla çocuk öyküleri yazmaya başladım. İlk kitaplarım Arı ile Papatya, Bir Dilim Ekmek İçin, Kente Gelen Çam Ağacı ve Damlacık'ı bu süreçte yazdım ve 1988'de yayımlandı bu kitaplar. Sonra onları

Gendaş'ın Çağdaş Türk Yazarları dizisinde yayınlanan Herkesin Bir İşi Var adlı kitabım izledi... Sonra da öteki kitaplarım...

İrem TOPRAK: Çocuk Edebiyatı alanında kendinize örnek aldığınız yazarlar var mı? Varsa bu yazarlar sizi hangi noktada etkilemiştir?

Gülsüm Cengiz: Türkiye'de Çocuk ve gençlik edebiyatının tarihi çok da eski değil. O yüzden örnek olma konusunda, bu alanda ürün veren edebiyatımızın usta yazarlarından söz etmek isterim ben. Ülkemiz edebiyatında, yetişkinler için yazan birçok şair ve yazar çocuklar ve gençler için de yapıt vermiş ve günümüzde de vermektedir. Benim de önce yetişkinlere yönelik kitabım yayınlandı; daha sonra bu alanda da ürün vermeye başladım. Yazın ustalarımızın yazdığı çocuk ve gençlik yapıtları; ülkemizin bu alandaki birikiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk ve gençlik edebiyatında yazınsallığın önemi ve gerekliliği bilinmektedir. Yazın ustalarının birçok yapıtı bu konuda iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bunların başında Tevfik Fikret'in Şermin adlı çocuk şiirleri kitabı gelmektedir. Tevfik Fikret'in yanı sıra; bir okur-yazar olarak beni etkileyen, beslendiğim yazarlarımızın başında Nazım Hikmet-Sevdalı Bulut, Mehmet Başaran-Boyalı Irmak, Aziz Nesin-Şimdiki Çocuklar Harika, Rıfat Ilgaz-Bacaksız'ın Serüvenleri, Bekir Yıldız-Ölümsüz Kavak, Fazıl Hüsnu Dağlarca-Balina ile Mandalina, Vasıf Öngören-Masalın Aslı, Muzaffer İzgü-Zıkkımın Kökü, Kemal Özer-Trenler Ne Güzeldir adlarını sayabilirim. Adını andığım bu yazarların çocuklar ve gençler için yazdıkları yapıtlarda yaşamın gerçeklerini, yazınsallıktan ödün vermeden, çocuğa görelilik ilkesine uygun biçimde anlatmaları beni etkilemiştir. Bu yapıtlardan ikisini; beni etkilemelerinin ötesinde, yazınsal nitelikleri açısından değerlendirmek isterim.

Tevfik Fikret'in Şermin'deki çocuk şiirleri, bugün bile çocuklar tarafından severek okunabilecek yalınlıkta; yaşam ve sevgi dolu yapıtlardır. Bu çalışmaları önemli kılan öge ise, günlük yaşamda karşılaştıkları basit kavram, eşya, durum vb.den yola çıkarak, yani yaşamın bütünlük ve çeşitliliğinden yararlanılarak yazılmış olmalarıdır. Şermin'deki şiirler, bizce ülkemiz çocuk edebiyatının ilk, güzel ve yetkin örnekleri olma özelliğini taşımaktadır. Şairin; çocukların yaş ve algı düzeyine inebilmede ve küçük yaş çocuğunun sınırlı sayıdaki söz dağarcığıyla zenginlik yaratmada gösterdiği başarıdan özellikle söz etmek gerekir. Sevilen bir yetişkinin sevecen bir sesle, çocuğa anlattığı bir

masal havasında sunulan şiirlerin üretiminde; çocuk dünyasındaki fantezi ve renklilikten ustaca yararlanıldığı dikkati çeker. Şiirlerin başarısında; şairin güçlü kaleminin yanı sıra, eğitimci kimliğinin önemli bir yeri vardır.

Nazım Hikmet'in çocuklar için yazdığı "Sevdalı Bulut" adlı masal; onun bütün yapıtlarında görülen usta anlatımın izini taşır. İçerik ve biçim açısından kusursuz bir yapıttır. Biçim ve içerikte yenilikler içermektedir. Nazım Hikmet, geleneksel masal öğelerinden yararlanarak yazdığı Sevdalı Bulut'un girişinde şöyle yazar:

"Bu kitapçıkta büyük Türk halkbilimcisi Boratav'ın ve öğrencilerinin, ağızdan dinleyip topladıkları bazı masalları kendime göre işledim. Neden diyeceksiniz. O masalları bu günün bazı sorunlarına karşılık vermeye yöneltmek için. Masal tekniğine öykünerek değil, ama masal tekniğinden yararlanarak kendim de bazı denemeler yaptım."(15)

Gerçekten de, daha masalın başındaki tekerlemelerden onun sıra dışı bir masal olduğu anlaşılır. Geleneksel masallar da tekerlemeyle başlar; tekerlemeler masalın ortasında ve sonunda yer alır. Ancak Nazım Hikmet'in tekerleme sözleri yeni, yepyenidir. Öte yandan anlatılan öykünün niteliği, iyi-kötü, doğru-yanlış kavramları bütünüyle yeni ve değişik bir bakış açısıyla verilir. Masalın kurgusu, kahramanlarının niteliği, düğüm ve çözüm noktaları da tamamen kendine özgü bir nitelik taşımaktadır. Geleneksel masalda, bir kişi bütün kahramanlıkları yapar ve sonunda başarıya ulaşır. "Sevdalı Bulut"ta ise, olaylar bir tek kişinin çevresinde dönmez; düğüm, bir tek kişinin kahramanlığıyla çözülmez. Ayşe kız ve Bulut, Kara Seyfi'nin kötülükleriyle mücadele etmek için güçlerini birleştirirler; onlara beyaz tavşan ve beyaz güvercin yardım eder. Yazar didaktik bir söyleme girmeden yazınsal metnin kurgusu aracılığıyla, başarıya ulaşabilmek için güçlerin birleştirilmesi ve birlikte mücadele edilmesi gerektiğini anlatır. Bu masalda bireysel kahraman ve bireysel kurtuluş olmadığı gibi; şiddet, cins ya da ırk ayrımcılığı, düşmanlık, korkunç ögeler, gereksiz zorlamalar, yanlış önerme ve göndermeler de yoktur. Bu nedenle "Sevdalı Bulut" için masalların çağdaş yorumu konusunda önemli bir örnektir denebilir.

İrem TOPRAK: Eserlerinizi ortaya koyarken yaşantılarınızın sizi etkilediğini düşünüyor musunuz?

Gölsüm Cengiz: Elbette. Yaşadığım olaylar karşısında duyumsayıp düşündüklerim, gözlemlediklerim, başka insanların yaşantıları; kısaca yaşam benim yapıtlarımın merkezini oluşturuyor. Bu yalnız çocuk ve gençlik edebiyatı alanında değil, bütün yapıtlarımda kendisini gösterir. Şiire böyle başladım ben. Öğretmenliğimin üçüncü yılında; 7 yaşındaki öğrencim Ayşe'nin kızamıktan öldüğünü öğrendiğimde; duyumsadığım derin üzüntü ve bir şey yapamamanın verdiği öfkeyle bu çocuk için bir şiir yazdım. Kendi duygularımı ve düşüncelerimi ifade eden ilk metindi; ancak şiir denemezdi; öyle bir iç dökme idi, belki de bu çocuğun, çocukların yaşadıklarına tanıklık etme çabasıydı... O şiiri yayınlamadım. Sonra yaşamın bütünselliği içinde insana – kadın, erkek, çocuk- doğaya duyarlılığımla yazılan ve geliştirdiğim ve 6 şiir kitabımda yer alan öteki şiirlerim çıktı ortaya.

İstanbul'a atanıp Fatih Draman'da çalıştığım dönemde duyduğum bir olay da yeni bir yapıt üretmeme neden oldu. İlkokul 5. Sınıftaki öğrencilerimle sahnelemek için bir oyun arıyordum ve Okul Piyasları kitaplarındaki krallı kraliçeli, prensli prensesli, cadılı devli; iyi çocuk- kötü çocuklu oyunları hiç mi hiç istemiyordum. Bu düşüncelerimi ve isteğimi kendisine ilettiğim öğretmen arkadaş birden “Neden kendin yazmıyorsun?” diye sordu. Şaşırmıştım. Yapabilir miydim? “Yapabilirsin, çevreni, öğrencilerini gözle. Bu konuda yazılmış kitapları oku.” dedi arkadaşım. Bu sohbetin sonunda konfeksiyondaki çocuk ve genç işçileri konu edinen –ki öğrencilerim bu konuya hiç yabancı değildi- ilk oyunumu Birlikten Kuvvet Doğar adıyla yazıp sahneledim. Velilerimin oyundan çıkarken söyledikleri “Bize hayatı yaşattınız.” sözleri beni hem yüreklendirdi hem de yazınsal duruş konusunda doğru yerde olduğumu duyumsattı. Sonra bu oyunun katıldığı bir yarışmanın seçici kurulunda yer alan Ali Taygun'un yüreklendirici ve destekleyici davranışıyla karşılaştım. Oyunu daha sonra “Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz” adıyla yeniden yazdım. Oyun 1991'de Çankaya Belediyesi ve TOBAV'ın düzenlediği yarışmada Gençlik Dalı Büyük Ödülü'nü aldı.

Yine o günlerde, Ayşe'nin Günleri adlı romanımı düşünmeye başladım. 2. sınıfları okutuyordum. Ayşe adlı öğrencim derslere hep geç kalırdı. Önlüğü buruşuk, yakası takılmamış, saçları taranmadan gelirdi. Belli ki küçük kız okula kendisi hazırlanıyordu. Ona annesiyle görüşmek istediğimi söyleyince annesinin Almanya'da olduğunu, kendisine ve küçük kardeşine anneannesinin baktığını anlattı. Babası ise

onları terk etmişti. O zaman doğdu içimde, Almanya'ya çalışmaya giden işçilerin ülkede kalan yakınlarını, çocuklarını anlatma isteği... Ancak, Ayşe'nin Günleri yalnız bu küçük kızın öyküsünden yola çıkarak yazılmadı. Aynı okulda müdür vekili olarak çalışırken gözlemlediğim olaylar (Kayıt-Yerli Malı Haftası), çocukluk oyunlarımız (İncir Savaşı), gazetede okuduğum haberler (Araba Ev) vb. yaşamdan süzülen birçok olay ve olgu etkili oldu romanın oluşmasını.

Sonuç olarak söylemem gerekirse ilk başladığım günden bu yana, ülkemizde ve dünyada olup bitenler, kendimin ve çevremdeki insanların yaşadıkları beni etkilemiştir ve yapıtlarım bunları öteki insanlara anlatma isteğinden doğmuştur.

İrem TOPRAK: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Çocuk Hakları Beyannamesi hakkında bilginiz var mı? Eğer varsa masal ve hikâyelerinizi kaleme alırken söz konusu haklara vurgu yapayım endişesi taşıyor musunuz?

Gülsüm Cengiz: Tabi ki var. Bunu yazar olmanın ötesinde aydınım diyen, insanım diyen herkesin bilmesi gerekiyor. Çocuk Hakları Beyannamesi ise özel ilgi alanımdadır. Çocuk hakları konusundaki, altına Türkiye'nin de –bazı maddelere çekince koysa da- imza koyduğu bu Uluslar arası metinde yazarların yaşama geçmesini çok isterim. Öykü, roman ve öteki yapıtlarımdan öte, yazdığım makalelerde, HAYAT televizyonunda hazırlayıp sunduğum YAŞAMDA ADIM ADIM adlı eğitim-kültür programımda bu konuyu sık sık gündeme getiriyorum. İnsanların bu dünyada acı çekmeden, özgürce, haklarını bilerek yaşaması; çocukların yaşama, barınma, beslenme, sağlıklı büyüme, eğitim görme ve öteki haklarına sahip olması isteği, yazınsal yapıtlarımdan özünü oluşturuyor tabi ki, ama daha önce dediğim gibi didaktik bir anlatıma düşmemek için gereksiz vurgu yapma ya da ders verme yoluyla anlatmıyorum bunu.

İrem TOPRAK: İncelemeye aldığımız kitaplarınızda özellikle çocukların içerisinde bulundukları mağdur yaşantılar ön plânda. Kitaplarınızda daha çok çocukların hayatta karşılaştıkları sıkıntıları mı gözler önüne sermeye çalışıyorsunuz?

Gülsüm Cengiz: Yapıtlarımı yaşamın bütünselliğinden ve yaşamdan yola çıkarak yazıyorum. O nedenle, çocukların içinde bulunduğu mağdur yaşantıların, çocukların karşılaştığı sıkıntıların yanı sıra, daha pek çok konuyu anlatıyorum. Örneğin incelemeye aldığınız Ahşap Evin Çocukları'nda çocukluğun tasasız, oyun dolu günleri,

küçük yaramazlıklar; arkadaşlık, yardımlaşma, dayanışma ve sevgi konuları işlenmiştir. Son Çiçek adlı romandaysa, mağduriyet yalnız çocuk için değildir; bütün insanlık mağdur olmuştur yaratılan ortamdır. Gerçekçi bir yazarım. İnsanların yaşadıklarını görmezden gelemem; ancak çocuk ve genç okurlarıma olayları anlatmak için bazı yapıtlarımda fantastik gerçekçi bir anlatım kullanıyorum. Çiçek ile Kirlikara, Son Çiçek, Kayıp Sözcükler ve daha birçok yapıtımda bunu görmek olanaklıdır. Çocukların yaşamda karşılaştıkları sıkıntıları anlatmama gelince; onların yaşantılarını anlatırken üç düşüncem var: Biri onların yaşadıklarına tanıklık etmek, öteki de onların yaşadıklarını bu sorunları yaşamayan çocuklara anlatıp yaşamın bu yönünü de göstermek; bu yolla sıkıntıları yaşayan çocuklara yalnız olmadıklarını duyumsatırken, yaşamayan çocukların da onlarla empati kurmasını sağlamak... Çocuk okurlarımın bu gerçekliklerden olumsuz etkilenmemesi için, fantastik gerçekçi anlatımın yanı sıra, güldürü biçimini de kullanıyorum.

İrem TOPRAK: “İpini Kopartan Uçurtma” adlı eserinizde çocuk işçilere yer vermişsiniz. Çocuk işçiler hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Gülsüm Cengiz: Çocukların çalıştırılması olgusuna tarihsel olarak baktığımızda, özellikle yoksul halk yığınlarının çocuklarının hep çalıştığını görüyoruz. Buna karşın, çocuk işçiliği kavramı ilk kez sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Çünkü çocukluk kavramı ayrı bir toplumsal kategori olarak bu dönemden sonra tartışılmaya başlanmış ve kabul görmüştür. Sanayi devrimiyle birlikte, kırsal kesimlerden kentlere gelen insanlar, çocuklarıyla birlikte sanayi işletmelerinde çalışmaya başlamışlardır.

UNİCEF’in son verilerine göre; dünyadaki her 100 çocuktan 16’sı çalışıyor. Eğitim alamadan ağır koşullarda çalışan çocuk sayısı 246 milyon; bunun 186 milyonu 15 yaşın altında. Çok ağır iş koşullarında çalıştırılarak yaşamlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya olan çalışan çocuk sayısı ise 171 milyondur. 8 milyonu ise köle ya da zorla gerilla ya da fuhuşa zorlanıyor.

Türkiye’deyse sanayide çalışan çocuklar, tarımda çalışan çocuklar ya da sokakta çalışan çocukların varlığını düşünecek olursak çalışan çocuklar konusunda net bir rakam belirtmek oldukça zordur. Yine de yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan şu rakamlar bize bir fikir verebilir: 6-14 yaş arasındaki toplam 11 milyon 889 bin çocuğun

3 milyon 848 milyonu çalışıyor. 12-17 yaş grubundaki çalışan çocuk sayısı 948 bin. Çalışan çocukların yüzde 30'u okula gidemiyor.

En son çıkarılan 4 artı 4 atı 4 yasası, çocuk işçilerin sayısının artması, çalışma yaşının daha da düşürülmesi sonuçlarını getirmiştir. İlkokuldan sonra okuma zorunluluğunun kaldırılması, ortaokulda mesleklere yönlendirilen çocukların çıraklık statüsüne göre iş yerlerine çalıştırılması; aynı günlerde çıkarılan Çalışma yasasındaki, küçük çocukların tehlikeli yerlerde çalıştırılması yasağının kaldırılmasını sağlayan düzenleme, ülkemiz çocuklarının durumunu daha da kötüleştirmiştir. Ben, hiç ama hiçbir çocuğun çalıştırılmasını, çocuk ve işçi sözcüklerinin yan yan getirilmesini doğru bulmuyorum. Çocukların yaşama, barınma, beslenme, eğitim- sağlık-kültürel gereksinimlerinin yetişkinler ve devletler tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorum.

İrem TOPRAK: “Ayşe’nin Günleri” adlı kitabınızda annesi gurbette çalışan bir çocuğun annesiz bir şekilde hayatla olan mücadelesini anlatmışsınız. Sizce bir çocuk için “anne” kavramı ne kadar önemlidir?

Gülsüm Cengiz: Anne yalnız bir insanı doğuran, gereksinimlerini karşılayan insan değildir. Bebeği sevgiyle kuşatıp damla damla emzirerek, uykusuz geceler geçirip koruyup gözeterek onu yaşatan; büyüme çağındaki küçük insanın en çok gereksinim duyduğu sevgi, güven gereksinimlerini karşılayan insandır. Uzun uzun anlatmak yerine, Sezai Karakoç’un anne ve çocuk arasındaki bağı anlatan Anneler ve Çocuklar şiiriyle örneklemek isterim:

“Anne öldü mü çocuk

Bahçenin en yalnız köşesinde

Elinde siyah bir çubuk

Ağzında küçük bir leke

Çocuk öldü mü güneş

Simsiyah görünür gözüne

Elinde bir ip nereye

Bilmez bağlayacağını anne

Kaçar herkesten

Durmaz bir yerde

Anne ölünce çocuk

Çocuk ölünce anne.”

Burada ölüm ayrılığından söz ediliyor; anne babası ayrılmış ya da çeşitli nedenlerle annesinden ayrı büyüyen çocukların anne-baba yoksunluğu; ölüm kadar olmasa da büyük bir boşluktur çocuk için...

İrem TOPRAK: Türkçe Eğitimi açısından bakarsak Türkçe eğitim programları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Okullarda verilen Türkçe Eğitimi sizce çocukların zihinsel gelişimi açısından yeterli midir? Bu konu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Gülsüm Cengiz: Önceki yanıtlarımdan birinde, çocuğun kendi okuma sürecinin ilkokul 2. sınıfta başladığını belirtmiştim. Bu süreçte çocuğun, dil, anlatım ve içerik açısından nitelikli kitaplarla buluşması çok önemli. Çocuğun kitaplarla bu buluşmasını sağlayacak olanlar yetişkinlerdir. Anne babaların bu konudaki sorumluluğu tartışılmaz. Ancak özellikle kırsal kesimlerde ve kentlerin kıyılarındaki semtlerde yaşayan yetişkinlerin eğitim düzeyini, toplumumuzdaki okuma alışkanlığının azlığını anımsayacak olursak, bu konuda eğitimcilerin rolünün ne kadar önemli olduğunun bir kez daha ayrımına varabiliriz. Gerçekten, eğitimcilerin, çocukların ve gençlerin bu yazın türünün iyi örnekleriyle buluşturulmasında çok önemli bir rolü ve işlevi vardır.

Gelelim Türkçe eğitim programlarına ve kitaplarına... Bu konuda, son yıllarda yayınlanan Türkçe ve Edebiyat kitaplarını incelemediğim için yeni durum hakkında fazla yorum yapamayacağım. Ancak daha önce bu konuda yaptığım bir araştırmanın sonuçlarını sizinle paylaşabilirim. Bu nedenle bazı bilgiler eskimiş, metinler değişmiş olabilir; ancak genel anlayışın değişmediği de bilinmekte...

Aile ortamından çıkıp okula adım atan çocuğun okuma yazmayı öğrendikten sonra ilk karşılaştığı kitaplardan biridir Türkçe kitapları; ilkokul ve ortaokul dönemi boyunca da çocuğun yanında olur. Okumayı öğrendiği ilk yıldan başlayarak çocuk, bu

kitaplardaki metinler yoluyla okuma yetisini geliştirir. Kitapta yer alan metinler, çocuğun yaş ve algı düzeyine uygun, ilgi çekici nitelikte olmalıdır. Günlük yaşamında karşılaştığı sözcük ve kavramları içeren kısa cümleli metinler. Çocuk, ilgi duydukça bu metinleri okur; okudukça okuma hızı ve okuduğunu anlama yetisi gelişir. Geliştikçe daha çok okuma isteği duyar. Okuma parçalarının sonundaki sorular aracılığıyla; düşünme, araştırma, okuduğunu anlama yetisi kazanır. Dilin özelliklerini ve kurallarını öğrenir, sözcük dağarcığı gelişir. Sözcük dağarcığının gelişip büyümesi; araştırma özelliği kazanmasına ve düşünme sınırlarının genişlemesine yol açar. Okuyan, araştıran insan, özgür insandır. Bunun yanı sıra, okuduğu şiir ya da okuma parçasını yazan yazar ilgisini çekerse, çocuk, parçanın alıntılандığı kitabı alıp okuma gereksinimi duyar. Okuduğu kitabı severse, o yazarın öteki yapıtlarını da okumak ister. Bu süreç, çocuğa kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırır. Çocuğun okumaya yönelmesi için Türkçe kitaplarında yer alan metinlerin; çocuğun yaşamsal gerçeklik ve gereksinimleri göz önüne alınarak seçilmesi, çocuğun dünyasına yabancı olmaması gerekmektedir. İlgi çekiciliğinin yanı sıra, sanatsal beğeni kazandıracak nitelikte olmalıdır. Çünkü çocuk dilini, usta yazarların ürettiği iyi şiir, öykü vb. örnekleri okuyarak öğrenir, sever ve dili doğru kullanmayı öğrenir. Oysa, ülkemizdeki okullarda okutulan ve MEB Talim Terbiye Kurulu'ndan onay almış olan Türkçe kitaplarındaki metinlerin çoğu bu nitelikte değildir.

Kitaplara alınan parçaların seçiminde çocuk psikolojisi, çocuğa görelilik ilkesi, çocuk dünyasının özellikleri gözetilmemiş. Ünlü adlara ve usta kalemlere ait olmasına karşın, 8-9 yaş çocuğunun dünyasına, psikolojisine hiç de uygun olmayan şiddet, korku vb. öğeler içeren metinler, bu yaş çocuklarının okuduğu Türkçe kitaplarında yer alıyor. Örneğin Ömer Seyfettin öykülerinde olduğu gibi; gerçekte yetişkinler ya da gençlik çağı için yazılmış bulunan metinleri okuyan çocukta; korku, güvensizlik ve suçluluk duygusu uyanmasına neden oluyor.

Türkçe kitaplarında yer alan metinlerin içeriği, kitabın dil ve anlatımını da belirlemektedir. Bu da kitabı hazırlayan kişilerin seçimine göre değişiyor. Kitapta yer alan şiir, öykü, roman alıntısı vb. okuma parçalarının, çoğunlukla geçmiş dönemlerdeki yazarlardan seçilmesi sonucunda, Türkçe kitaplarında Osmanlıca ağır basıyor. Bunda, MEB Talim Terbiye Kurulu'nun baskıcı ve yasakçı tutumunun da büyük etkisi oluyor. Bu kurul, 1980'li yıllarda bir liste yayınlarak dilimizdeki 205 sözcük ve terimin ders

kitaplarında kullanılmasını yasaklamıştı. Örneğin sözcüğü, yasaklanan sözcüklerden biridir. Bu sözcüklerin birçoğunun kullanılması hala yasak. Bu sözcükler yerine Arapça, Farsça kökenli Osmanlıca sözcüklerin kullanılması öneriliyor. Çocuğun söylemekte bile güçlük çektiği sözcüklerle yazılmış şiirlerle şiir sevmesi; öykü, roman okuması, okuduğunu anlaması bekleniyor. Anlatıma gelince; ünite konusuna uygun olsun diye seçilmiş birçok metinde, kitabı hazırlayanların kendi yazdıkları bazı okuma parçalarında didaktik, öğretme, ders verme amaçlı bir anlatım egemen.

Türkçe ders kitaplarında okuma parçalarının işlenişi de; çocuğu okumaya, kitapta tanıtılan yazar ve yapıtlara ulaşmaya yöneltecek türde değil. Düşünmeye, sorgulamaya, yeni bir şeyler üretmeye yönelik hiç değil. Parçada geçen cümlelerin sözcüğü sözcüğüne yanıt olarak istendiği soruların, değerlendirilmeyen hazırlık sorularının vb. çocuğun zihinsel gelişimine katkısı olmadığını düşünüyorum.

İrem TOPRAK: Türkçe Eğitimi Programlarında yer alan temalar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Gülsüm Cengiz: Özellikle İlkokul 1,2,3,4. sınıflarında okutulan Türkçe kitapları; Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde okutulan ünite konularına bağlı olarak hazırlanmaktadır. Buna göre kitaplar; öğrenim yılı içinde kutlanan Cumhuriyet Bayramı, Atatürk Haftası, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, Yangın Haftası, Veremle Savaş Haftası, Anneler Günü vb. konuları içeren metinlerden oluşmaktadır. Sayısı giderek azalsa bile bu duruma, Hazırlık, 6,7 ve 8. sınıflar için hazırlanmış Türkçe kitaplarında da görülmektedir. O yüzden kitaplardaki metin türlerinin büyük çoğunluğunu; ünite konularına bağlı olarak seçilen okuma parçaları, şiirlerin yanısıra; tarihsel olayları ve kişileri anlatan anı, öykü vb. metinler; dinsel ve tarihsel destanlar oluşturmaktadır. Bunun yanısıra, geleneksel halk masallarından alıntılar; Nasrettin Hoca fıkraları, Karagöz Hacivat metinlerinden, tiyatro yapıtlarından alınmış bölümler, fabller, fıkralar, ünlü çocuk ve gençlik romanlarından kısaltılmış alıntılar, adaptasyonlar, ünlü yazar ya da düşünürlerin belirli konudaki görüşlerini içeren, düşüncelerini aktarmak amacıyla yazdıkları metinlerden alıntılar, mektup örnekleri, kitabı hazırlayan kişilerin ünite konularına uygun parça bulamayınca boşluğu gidermek amacıyla yazdıkları öykümsü metinler Türkçe kitaplarında yer alan metin türleridir. Okuma parçalarının ünite konularına bağlı olarak

seçilmesi, zorlama metinlere yer verilmesi; bu kitapları, Hayat Bilgisi ya da Sosyal Bilgiler ünitelerinde işlenen konuları, Türk Millî Eğitim amaç ve hedeflerinde belirtilen düşünceleri pekiştiren araçlar durumuna dönüştürmüştür. Serbest Okuma Parçası başlığı altında verilen az sayıdaki öykü, şiir ya da roman alıntılarının varlığı da, bu durumu değiştirmekten uzaktır. Türkçe kitaplarındaki metinlerin yaklaşık dörtte üçünü ünite konularına uygun olarak seçilmiş parçaların oluşturduğunu söylemek pek yanlış olmaz. Örnelemek gerekirse; İlkokul 3. sınıf Türkçe kitaplarından birinde, kitaptaki toplam 55 okuma parçası ve şiirin 19'unda Atatürk, Türkiye, bayrak, cumhuriyet, millî bayramlar, askerlik vb. konular işlenmektedir. Ünite ve ders konularına uygun olarak seçilmiş öteki metinler bu sayının dışındadır. Bu sayılar, başka bir Türkçe kitabında, 46'da 12'dir.

İlkokullarda okutulan Türkçe kitaplarını incelediğimizde; değişik kişiler tarafından hazırlanmış olsa bile, Türkçe kitaplarına alınan metinlerin, bu metinlerin yazarlarının büyük bir aynılık gösterdiğini görüyoruz. Örneğin; Ömer Seyfettin'in Ant, Kaşığı öyküleri; Edmond de Amicis'in Çocuk Kalbi'nden alıntılar; bazı şairlerin Atatürk ve 10 Kasım üzerine yazılmış şiirleri hemen hemen bütün Türkçe kitaplarında yer alıyor. Schiller'in Wilhelm Tell, Cervantes'in Don Kişot adlı yapıtlarından alıntılar; Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve diğer usta yazarların gerçekten yetkin yapıtlarından alıntılara yer verilmesi hiç kuşkusuz çok olumlu. Özellikle ilk ve orta okul kitaplarında, gerek cumhuriyet dönemi yazarlarına, gerekse de son yirmi yılda edebiyata çıkmış ve ürün vermiş yazarların yapıtlarına da rastlamak olası. Ne ki, inceleyebildiğimiz hiçbir Türkçe kitabında Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Sabahattin Ali adına rastlamadığımız da bir gerçek. Bu durum özel yayınevlerinin hazırlattığı ders kitaplarında da değişmiyor. Sonuç olarak; son yıllarda hazırlanan Türkçe kitaplarında günümüz yazarlarının adlarına ve yapıtlarına yer verilse de, genel olarak kitapların MEB programları ve siyasi tercihlerle sınırlanmış, belirlenmiş bir yazar ve ürün toplamından oluştuğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan ünite metinlerini destekleme amacıyla seçilen parçaların birçoğu, öteki derslerde anlatılan konuların bilgi tekrarıdır. Çocuğu okumaya yöneltecek, onda okuma merakı ve sevgisi uyandıracak serüven ögesinden, edebiyat zevki uyandıracak sanatsal düzeyden yoksundur. Çocuğun yaşamsal gerçeklik ve gereksinimlerinden kaynaklanmayan bu metinlerin çoğunda; ısrarla, çocuğun dünyasına uzak ve yabancı olaylar anlatılır ve geçmiş dönemlerden kişi ve olaylar yüceltilir. İçerik olarak; Türk

Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu amaca uygun olarak ırkçı, söven içerik taşıyan metinlere, yazgıcılığın ve bilim dışı anlatımların egemen olduğu dinsel metinlerden alıntılara sıkça yer verilmektedir.

Genel olarak söylemek gerekirse; Türkçe kitaplarını oluşturan okuma parçalarının içeriği de, tıpkı öteki kitaplarda olduğu gibi, içinde yaşadığımız toplumsal sisteme uygun kafalar yetiştirmeye uygundur. Ezberci eğitim sisteminin de yardımıyla düşünmeyen, sorgulamayan, kendini ve çevresini değiştirme çabası olmayan bireyler yetiştirme amacına hizmet etmektedir. Buna karşın; kitap hazırlarken Türk Millî Eğitiminin genel amaçları yanı sıra; az da olsa, Türkçe öğretiminin özel amaçlarını ve çağdaş eğitim ve öğretim yöntemlerini, çağdaş insanın gereksinimlerini göz önünde bulunduran yazar ya da yazarların var olduğunu da unutmamak gerek. Bazı özel yayınevleri tarafından basılan bu tür kitaplara alınan metinlerin edebi düzeyi ve içerikleri umut vericidir. Bu kitaplar; hazırlayan yazar ya da yazarların emek ve birikimlerinin yanı sıra, Talim Terbiye Kurulu'ndan onay almada sorun yaşanmasına karşın bu kitapları yayınlamayı sürdüren yayınevlerinin çabaları sonucunda üretilmektedir. :

İrem TOPRAK: Yazdığınız çocuk kitaplarıyla okurlarınıza ulaştırdığınız iletilerin onlarda farkındalık ve duyarlılık yaratmaya çalıştığınız söylenebilir mi?

Gülsüm Cengiz: Sanatın insanları değiştirip dönüştürme konusunda işlevsel olduğu; genelde aydınların ve sanatçıların özelde şairlerin yazarların ülkesine, halkına, çağına karşı sorumluluk taşıdığı düşüncesini benimsiyorum. Yaşamımı ve yapıtlarımı bu düşüncem belirliyor. İnsanların bunca acılar çektiği sistemde; savaşlar, sürgünler, göçler yaşadığı bir dönemde; farklı olanın ötekileştirilip şiddet gördüğü, çocukların öldürüldüğü bir ortamda iğneyle kuyu kazmayı seçtim ben. Şiir, tiyatro, roman, çocuk ve gençlik kitapları alanında ürettiğim yapıtlarda barış, kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma, sevgi, arkadaşlık, emeğe saygı, bu dünyayı paylaştığımız öteki canlılar olan bitki ve hayvan sevgisi vb. evrensel değerlere yer veriyorum yapıtlarımda. Ancak bunu, daha önce belirttiğim gibi doğrudan - didaktik biçimde kendi doğrularımı okura dayatarak değil de, düşünen-sorgulayan-yaşama eleştirel bakan ve kendi düşüncelerini edinen bireylerin yetişmesi için; okurumda farkındalık ve duyarlılık yaratmak istediğim iletiyi sezdirme biçiminde anlatıyorum yapıtlarımda.

Yayınlanmış 6 şiir, 3 yetişkin oyunu, 1 deneme ve 100'ü aşkın çocuk ve gençlik kitabım var. Yetişkin kitaplarımın da çocuk ve gençlik kitaplarımın da hepsi birden çok baskı yaptılar. Çocuk ve gençlik kitaplarımın baskı sayısını artık bilemiyorum. Çünkü yayıncılarımdan biri onluk gruplar halinde yayınlanan kitaplarımı her defasında on bin basıyor, bu da bir baskıda yüz bin kitap demek. Bu kitaplar nedeniyle çok sayıda etkinliğe katıldım. Özel ya da devlet okullarında söyleşilerde çocuklarla, gençlerle buluştum. 2004'te Ankara'da Eğitim-Sen Genel Merkezinin düzenlediği Demokratik Eğitim Kurultayına katılarak Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Üzerine başlıklı bildirimi sundum. Kitap Fuarlarında, okullarda, Eğitim-Sen şubelerinde; işçi derneklerinin, sendikaların, kadın kuruluşlarının düzenlediği etkinliklerde her yaştan okurla karşılaştım. Okuma davranışı, okuma kültürü konusundaki bu karşılaşmalar bana çok şey öğretti. Ama öğrendiğim en önemli şey, yaşamdan kaynaklanıp yaşamdan beslenen yapıtların yaşamda karşılık bulduğudur...

EK 2: Çocuk Edebiyatı yazarlarına sorulan “Çocuk Edebiyatı nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar:

aytul@levi.com.tr (aytul@levi.com.tr) [Kişilere ekle](#) 16.12.2015
Kime: İrem Toprak

Eylemler

Benim görüşüme göre, çocuk edebiyatı eğlendirir, eğlendirirken heyecanlandırır, heyecanlandırırken felsefeyle buluşturur, felsefeyle kucaklaştırdır psikolojik çözümlemeler sunar, insanı ve kendini anlamak yolunda pratik ipuçları sunar. Belleğinde kalacak bir cümle, bir kavram, tek bir sözcük bile, hayat yolculuğunda ona eşlik eder, yolunu aydınlatacak bir ışık tutar.

[Aytul Akal](#)
www.aytulakal.com

On Dec 15, 2015, at 8:47 PM, İrem Toprak <iremtoprakk@hotmail.com> wrote:

Aytül Hanım merhaba,

Sizden bir ricam olacaktı. Şu anda bir makale üzerine çalışıyorum. Çocuk edebiyatı yazarlarına göre "Çocuk Edebiyatı" nedir? Bunu araştırıyorum. Rica etsem sizden bu konu hakkındaki görüşlerinizi iki üç cümleyle bana yazabilir misiniz?

mavisel.yener (maviselyener@gmail.com) [Kişilere ekle](#) 15.12.2015
Kime: iremtoprakk@hotmail.com

Eylemler

Merhaba Sevgili İrem,

Çocuk edebiyatı çocuğun edebi ve estetik ihtiyaçlarını karşılayan, ona okumayı SEVDİREN, farkındalık yaratan, "nitelikli okur olma" yolunda ilerle mesini sağlayan bir edebiyattır.

Sadece tanım istediğin için kısaca yazdım.
kolay gelsin.
sevgimle...
mavisel.yener

15 Aralık 2015 00:16 tarihinde İrem Toprak <iremtoprakk@hotmail.com> yazdı:

Mavisel Hanım merhaba,

Sizden bir ricam olacaktı. Şu anda bir makale üzerine çalışıyorum. Çocuk edebiyatı yazarlarına göre "Çocuk Edebiyatı" nedir? Bunu araştırıyorum. Rica etsem sizden bu konu hakkındaki görüşlerinizi iki üç cümleyle bana yazabilir misiniz?

Hülya Soyşekerci (hsoysekerci@gmail.com) [Kişilere ekle](#) 15.12.2015
Kime: iremtoprakk@hotmail.com

Eylemler

Bence, çocuk edebiyatı, çocuk düşüleriyle farklı dünyalar kurup bunları dil içinde en güzel biçimde ifade eden, okura yepyeni düş ve düşünce ufukları açan, küçüklere yaratıcılığa yönlendiren ve onların iyi bir okur olmalarını sağlayan özgün ve özgür bir edebiyattır.

Hülya Soyşekerci

İncilâ Çalışkan (incila.caliskan@hotmail.com) [Kişilere ekle](#) 15.12.2015
Kime: iremtoprakk@hotmail.com

Eylemler

Sevgili İrem Toprak,

Çocuk Edebiyatı çocuğun duygularını, düşüncelerini, meraklarını, eğilimlerini, ilgi alanlarını merkeze alan bir özellikte yazılır. Sorgulamak, düşündürmek temel amacı olmalıdır. Heyecanlı okuyabileceği akıcı anlatım ve arı bir Türkçe ile yazılmış olursa çocuk elinden kitabı bırakamaz.

Çocukların yaşları dikkate alınarak yazılmalıdır. Sevinç, umut, iyimserlik konulara hakim olursa çocuğun ruh haline de uygun olur. Nasihatçi değil, akıl veren olmamalıdır. Konu merak uyandırıp okuma isteğini körüklemelidir. Sonuç ya da iletiyi olay örgüsünün içine ustaca saran yazar, okuyanın anlamasını sağlamalıdır. Çocuğun kendi yaşadıklarından hareket eden anlatımlar çok ilgisini çeker.

"Bizi bize anlatıyor yazar, diye düşünürler."

Selam ve sevgilerimle.

İncilâ Çalışkan
Yazar

Hacıyusuf Mahallesi Mücahitler Sokak No: 12 / 3 10200 Bandırma Türkiye
Ev: 0266-7187727 Cep: 0541-6748684 E-posta: incila.caliskan@hotmail.com

Ayşe Yamaç (ayseyamac60@gmail.com) [Kişilere ekle](#) 15.12.2015 [►](#)
Kime: iremtooprakk@hotmail.com [▼](#)

Eylemler [▼](#)

sevgili irem hanım,
bu konuyu iki üç cümleyle özetlemek güç ayseyamac.blogspot.com'dan, kuramsal yazılar bölümünden bu konuyla ilgili yazılarımdan yararlanabilirsiniz.
yine de kısaca söylemem gerekirse, her yaşta çocukların özelliklerine, ilgi ve gereksinimlerine göre yapılan edebiyattır, diyebilirim.
şimdi yine etkinliğe gitmem gerek. sevgiler.
a.y.

15 Aralık 2015 00:13 tarihinde İrem Toprak <iremtooprakk@hotmail.com> yazdı:
Ayşe Hanım merhaba,

Sizden bir ricam olacaktı. Şu anda bir makale üzerine çalışıyorum. Çocuk edebiyatı yazarlarına göre "Çocuk Edebiyatı" nedir? Bunu araştırıyorum. Rica etsem sizden bu konu hakkındaki görüşlerinizi iki üç cümleyle bana yazabilir misiniz?

husnan seker (husnanseker@gmail.com) [Kişilere ekle](#) 22.12.2015 [►](#)
Kime: iremtooprakk@hotmail.com [▼](#)

Eylemler [▼](#)

sevgili İrem,
iletine geç yanıt verdiğim için kusura bakma. Ciddi sağlık sorunlarım vardı. Şimdi biraz daha iyiyim. Kafamı toparlayıp birkaç şey yazdım ama işine yarar mı bilmiyorum.
sevgilerimle
Hüsnan Şeker

Yetişkin insanla edebiyat arasında ne tür bir ilişkisi varsa, çocukla edebiyat arasında da o tür bir ilişki vardır.

İnsan edebiyatla dünyayı algılar, farklı bakış açılarını tanır, düşünür, yorum yapar, sever, nefret eder. Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri de, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuklar yaşının gereğini yaşamalı, yaşına uygun davranışlar göstermeli, ninniden, masaldan, öykü, roman ve şiire kadar, yaşına uygun yazınsal ürünlerle, anlatılarla karşılaşılmalıdır.

Büyükler için istediğimiz gibi yazıp çizebiliriz ama çocuklar için yanlış yapma lüksümüz yoktur, olmamalıdır. Çocukların saf ve temiz dünyalarını kirliletmek için her şeyde olduğu gibi mizahta da çok özenli davranmalıyız. Nasıl çocuk bisküvisi, çocuk arabası, çocuk ayakkabısı, çocuklar için televizyon kanalı varsa çocuk edebiyatı da olmalıdır.

alpoge@boun.edu.tr (alpoge@boun.edu.tr) [Kişilere ekle](#) [📎](#) 21.01.2016 [►](#) [Belgeler](#)
Kime: İrem Toprak [▲](#)

Eylemler [▼](#)

Kimden: **alpoge@boun.edu.tr** (alpoge@boun.edu.tr)
Gönderme tarihi: 21 Ocak 2016 Perşembe 13:41:31
Kime: İrem Toprak (iremtooprakk@hotmail.com)

Edebiyatın sözlük tanımı, düşünce, duygu ve hayallerin güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır. Ancak çocuk edebiyatını tanımlamak için öncelikle çocuk kavramına bakmak gerekir. Çocuk, **gelişmekte** olan bir varlıktır. Çocuğun **kişiliği** gelişmektedir. Zamanla kendi bilincine varacak, kendi benliğini annesinden ayrı olarak görecektir ve kişiliğine kavuşacaktır. Çocuğun **zekâsı** gelişmektedir. Zekâsı da belli aşamalardan geçecek, düşünmeyi öğrenecektir. Çocuğun kendine özgü düşünce tarzı vardır; mantık kurallarını sonradan öğrenir. Çocuğun **hayal gücü** de kendine özgüdür. Ayrıca çocuğun özel beğenileri vardır. Kendi hareketliliğinin, algısının, getirdiği beğeniler. Canlı renklere olan tutkusu gibi. Çocuğun **dil becerileri** de gelişmektedir. Kelime dağarcığı farklıdır. Dikkat süresi kısadır. İşte bütün bunları toplarsak çocuk edebiyatını şöyle tanımlayabiliriz: **Çocuğun özelliklerini göz önünde tutarak yazılmış, düşünce, duygu ve hayallerin güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır.**

Okul öncesi yaşlar için yazılan kitaplar edebiyattan sayılmaz çoğu kez. Benim için okul öncesi çocuklara yazılan kitaplar arasında edebiyat diyebileceğimiz kitaplar vardır. Okul öncesi çocuklar kitapları okuyamazlar. Kitaplar onlara okunur. İşte Türkiye'nin ahenkli sesi, esnekliği kullanılarak okunduğu zaman kulağa hoş gelen kitaplar o yaşların edebi kitaplarını oluşturabilir diye düşünüyorum.

ÖZ GEÇMİŞ

1990 yılı, Elazığ doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Elazığ'da tamamladım. 2007 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde lisans öğrenimime başladım. 2011 yılında ise Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandım. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-TV ve Sinema bölümünü kazandım. İstanbul Üniversitesi'ndeki eğitimim devam etmektedir. 2012 yılında, İstanbul Kazım Özalp Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atandım. 2013 yılında, Elazığ İçme Ortaokuluna tayinim çıktı. Hâlen aynı okulda görevime devam etmekteyim.

